

Todellinen teko, keinotekoinen kuva

Suostumukseton seksuaalinen syväväärens ja sen oikeudellinen kehys *de lege lata* ja *de lege ferenda*

OT00BG80 Oikeusfilosofia
OTM-työ/Tutkielma

Laatija:
Emilia Tuomiluoma

29.4.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

OTM-työ / Tutkielma

Oppiaine: OT00BG80 Oikeusfilosofia

Tekijä: Emilia Tuomiluoma

Otsikko: Todellinen teko, keinotekoinen kuva: Suostumukseton seksuaalinen syväväärännös ja sen oikeudellinen kehys *de lege lata* ja *de lege ferenda*

Ohjaaja: Raimo Siltala

Sivumäärä: 78 sivua

Päivämäärä: 29.4.2025

Tutkielmassa tarkastelen ja arvioin *de lege lata* ja *de lege ferenda* Suomen syväväärännetyksen seksuaalisen syväväärännösisällön (SSS-sisältö) oikeudellista kehystä lainopillisin ja *de lege ferenda* -tutkimuksen menetelmin. Tutkielma sijoittuu osaksi oikeuden ja digitalisaation kehystä. Kansan Sivistysrahasto on myöntänyt tutkielman kirjoittamiseen apurahan Toivo Lepistön rahastosta. Tutkielman otsikon ideoinnissa on käytetty apuna ChatGPT -tekoälytyökalua.

Tutkielmassa arvioin erinäisiä oikeudellisia ongelmia, joita SSS-sisältöjen sääntelyyn liittyy syväväärännöksen koko elinkaaren ajalta. Ongelmien perusteella tunnistan mahdollisia *de lege lata* sääntelyyn sisältyviä puutteita ja pyrin esittämään ratkaisuehdotuksia. Oikeudellisia ongelmia käsitellään seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja fiktiivisen syväväärännöksen, vain omaan käyttöön valmistetun SSS-sisällön, sananvapauteen ja taiteeseen vetoamisen sekä lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävän syväväärännöksen näkökulmasta. Lisäksi tutkielmassa arvioidaan oikeudellisia ongelmia seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämisen, kuolleen henkilön ja usean henkilön yhdistämisen näkökulmasta. Näiden näkökulmien perusteella tunnistettuihin ongelmiin pyritään vastaamaan *de lege ferenda* -tutkimuksen keinoin arvioiden erilaisia vaihtoehtoja.

SSS-sisältöjä on käsitelty tutkielman julkaisuun mennessä suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa hyvin vähän. Aihetta koskeva oikeudellinen kehys on uusi sekä kansallisella että Euroopan unionin tasolla. Kansainvälisessä oikeuskirjallisuudessa aihetta on kuitenkin tarkasteltu enemmän. Tämän takia suuri osa tutkielman lähdeaineistosta on kansainvälistä oikeuskirjallisuutta. Tärkeänä lähdeaineistona on kuitenkin myös käytetty kansallista oikeuskirjallisuutta ja hallituksen esityksiä. Aiheen ajankohtaisuuden vuoksi lähdeaineistona on käytetty myös muun muassa uutisaineistoa ja tiedotteita. Tutkielma on tehty uhrin mahdollisimman täysimääräisen oikeussuojan tavoittelemisen näkökulmasta.

Tutkielma osoittaa, että Suomen ja laajemmin Euroopan unionin oikeuskehystä tulee kehittää nykyisestä. Nykyinen sääntely ei onnistu riittävällä tavalla vastaamaan SSS-sisältöjen keskeisiin ongelmiin, jotka liittyvät syväväärännösten valmistamisen ja julkaisemisen helpouteen sekä siihen, että syväväärännöstä on tällä hetkellä hyvin vaikea erottaa aidosta kuvasta. Tutkielmassa pyritään *de lege ferenda* -tutkimuksen avulla muotoilemaan tutkielmassa tunnistettuihin ongelmiin vastaavia sääntelysuosituksia.

Avainsanat: syväväärännös, deepfake, tekoäly, seksuaalinen verkkoväkivalta, seksuaalirikoslainsäädäntö, Euroopan unioni, SSS-sisältö

Sisällys

Todellinen teko, keinotekoinen kuva	I
Suostumukseton seksuaalinen syväväärännös ja sen oikeudellinen kehys <i>de lege lata</i> ja <i>de lege ferenda</i>	I
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XIX
1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkielman tausta.....	1
1.2 Teknologia	3
1.3 Ilmiö kansainvälisesti ja Suomessa.....	6
1.4 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne	9
1.5 Tutkielman metodit ja lähteet	10
2 Suostumuksettomien seksuaalisten syväväärännösten sääntely ja sääntelyn rajoitteet	14
2.1 Yleistä	14
2.2 Suomen seksuaalirikoslainsäädäntö	15
2.3 Kansainvälisten sopimusten asettamat rajoitteet.....	18
2.3.1 Tekoälysäädös.....	21
2.3.2 Yleinen tietosuojasetus ja tietosuojaan liittyvä kansallinen kehys	25
2.3.3 Digipalvelusäädös.....	28
2.4 Ilmiön valtiorajat ylittävä luonne ja sosiaalisen median itsesääntely.....	30
3 Oikeudelliset ongelmat ja niiden asettamat vaatimukset sääntelylle	34
3.1 Syväväärännös fiktiivisenä kuvana: loukkaako suostumukseton seksuaalinen syväväärännös sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta?	34
3.2 Suostumuksettoman seksuaalisen syväväärännöksen valmistaminen omaan käyttöön	39
3.3 Sananvapauden ja tekijänoikeuden näkökulma: vetoaminen taiteeseen ja toisaalta selkeästi muokatuiksi erotettavat syväväärännökset	41
3.4 Lasta esittävä seksuaalinen syväväärännös.....	45
3.5 Seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristäminen (sextortion)	49
3.6 Kuollut henkilö kohteena.....	52
3.7 Kahden tai useamman henkilön yhdistäminen syväväärännöksessä.....	55
4 Sääntely de lege ferenda	58
4.1 Tulevaisuuden sääntelytarpeet	58
4.2 Syväväärännösteknologioiden kieltäminen tai rajoittaminen	60
4.3 Euroopan unionin sääntely	63
4.4 Kansallinen taso.....	65
4.5 Ratkaisuehdotuksia	68
5 Johtopäätökset	73

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria Aarnio, Aulis. WSOY 1989.

Abbas, Fakhar – Taeihagh, Araz, Unmasking deepfakes: A systematic review of deepfake detection and generation techniques using artificial intelligence. Expert Systems with Applications 252/2024, s. 1–38.

Alén-Savikko, Anette, Vakavasti otettava (va)iva – Tekijänoikeudellisia huomioita parodiasta, s. 196–260, teoksessa Korpisaari, Päivi (toim.), Oikeus, tieto ja viesti: Viestintäoikeuden vuosikirja 2015. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Helsinki 2016

Attila, Henna – Pietiläinen, Marjut, Joka neljäs kokenut digitaalista väkivaltaa verkossa – yleistyvällä ilmiöllä vakavia seurauksia. Tilastokeskus 19.12.2023. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/joka-neljas-kokenut-digitaalista-vakivaltaa-verkossa-yleistyvalla-ilmioilla-vakavat-seuraukset> (Luettu 12.1.2025).

Baghirov, E., A comprehensive investigation into robust malware detection with explainable AI. Cyber Security and Applications 3/12 2025, s. 1-11.

Bildjuschkin, Katriina – Ewalds, Helena – Hietämäki, Johanna – Kettunen, Hanna – Koivula, Tanja – Mäkelä, Jukka – Nipuli, Suvi – October, Martta – Peltonen, Joonas – Siukola, Reetta, Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki 2019.

Bozkir, Efe – Riedmiller, Clara – Skodras, Athanassios N. – Kasneci, Gjergji – Kasneci, Enkelejda, Can You Tell Real from Fake Face Images? Perception of Computer-Generated Faces by Humans. ACM transactions on applied perception 22(2) 2025, s.1-23.

Bray, Sergi D. – Johnson, Shane D. – Kleinberg, Bennett, Testing human ability to detect 'deepfake' images of human faces. Journal of Cybersecurity 9(1) 2023, s. 1-18.

Celuch, Magdalena – Latikka, Rita – Oksa, Reetta – Oksanen, Atte, Online Harassment and Hate Among Media Professionals: Reactions to One's Own and Others' Victimization. Journalism & Mass Communication Quarterly 100(3) 2023, s. 619-645.

- Chesney, Bobby – Citron, Danielle Keats, Deep Fakes: A Looming Challenge for Privacy, Democracy, and National Security. *California Law Review* 107(6) 2019, s. 1753–1820.
- Citron, Danielle Keats, Fight for Privacy – Protecting Dignity, Identity and Love in the Digital Age. W. W. Norton & Company 2022.
- Dworkin, Gerald, The nature of autonomy. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy* 2/2015, s. 7–14.
- Enter ry:n Digijäämistöryhmä, Digijäämistö: Pois digimaailmasta kuoleman jälkeen. Enter ry 2023.
<https://bin.yhdistysavain.fi/1555484/SLXiFwC73pv4nmpvKN0W0ZXNgM/Digij%C3%A4%C3%A4mist%C3%B6%20-%20pois%20digimaailmasta%20kuoleman%20j%C3%A4lkeen.pdf> (Luettu 23.3.2025).
- Esposito, Eleonora – Fabre Rosell, Cristina – Samadi, Adine – Baldessari, Andrea, Combating Cyber Violence against Women and Girls. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2022.
- Europol, Facing reality? Law enforcement and the challenge of deepfakes, an observatory report from the Europol Innovation Lab. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2022. Päivitetty 2024.
- Equality Now – Hogan Lovells International LLP, Briefing Paper: Deepfake Image-Based Sexual Abuse, Tech-Facilitated Sexual Exploitation and the Law. Equality Now 2023.
- Goharian, Amanda – Stroebel, Melissa – Fitz, Sam – Gudger, Sarah Burson – Jean-Baptiste, Arielle – Toomey, Patrick, Deepfake Nudes & Young People: Navigating a new frontier in technology-facilitated nonconsensual sexual abuse and exploitation. Thorn 2025.
- Hameleers, Michael, Cheap Versus Deep Manipulation: The Effects of Cheapfakes Versus Deepfakes in a Political Setting. *International Journal of Public Opinion Research*, 36/2024, s. 1–9.
- Hokkanen, Julius – Koivunen, Anu – Turunen, Maiju, *Datan alaiset: Kansanedustajien digitaalinen arki. Intiimiys datavetoisessa kulttuurissa (IDA)*, Tampereen yliopisto 2021.

- Hollanek, Tomasz – Nowaczyk-Basinska, Katarzyna, Griefbots, Deadbots, Postmortem Avatars: on Responsible Applications of Generative AI in the Digital Afterlife Industry. *Philosophy and Technology* 37/2024, s. 1-22.
- Home Security Heroes, State of Deepfakes: Realities, Threats, and Impact. *Security Hero* 2023. <https://www.securityhero.io/state-of-deepfakes/> (Luettu 2.1.2025).
- Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, Kirjoitetaan juridiikkaa. Talentum Helsinki 2010.
- Husso, Marita – Piippo, Sisko – Houtsonen, Jarmo – Mela, Marianne – Tihveräinen, Sonja – Haapanen, Jasmina – Hakkarainen, Louna – Knihtilä, Anna, Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet poliisin työssä, rikosprosessissa ja tukipalveluissa. *VNTEAS* 2023:65, Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2024.
- Internet Watch Foundation, What has changed in the AI CSAM landscape? Internet Watch Foundation 2024. https://admin.iwf.org.uk/media/nadlcb1z/iwf-ai-csam-report_update-public-jul24v13.pdf (Luettu 2.2.2025).
- Johnson, Scott A., Child sexual abuse material 2025. *Forensic Research & Criminology International Journal* 13(1) 2025, s. 44-57.
- Kangas, Urpo. Lesken oikeudellinen asema 1978, s. 383–387, teoksessa Timonen, Pekka (toim.), *Johdatus lainopin metodeihin ja lainopilliseen kirjoittamiseen*, Helsinki 1998.
- Kari, Jussi, Meemit ja muumit – uusi parodiapoikkeus. *IPRinfo* 5/2024 30.10.2024. <https://iprinfo.fi/artikkeli/meemit-ja-muumit-uusi-parodiaoikeus/> (Luettu 12.1.2025)
- Kasket, Elaine, Social Media and Digital Afterlife, s. 27-38, teoksessa Savin–Bade, Maggi – Mason–Robbie, Victoria (toim.), *Digital Afterlife: Death Matters in a Digital Age*. CRC Press LLC 2020.
- Keese, Nina – Leiser M.R., Online Manipulation as a Potential Interference with the Right to Freedom of Thought, s 1-18, teoksessa Shiner, Bethany – O’Callaghan, Patrick (toim.), *The Cambridge Handbook on the Right to Freedom of Thought* 2024.
- Korkka-Knuts, Heli, Seksuaalirikokset, s. 114–192, teoksessa Frände, Dan – Hyttinen, Tatu – Kallio, Heikki – Korkka-Knuts, Heli – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka, – Wahlberg, Markus,

- Keskeiset rikokset. 5., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2023. Päivitetty 2023.
- Korpilahti, Ulla – Kettunen, Hanna – Nuotio, Erika – Jokela, Satu – Nummi, Vuokko Maria – Lillsunde, Pirjo (toim.), Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisu 2019:27, Helsinki 2019.
- Kunnas, Maija, Rikosoikeudellinen vastuu deepfake-tekniikan väärinkäytöstä. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto 2022.
- Łabuz, Mateusz, Deep Fakes and the AI Act: Important Signal or a Missed Opportunity? The University of Sydney 16.12.2024. <https://internet-policy-meco.sydney.edu.au/2024/12/deep-fakes-and-the-ai-act-an-important-signal-or-a-missed-opportunity/> (Luettu 13.3.2025).
- Lakeus, Mari – Keskinen, Laura, Verkossa satutetut. Selvitys naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan verkkohäirinnän seurauksista. Naisten linja ry, Turv@verkko-hanke 2021.
- Lamichhane, Darshan, Advanced Detection of AI-Generated Images Through Vision Transformers. IEEE Access 13/2025, s. 3642–3652.
- Lampela, Rosa, Teknologiajätit voivat olla jo vahvempia kuin yksittäiset valtiot – Professori Tuomas Myllyn akatemiahankeessa tutkitaan, mitä se tarkoittaa perusoikeuksille. Turun yliopisto 12.3.2025. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/teknologiajatiit-voivat-olla-jo-vahvempia-kuin-yksittaiset-valtiot-professori> (Luettu 14.3.2025)
- Leskinen, Minni, De Lege Ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä. Lakimies 7–8/2022, s. 1158–1185.
- Lidman, Satu, Väkivaltakulttuurin perintö: sukupuoli, asenteet ja historia. Ellibs 2015.
- Lönblad, Riikka, Yksityisyyttä yli kuoleman. Lakimies 7–8/2023, s. 1059–1079.
- Neiswender, Caroline – Stroebel, Melissa – Fitz, Sam – Toomey, Patrick – Gudger, Sarah, Youth perspectives on Online Safety, 2023. An annual report of youth attitudes and experiences. Thorn ja BSG 2024.
- Nuotio, Anna, Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM): Käsikirja uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen. Oikeusministeriö Helsinki 2025.
- Ojala, Timo, Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Edita Lakitieto Oy 2024.
- Ojanen, Atte – Sahlgren, Otto – Vaiste, Juho – Björk, Anna – Mikkonen, Johannes – Kimppa, Kai – Laitinen, Arto – Oljakka, Nea. Algoritminen syrjintä ja

- yhdenvertaisuuden edistäminen: Arviointikehikko syrjimättömälle tekoäylle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:54, valtioneuvoston kanslia Helsinki 2022.
- Patovuori, Emma, EU päätti tekoäylle pelisäännöt, näin se vaikuttaa poliisin toimintaan. Sisäministeriö 27.3.2024. <https://intermin.fi/-/eu-paatti-tekoaylle-pelisaannot-nain-se-vaikuttaa-poliisin-toimintaan> (Luettu 12.3.2025).
- Peltonen, Lydia, Syväväärennetyt videot tietoyhteiskuntadirektiivin parodiapoikkeuksen näkökulmasta. Defensor Legis 1/2023, s. 31–51.
- Piha, Otava, Seksuaalinen hyväksikäyttö – seksuaalisen autonomian lisäsuojaa vai harhakuva? Defensor Legis 1/2022, s. 18–39.
- Piispa, Minna – Heiskanen, Markku, Sukupuoli ja väkivalta tilastoissa: Miksi tarvitaan tietoa väkivallan yleisyydestä? s. 68–86, teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino Tampere 2017.
- Pirttisalo, Mika, Syväväärennetyn pornografian sosiaalinen kontrolli: hallinnolliset sanktiot ja muuttuvat rangaistukset uhrin näkökulmasta. Pro gradu -tutkielmat ja diplomityöt sekä syventävien opintojen opinnäytetyöt, Turun yliopisto 2022.
- Posetti, Julie, News industry transformation: digital technology, social platforms and the spread of misinformation and disinformation, s. 57-72, teoksessa Ireton, Cherilyn – Posetti, Julie, Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. UNESCO 2018.
- Portnoff, Rebecca – Simpson, Michael – Wang, Rob – O’Gorman, Tim – Polgar, David – Tweed, Rebekah – Cummings, Renee – Myers, Mikaela C. – Hallinan, Peter W. – Schaffer, Micah – Herrera, Solianna – Issembert, Beni Beerli – Brooks, Ben – Lalani, Farah, Safety by Design for Generative AI: Preventing Child Sexual Abuse. Thorn Repository 2024.
- Rantaeskola, Satu – Kaunisto, Jasmin, Seksuaalirikosten tutkinta. Edita Lakitieto Oy 2024.
- Romero Moreno, Felipe, Generative AI and deepfakes: a human rights approach to tackling harmful content. International Review of Law, Computers & Technology 38(3) 2024, s. 297–326.
- Ronkainen, Suvi, Mitä väkivalta on? s. 19–35, teoksessa Niemi, Johanna – Kainulainen, Heini – Honkatukia, Päivi (toim.), Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Vastapaino Tampere 2017.

- Sankari, Suvi – Koulu, Riikka – Hakkarainen, Jenni, Digitaalinen oikeus tutkimuksen kohteena. *Lakimies* 1/2022, s. 185–191.
- Savolainen, Jukka, Hovioikeus: Alastonkuvien julkaiseminen oli törkeä yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. *Edilex* 4.1.2021. <https://www.edilex.fi/uutiset/67205> (Luettu 13.11.2024)
- Siltala, Raimo, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 234, 2003.
- Smith, Hannah – Mansted, Katherine, Weaponized deep fakes: National security and democracy. Australian Strategic Policy Institute 2020.
- Someturva, Somerikollisuuden vaikutus koululaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen: Someturvan vuosiraportti 2023. Someturva, 2024. https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/files.someturva.fi/someturvan-vuosiraportti-2023.pdf?mc_cid=524c697fda&mc_eid=ecbbf1a486 (Luettu 11.1.2025).
- Susskind, Jamie, *Future Politics: Living Together in a World Transformed by Tech*. Oxford University Press Oxford 2018.
- Swatton, Phil – Leblanc, Margaux, What are deepfakes and how can we detect them? The science behind the tech that's transforming the online world. The Alan Turing Institute, 7.6.2024. <https://www.turing.ac.uk/blog/what-are-deepfakes-and-how-can-we-detect-them> (Luettu 13.4.2025).
- Thombre, Madhura, Deconstructing Deepfake: Tracking Legal Implications and Challenges. *International Journal of Law Management and Humanities*, Vol. 4, 4/2021, s. 2267–2274.
- Tait, Amelia, What happens to our online identities when we die? *The Guardian* 2.6.2019. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/2019/jun/02/digital-legacy-control-online-identities-when-we-die> (Luettu 14.3.2025).
- Tolvanen, Matti, Rikoslain alueellinen soveltamisala, s. 655–680, teoksessa Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, *Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi*. Alma Talent Helsinki 2019. (Tolvanen 2019a)
- Tolvanen, Matti, Keskeiset käsitteet ja systematiikka, s. 3–30, teoksessa Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, *Rikosoikeuden yleinen osa: Vastuuoppi*. Alma Talent Helsinki 2019. (Tolvanen 2019b)
- Tolvanen, Matti – Silvennoinen, Elisa, *Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa*. Oikeusministeriön julkaisuja 2023:20, Oikeusministeriö Helsinki 2023.

- Uljanov, Sergej – Kocovic, Petar – Ciro, Filip, Deep Fake – The Dark Side of Artificial Intelligence. *International Journal of Economics and Law* 14(41) 2024, s. 115-124.
- Van der Sloot, Bart – Wagenveld, Yvette – Koops, Bert-Jaap, Deepfakes: the legal challenges of a synthetic society. 2021, Tilburg Institute for Law, Technology, and Society.
- Van der Sloot, Bart – Wagenveld, Yvette, Deepfakes: regulatory challenges for the synthetic society. *Computer Law & Security Review*, 46/2022, s. 1–15.
- Van Huijstee, Mariëtte – van Boheemen, Pieter – Das, Djurre – Nierling, Linda – Jahnel, Jutta – Karaboga, Murat – Fatun, Martin – Kool, Linda – Gerritsen, Joost, Tackling deepfakes in European policy. European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit 2021.
- Vauhkonen, Teemu – Kaakinen, Markus – Hoikkala, Tommi, Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56, valtioneuvoston kanslia Helsinki 2021.
- Von Bell, Aku – Pietiläinen, Marjut, Tutkimuksesta tiiviisti: Verkkohäirintä sukupuolistuneen väkivallan muotona. NAPE-Tilastokeskus 2024.
- Wang, Wenjin – den Brinker, Albertus C. – Stuijk, Sander – de Haan, Gerard, Algorithmic Principles of Remote PPG. *IEEE Transactions on Biomedical Engineering* 64/7 2017, s. 1479-1491.
- Zheng, Guan – Shu, Jinchun – Li, Kaigeng, Regulating deepfakes between Lex Lata and Lex ferenda – a comparative analysis of regulatory approaches in the U.S., the EU and China. *Crime, Law and Social Change*, 83(1) 2025, s. 1-23.

Virallislähteet

Eurooppalainen julistus digitaalisen vuosikymmenen digitaalisista oikeuksista ja periaatteista (2023/C 23/01).

HE 204/2002 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle hautaustoimilain.

HE 100/2017 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle alkoholilain ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 19/2013 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta.

HE 232/2014, Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain eräiden tietoverkkorikoksia koskevien säännösten muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 13/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

Medialähteet

Anurag, StopNCII.org cannot remove explicit images from ‘all over the internet’, read how social media ‘influencers’ are misleading people with false claims.

OpIndia 14.9.2023. <https://www.opindia.com/2023/09/social-media-influencers-spread-false-claim-that-stopncii-org-can-remove-images-from-all-over-the-internet/> (Luettu 24.3.2025).

Blouin, Lou, AI's mysterious ‘black box’ problem, explained. University of Michigan-Dearborn News. <https://umdearborn.edu/news/ais-mysterious-black-box-problem-explained> (Luettu 24.4.2025).

Brittain, Blake, OpenAI, Microsoft defeat US consumer-privacy lawsuit for now. Reuters 25.5.2024. <https://www.reuters.com/legal/transactional/openai-microsoft-defeat-us-consumer-privacy-lawsuit-now-2024-05-24/> (Luettu 21.4.2025).

Eklund, Ville, PS-ehdokkaan puheet haitattomasta lapsipornosta saavat täystyrmäyksen: ei lasten kustannuksella”. MTV-uutiset 28.3.2025 <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vaaliehdokas-sallisi-tekoalykuvat-lasten-hyvaisikaytosta-vaarallisista-seurauksista-varoitus/9127066> (Luettu 30.3.2025)

Hallamaa, Teemu, Tuleeko EU:sta tekoälyn takapajula? ”Se nyt on aika paljon eurooppalaisista itsestään kiinni”. Yle 7.8.2024. <https://yle.fi/a/74-20102412> (Luettu 20.4.2025).

Hannula, Tommi, Facebookin ja Instagramin faktantarkistus loppui Yhdysvalloissa. Helsingin sanomat 7.1.2025. <https://www.hs.fi/maailma/art-200010947953.html> (Luettu 10.1.2025).

Hirvonen, Ari, Deepfake-huumori voi pian muuttua vakavaksi ongelmaksi. Tekniikan maailma 15.11.2024. <https://tekniikanmaailma.fi/deepfake-huumori-voi-pian-muuttua-vakavaksi-ongelmaksi/> (Luettu 20.1.2025)

- Ikonen, Sami, Vaaliehdokas pysyy lapsipornoon liittyvässä kannassaan – ”Ei liity vaaleihin millään tavalla”. Yle 24.3.2025. <https://yle.fi/a/74-20151555> (Luettu 24.3.2025).
- Ilkka, Ilmo, Metan uudet säännöt: Naisia saa kutsua talousesineiksi tai omaisuudeksi. Helsingin sanomat 9.1.2025. <https://www.hs.fi/maailma/art-2000010950637.html> (Luettu 10.1.2025).
- Keski-Korpela, Nina, Pornosivusto Pornhub näyttää varoituksia suomalaisille, jotka etsivät väkivaltaista sisältöä. Yle 24.2.2025. <https://yle.fi/a/74-20144672> (Luettu 1.4.2025).
- King, Gayle, Instagram head Adam Mosseri on deepfakes: "I don't feel good about it". CBS News 25.6.2019. <https://www.cbsnews.com/news/adam-mosseri-interview-instagram-head-on-deepfakes-exclusive/> (Luettu 6.4.2025).
- Laine, Oona, Tekoäly ”riisuu tyttöjä ilmaiseksi” mutta kyseessä voi olla rikos – Väärrennettyjä alastonkuvia levitetään asiantuntijan mukaan myös Suomessa. Helsingin sanomat, 28.11.2023. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000010015137.html> (luettu 5.4.2024).
- Lehtinen, Max, Vuoden suurin tietomurto: Hakkeriryhmä tunkeutui tuhansien yritysten dataa säilyttävän Snowflaken palvelimille. IT-Insider 2.6.2024. <https://itinsider.fi/vuoden-suurin-tietomurto-hakkeriryhma-tunkeutui-tuhansien-yritysten-dataa-sailyttavan-snowflaken-palvelimille/> (Luettu 2.12.2024)
- Liede, Sandra, EU-komissio julkaisi luonnosohjeet tekoälyasetuksen kielletyistä käytännöistä. Healthtech Finland 6.2.2025. <https://teknologiateollisuus.fi/healthtech/eu-komissio-julkaisi-luonnosohjeet-tekoalyasetuksen-kielletyista-kaytannoista/> (Luettu 3.4.2025).
- Makkonen-Craig, Henna, Deepfake eli syväväärrennös. Kielikello 15.8.2024. <https://kielikello.fi/deepfake-eli-syvavaaarennos/> (Luettu 19.4.2025).
- Matthews, David, The EU urgently needs technological autonomy from the US, MEPs say. Science Business 13.3.2025. <https://sciencebusiness.net/news/sovereignty/eu-urgently-needs-technological-autonomy-us-meps-say> (Luettu 26.4.2025).
- N/a, 25 arrested in global hit against AI-generated child sexual abuse material. Europol 28.2.2025. https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/25-arrested-in-global-hit-against-ai-generated-child-sexual-abuse-material?mtm_campaign=newsletter (Luettu 6.4.2025).

N/a, Kysely: 40 prosenttia vastaajista kertoi hakeutuneensa kontaktiin lapsen kanssa katsottuaan hyväksikäyttömateriaalia. MTV Uutiset 27.9.2021.

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kysely-40-prosenttia-vastaaajista-kertoi-hakeutuneensa-kontaktiin-lapsen-kanssa-katsottuaan-hyvaaksikayttomateriaalia/8246336> (Luettu 24.3.2025).

N/a, Suomessa aloitettu rikostutkintoja tekoälyllä tuotetusta lasten hyväksikäyttömateriaalista. Helsingin sanomat 8.4.2025.

<https://www.hs.fi/suomi/art-2000011153126.html> (Luettu 8.4.2025).

N/a, Ajankohtainen ilmiö: "Vaatteet pois" -tekoälysovellukset riivuvat kenen tahansa kuvasta alastoman. Someturva 17.11.2023.

<https://www.someturva.fi/blog/recent-phenomenon-ai-undress-photo/> (Luettu 3.4.2024).

Pyhtilä, Lasse, Mitä ovat deep fake -videot, joista Supo varoitti suomalaisia? "Jos videon laatu on keho, hälytys-kellojen pitäisi soida", sanoo professori.

Helsingin sanomat 30.3.2022. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000008715102.html> (Luettu 28.4.2025).

Smith, Adam, Deepfake porn tools bypass safeguards to hide in Apple app store.

Context 31.7.2024. <https://www.context.news/big-tech/deepfake-porn-tools-bypass-safeguards-to-hide-in-apple-app-store>

Taussi, Sari – Eromäki, Veikko, Italian pääministeri Giorgia Meloni hakee korvauksia deepfake -pornovideoista. Yle 20.3.2024. <https://yle.fi/a/74-20080164> (Luettu 28.4.2025).

UCL – London's Global University, 'Deepfakes' ranked as most serious AI crime threat, <https://www.ucl.ac.uk/news/2020/aug/deepfakes-ranked-most-serious-ai-crime-threat>. (Luettu 11.10.2024).

Valkama, Heikki, Tiktok vastaa Suomen suojelupoliisille: "Emme ole kiinalainen

yritys, emme jaa tietoja Kiinaan". Yle 12.1.2024. <https://yle.fi/a/74-20069164> (Luettu 16.2.2025)

Valkama, Heikki, Analyysi: Mitä sometilillesi käy kun kuolet? Informaatiokuolema saattaa tulla ennen biologista kuolemaa. Yle 3.3.2021. <https://yle.fi/a/3-11818326> (Luettu 23.3.2025)

Van der Beek, Margareet, 'Europe must ban American Big Tech and create a European Silicon Valley'. Tillburg University Magazine 14.3.2025.

<https://www.tilburguniversity.edu/magazine/overview/europe-must-ban-american-big-tech-and-create-a-european-silicon-valley> (Luettu 26.4.2025).

Internetlähteet

Appropriate terminology. Interpol. <https://www.interpol.int/Crimes/Crimes-against-children/Appropriate-terminology> (Luettu 6.4.2025).

Breton, Thierry, Answer given by Mr Breton on behalf of the European Commission. European Parliament, 16.1.2024.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-002788-ASW_EN.html (Luettu 28.4.2025).

Cañas, Jordi, Question for written answer E-002788/2023 to the Commission: Illegal use of artificial intelligence to create deepfakes depicting sexual content of minors. European Parliament, 22.9.2023.

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-002788_EN.html (Luettu 11.11.2024).

Class Action Complaint 28.6.2023. Clarkson Law Firm.

<https://clarksonlawfirm.com/wp-content/uploads/2023/06/0001.-2023.06.28-OpenAI-Complaint.pdf> (Luettu 2.12.2024).

Commission publishes the Guidelines on prohibited artificial intelligence (AI) practices, as defined by the AI Act. Euroopan komissio, 4.2.2025.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/commission-publishes-guidelines-prohibited-artificial-intelligence-ai-practices-defined-ai-act> (Luettu 3.4.2025).

Creating images and videos in line with our policies, 1.2 Inappropriate and Harmful Content. OpenAI, päivitetty 25.3.2025. <https://openai.com/policies/creating-images-and-videos-in-line-with-our-policies/> (Luettu 15.4.2025).

CSAM-asetusehdotus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi verkossa. Sisäministeriö. <https://intermin.fi/poliisiasiat/kyberrikollisuus/csam-asetusehdotus> (Luettu 19.4.2025).

Digipalvelusäädöspaketti. Euroopan komissio. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/fi/policies/digital-services-act-package> (Luettu 3.4.2025).

EU-asetus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnasta. Euroopan komissio. <https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/communication->

[campaigns/euvschildsexual-abuse-campaign-prevent-and-combat-child-sexual-abuse_fi](#) (Luettu 15.4.2025).

EU:n digisäädöksillä luodaan pelisääntöjä digitaalisen ajan toimintaympäristöön.

Valtiovarainministeriö. <https://vm.fi/eu-n-digisaadokset> (Luettu 4.3.2025).

EU:n tekoälyasetuksen kansallinen toimeenpano. Työ- ja elinkeinoministeriö.

<https://tem.fi/tekoalyasetus> (Luettu 2.3.2025).

EU:n tekoälyasetus: tekoälykäytäntöjen kiellot astuvat voimaan 2.2.2025.

Valtioneuvosto. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/eu-n-tekoalyasetus-tekoalykaytantojen-kiellot-astuvat-voimaan-2.2.2025> (Luettu 4.2.2025).

Euroopan tekoälytoimisto. Euroopan komissio. [https://digital-](https://digital-strategy.ec.europa.eu/fi/policies/ai-office)

[strategy.ec.europa.eu/fi/policies/ai-office](https://digital-strategy.ec.europa.eu/fi/policies/ai-office) (Luettu 15.2.2025).

Julistus digitaalisista oikeuksista ja periaatteista: EU:n arvot ja kansalaiset

digitalisaation keskiössä. Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto

15.12.2022. <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2022/12/15/declaration-on-digital-rights-and-principles-eu-values-and-citizens-at-the-centre-of-digital-transformation/> (Luettu 13.4.2025).

Korjaavat toimivaltuudet. Tietosuojavaltuutettu. [https://tietosuoja.fi/korjaavat-](https://tietosuoja.fi/korjaavat-toimivaltuudet)

[toimivaltuudet](https://tietosuoja.fi/korjaavat-toimivaltuudet) (Luettu 29.4.2025).

Kriminalisointiperiaatteet. Tieteen termipankki.

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:kriminalisointiperiaatteet> (Luettu 12.3.2025).

Kyberrikollisuus ylittää rajat tietoverkoissa. Sisäministeriö.

<https://intermin.fi/poliisiasiat/kyberrikollisuus> (Luettu 21.4.2025).

Kuvilla kiristäminen eli sextortion. Naisten Linja. [https://naistenlinja.fi/kuvilla-](https://naistenlinja.fi/kuvilla-kiristaminen-sexortion/)

[kiristaminen-sexortion/](https://naistenlinja.fi/kuvilla-kiristaminen-sexortion/) (Luettu 5.4.2025).

Mitä on naiseen kohdistuva verkkoväkivalta ja miten sitä ehkäistään? Euroopan parlamentti 6.12.2024.

<https://www.europarl.europa.eu/topics/fi/article/20241205STO25880/mita-on-naisiin-kohdistuva-verkkovakivalta-ja-miten-sita-ehkaistaan> (Luettu 16.2.2025).

Meta AI. <https://www.meta.ai/> (Luettu 24.4.2025).

Naisiin kohdistuvan väkivallan torjunnan direktiivin täytäntöönpano käynnistyy – samalla valmistellaan nk. lapsirauharikoksia koskevaa sääntelyä rikoslaisissa.

Oikeusministeriö 7.4.2025. <https://oikeusministerio.fi/-/naisiin-kohdistuvan-vakivallan-torjunnan-direktiivin-taytantonpano-kaynnistyy-samalla->

- [valmistellaan-nk.-lapsirauharikoksia-koskevaa-saantelya-rikoslaissa](#) (Luettu 8.4.2025).
- Oikeus tulla unohdetuksi internetissä. EUR-Lex, päivitetty 15.3.2022. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LEGISSUM:310401_1 (Luettu 3.4.2025).
- Pause Giant AI Experiments: An Open Letter. Future of Life Institute 22.3.2023. <https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/> (Luettu 2.4.2025).
- Petit, Alyssia – Wala, Zuzanna – Ciucci, Matteo – Martinello, Barbara, Eurooppalainen digitaalistrategia. Euroopan parlamentti 2024. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/fi/sheet/64/eurooppalainen-digitaalistrategia> (Luettu 2.2.2025).
- Rekisteröidyn suostumus. Tietosuojavaltuutettu. <https://tietosuoja.fi/rekisteroidyn-suostumus> (Luettu 6.3.2025).
- Romaanis-germaaninen oikeus. Tieteen termipankki. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:romaanis-germaaninen_oikeus/laajempi_kuvaus (Luettu 9.1.2025).
- Sextortionin monet muodot: mitä vaarallisesta ilmiöstä on tärkeää tietää? Someturva 5.11.2024. <https://www.someturva.fi/blog/sextortion-forms-what-to-know/> (Luettu 5.4.2025).
- StopNCII.org. <https://stopncii.org/> (Luettu 1.4.2025).
- SWGfI.org. <https://swgfi.org.uk/> (Luettu 1.4.2025).
- Teosten käyttäminen. Tekijanoikeus.fi. <https://tekijanoikeus.fi/tekijanoikeus/luvallinen-kaytto/> (luettu 2.1.2025).
- The Constitution. The White House. <https://bidenwhitehouse.archives.gov/about-the-white-house/our-government/the-constitution/> (Luettu 13.11.2024).
- Tulevaisuussanasto: Digitaaliset oikeudet. Sitra. <https://www.sitra.fi/tulevaisuussanasto/digitaaliset-oikeudet/> (Luettu 1.4.2025).
- Usein kysyttyä hakukoneista. Tietosuojavaltuutettu. <https://tietosuoja.fi/usein-kysyttya-hakukoneet> (Luettu 21.1.2025).
- Uusi seksuaalirikoslaki. Oikeusministeriö. <https://oikeusministerio.fi/seksuaalirikoslaki> (Luettu 12.2.2025).

Uusi tietosuojalaki voimaan vuoden 2019 alusta. Oikeusministeriö.

<https://oikeusministerio.fi/-/uusi-tietosuojalaki-voimaan-vuoden-2019-alusta>

(Luettu 23.1.2025).

Verkkoväkivalta rajoittaa keskusteluihin osallistumista – uutta tietoa suomalaisten väkivaltakokemuksista. Tilastokeskus 11.10.2024.

<https://stat.fi/fi/uutinen/verkkovakivalta-rajoittaa-keskusteluihin-osallistumista-uutta-tietoa-suomalaisten-vakivaltakokemuksista> (Luettu 4.2.2025).

Yleiskäyttöiset tekoälymallit tekoälysäädöksessä – kysymyksiä ja vastauksia.

Euroopan komissio. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/fi/faqs/general-purpose-ai-models-ai-act-questions-answers> (Luettu 1.4.2025).

Zuckerberg, Mark, @Mark Zuckerberg. Facebook 7.1.2025.

<https://www.facebook.com/zuck/videos/its-time-to-get-back-to-our-roots-around-free-expression-were-replacing-fact-che/1525382954801931/> (Luettu 9.1.2025).

Oikeustapaukset ja ratkaisut

Vaasan HO 20/151740 (lainvoimainen)

Tuomio 3.9.2014, Deckmyn ja Vrijheidsfonds v. Vandersteen et al., C-201/13.

Tuomio 13.5.2014, Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González, C-131/12, EU:C:2014:317.

Tuomio 11.12.2014, Ryneš, C-212/13, EU:C:2014:2428.

Tuomio 1.10.2019, Planet49, C-673/17, EU:C:2019:801.

Tuomio 11.11.2020, Orange Romania, C-61/19, EU:C:2020:901.

Tuomio 15.1.2009, Reklos and Davourlis v. Kreikka, 1234/05.

Tuomio 7.2.2012, Von Hannover v. Saksa (No. 2), 40660/08 ja 60641/08.

Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu, 25.10.2022, EOAK/1510/2021.

Tietosuojavaltuutetun ratkaisu, 16.4.2020, 8004/154/2018.

Lyhenteet

CNN	konvoluutiohermoverkkoteknologia
CSAM	lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävä materiaali
CSAM-asetusehdotus	Ehdotus Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä COM/2022/209 (final).
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
Europol	Euroopan unionin lainvalvontayhteistyövirasto
GAN	generatiivinen kilpaileva verkosto
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
KRP	Suomen keskusrikospoliisi
NKV	Naisiin kohdistuva väkivalta
NKV-direktiivi	Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta annettu direktiivi
PL	Suomen perustuslaki
RL	Rikoslaki
SopS	Suomen säädöskokoelman sopimussarja
SSS-sisältö	Suostumukseton seksuaalinen syväväärinnetty sisältö
UCL	London's Global University
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta

Syväväärennöksellä (englanninkielistä termiä deepfake tai deep fake käytetään usein suomenkielisissäkin yhteyksissä¹) tarkoitetaan yleisellä tasolla tekoälyteknologian avulla manipuloitua tai luotua videota, kuvaa tai ääntä.² Syväväärennösteknologialla voidaan esimerkiksi luoda sisältöä, joka matkii oikean henkilön ulkonäköä tai ääntä tai toisaalta luoda sellainen henkilö, jota ei oikeasti ole olemassa.³ Nykypäivän syväväärennösteknologialla luodut kuva- ja äänitallenteet ovat niin realistisia, että niitä voi olla hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta tunnistaa epäaidoiksi ihmissilmin.⁴ Teknologia ja teknologiaosaaminen on todella nopeasti kehittyvää, eikä siis ole lainkaan itsestään selvää, että syväväärennetyin materiaalin voisi erottaa aidosta, etenkin jos ei ole syytä odottaa kohtaavansa syväväärennöstä. Koska kyse on melko uudesta teknologian muodosta, ei mielestäni myöskään voida olettaa, että jokainen tietää hyvin realististen kuvien manipuloinnin olevan mahdollista.

Syväväärennösteknologiaa voidaan muun muassa hyödyntää lääketieteellisissä operaatioissa ja todistajien anonymisoinnissa oikeudenkäynnissä. Lisäksi sen avulla voidaan esimerkiksi luoda ennennäkemättömiä elokuvatehosteita, joissa jo kuollut henkilö voidaan ”herättää henkiin”.⁵ Innovatiivisella teknologialla on kuitenkin synkkä kääntöpuolensa.

Syväväärennösteknologiaa käytetään tällä hetkellä huomattavissa määrin vahingollisiin tarkoituksiin, kuten poliittisiin väärennöksiin, huijauksiin ja suostumuksettoman seksuaalisen sisällön tuottamiseen.⁶ Vuoden 2023 tutkimuksen mukaan 98 % internetin syväväärennösvideoista on syväväärennettyä seksuaalista sisältöä.⁷ Vaikka syväväärennösteknologian kehitykseen lienee hyödyllisintä asennoitua uteliaasti ja avoimesti, samalla on syytä arvioida kriittisesti sen vaikutuksia yhteiskunnan ja yksilön tasolla. Sen myötä voimme etsiä tasapainoa innovaatioiden rohkaisemisen, sananvapauden ja toisaalta teknologian käyttöä rajoittavan vahingollisilta käyttötarkoituksilta suojaamisen välillä. Syväväärennösteknologian on arvioitu voivan vaikuttaa jopa demokratiaa rapauttaen siihen,

¹ Deepfake eli syväväärennös.

² Abbas – Tachibana 2024, s. 1.

³ Kts. esimerkiksi Zheng – Shu – Li 2025, s. 19; Lamichhane 2025, s. 3644; Bray – Johnson – Kleinberg 2023, s. 2.

⁴ Kts. esimerkiksi Bozkir ym. 2025, s. 14; Zheng – Shu – Li 2025, s. 19; Lamichhane 2025, s. 3644; Bray – Johnson – Kleinberg 2023, s. 2. Teknologia jatkaa kehittymistään jo nyt aidon näköisistä syväväärennöksistä yhä vaikeammiksi tunnistaa.

⁵ Van der Sloot – Wagenveld – Koops 2021, s. 5.

⁶ Kts. esimerkiksi van Huijstee ym. 2021, s. 29.

⁷ Home Security Heroes 2023, kappale II.

kuinka paljon ihmiset luottavat viranomaisiin.⁸ Lisäksi on tärkeää ymmärtää, miksi tekoälyteknologioihin tulee yleiselläkin tasolla suhtautua kriittisesti. Niiden sisältämät algoritmit eivät esimerkiksi koskaan ole neutraaleja, mikä saattaa johtaa tahattomaan vinoumaan tekoälyjärjestelmässä.⁹ Myös näennäisesti käyttötarkoitukseltaan neutraalia tekoälyjärjestelmää voidaan käyttää tarkoitukseen, jonka lopputulos on vahingollinen.¹⁰ Vahingollista käyttöä pyritään estämään kielloin ja esimerkiksi sovelluksiin rakennetuin estoin, jolloin tavallinen käyttäjä ei pysty luomaan esimerkiksi alastonkuvaa, jolla on tietyn henkilön kasvot.¹¹ Näitä kielloja ja estoja voi kuitenkin olla mahdollista kiertää, mikäli käyttäjällä on riittävää tietoteknistä osaamista.¹² Tarvetta tälle ei kuitenkaan välttämättä ole, sillä tällaiset käyttötarkoitukset sallivia sovelluksia tai suoraan tällaiseen käyttötarkoitukseen kehitettyjä sovelluksia on saatavilla helposti esimerkiksi mobiililaitteiden sovelluskaupoista.¹³

Seksuaaliset syvävääreännös videot julkisuuden henkilöistä alkoivat levitä internetin keskustelupalsta Redditissä vuonna 2017. Tämän katsotaan yleisesti olevan tämän tutkielman aiheena olevan ilmiön alkupiste.¹⁴ Tuolloin videoiden tuottaminen vaati jonkinlaista teknistä tietotaitoa.¹⁵ Sittemmin ilmiö on laajentunut. Vuoden 2019 ensimmäisten syvävääreännökset mahdollistavien sovellusten jälkeen Covid-19 pandemian aikana niiden käyttö laajentui huomattavasti.¹⁶ Syvävääreännösten valmistaminen on halpaa ja jatkuvasti helpompaa ja sovellukset ovat kaikkien saatavilla.¹⁷ Jokaisen saatavilla on nyt generaattoreita, jonne esimerkiksi sosiaaliseen mediaan julkaistuja kuvia tai videoita syöttämällä kenestä tahansa voi luoda alastonkuvia tai muuta seksuaalista sisältöä ilman kuvissa tai videoissa esiintyvän lupaa.¹⁸ Internetissä on myös useita syvävääreännettyyn sisältöön keskittyviä aikuisviihdesivustoja.¹⁹ Kuvat ovat tehokas ja runsaasti tunteita herättävä keino vaikuttaa

⁸ Europol 2024 s. 10.

⁹ Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa tekoälyohjelmisto sisältää elementin, jonka myötä jokin tietty tai jotkin tietyt ihmisryhmät joutuvat systemaattisesti huonommin kohdeksi, kts. aiheesta Ojanen ym. 2022. Ojaseen ym. mukaan sellaista neutraalia tekoälyjärjestelmää, joka ei sisältäisi lainkaan vinoumia, ei ole olemassa, s. 40.

¹⁰ Portnoff 2024, s. 23; Hirvonen 15.11.2024.

¹¹ Esimerkiksi ChatGPT:n säännöt kieltävät alustan käyttäjiä luomasta alustalla suostumuksettomia seksuaalisia kuvia. Policies, Creating images and videos in line with our policies 1.2 Inappropriate and Harmful Content.

¹² Hirvonen 15.11.2024.

¹³ Abbas – Taelhagh 2024, s. 31.

¹⁴ Kts. esimerkiksi Romero Moreno 2024, s. 297; van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 5, Peltonen 2021, s. 32; Thombre 2021, s. 2268.

¹⁵ Abbas – Taelhagh 2024, s. 1.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ *Ibid.*, s. 31.

¹⁸ Vuonna 2023 markkinoilla oli 42 syvävääreännös ohjelmistoa, joista ainakin yksi kolmesta mahdollisti suoraan seksuaalisten syvävääreännösten valmistamisen, lähes kaikissa tapauksissa ilmaiseksi. Näille ohjelmistoille kertyi 10 000 hakuosumaa kuukaudessa. Vain noin 40 % näistä työkaluista vaati lataamista omalle laitteelle, mikä korostaa ohjelmistojen helppoa saatavuutta. Home Security Heroes 2023, kappale IV.

¹⁹ Europol 2024, s. 12.

ihmisiin. Niihin on vaikeampi ottaa etäisyyttä kuin esimerkiksi puhuttuun tai kirjoitettuun tekstiin.²⁰ Yksilötasolla seksuaalisen suostumuksettoman syvävääreännöksen valmistaminen ja leviäminen voi aiheuttaa moninaisia tunnistettuja negatiivisia seurauksia sen kohteeksi joutuneelle. Tämä voi johtaa vakaviin psykologisiin haittoihin, kun uhrin henkilökohtainen koskemattomuus, maine ja turvallisuus joutuvat hyökkäyksen kohteeksi.²¹ Tekijä saattaa jopa pyrkiä tähän, jos sisältö on tarkoitettu uhrin kiusaamiseksi tai esimerkiksi pelotteluksi.²² Tekijä voi yrittää aiheuttaa uhrille häpeää²³ ja yrittää vahingoittaa uhrin mainetta esimerkiksi työpaikalla tai sosiaalisissa suhteissa. Tekijä voi myös onnistua tavoitteissaan, jos uhri menettää esimerkiksi työmahdollisuuksia syvävääreännösisällön perusteella.²⁴

Yhteiskunnan tasolla suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä voidaan hyödyntää esimerkiksi ihmisten, erityisesti naisten, hiljentämisessä politiikassa ja muissa luottamustehtävissä.²⁵ Tämä voi vaikuttaa yhteiskuntaan demokratiaa rapauttavalla tavalla.²⁶ Henkilö, jota on uhattu tai johon on kohdistettu verkkoväkivaltaa, voi esimerkiksi alkaa sensuroida itse omaa ulosantiaan internetissä ja muissa julkisissa tiloissa tai jopa itse lopettaa työnsä tai koulunkäyntinsä, jotta ei enää joutuisi uhan kohteeksi. Suostumukseton seksuaalinen syvävääreännösisältö voi siis myös olla muunkin kuin poliittisen hiljentämisen väline. Syvävääreännösten uhka voi esimerkiksi saada jotkut välttämään julkisuutta tai julkisia kannanottoja. Myös uhka, ei siis välttämättä toteutunut tapahtuma, voi vaikuttaa aiheuttaen psykologisia haittoja.²⁷

1.2 Teknologia

Syvävääreännösteknologia on teknologiaa, jolla voidaan luoda visuaalista, audio-visuaalista tai auditiivista materiaalia, joka ei ole paikkansapitävää. Syvävääreännöksellä voidaan esimerkiksi saada todellisuus näyttämään siltä, että joku on tehnyt tai sanonut jotakin, jota ei koskaan ole oikeasti tehnyt tai sanonut. Tässä tutkielmassa käsittelen erityisesti visuaalisia syvävääreännöksiä. Termillä kuva viitataan kuitenkin sekä yksittäiseen kuvaan että videomateriaaliin, joka voi sisältää audion.²⁸ Visuaalisen syvävääreännöksen

²⁰ Ronkainen 2017, s. 25.

²¹ Van Huijstee ym. 2021, s. 49.

²² *Ibid*, s. 30.

²³ Chesney – Citron 2019, s. 1771.

²⁴ Van Huijstee ym. 2021, s. 30.

²⁵ *Ibid*, s. 30 ja 49.

²⁶ *Ibid*, 2021, s. 30 ja 49.

²⁷ *Ibid*, 2021, s. 30.

²⁸ Johdan määritelmän HE 13/2022 vp, s. 120. Sen mukaan seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen rikostunnusmerkistössä termillä ”kuva” tarkoitetaan myös videota.

valmistamisprosessi on kolmivaiheinen. Ensin osa kuva irrotetaan alkuperäisestä kokonaiskuvasta. Toiseksi alkuperäisestä kokonaiskuvasta irrotettua kuvaa käytetään syötteenä algoritmeille, jotka luovat alkuperäiseen kuvaan sopivaksi muokatun eli renderöidyn kuvan. Lopulta tämä renderöity kuva siirretään alkuperäiseen kokonaiskuvaan.²⁹ Syvävääreännöksiin hyödynnetään usein generatiivista kilpailevaa verkostoa eli GAN-teknologiaa, jolla voidaan luoda hyvin aidon näköisiä syvävääreännöksiä.³⁰

Syvävääreännösteknologian visuaaliset tuotokset voidaan Europolin mukaan jakaa seuraavanlaisiin kategorioihin:

1. Kasvojen vaihtaminen (face swap); jossa henkilön kasvot vaihdetaan toisen kohdevideossa- tai kuvassa esiintyvän henkilön kasvojen tilalle.
2. Ominaisuuksien muokkaaminen (attribute editing); jossa kohdevideossa tai -kuvassa esiintyvän henkilön ominaisuuksia muokataan.
3. Kasvojen uudelleenmäärittely (face re-enactment); jossa henkilön kasvojen ilmeet siirretään toisen kohdevideossa tai -kuvassa esiintyvän henkilön kasvoille.
4. Täysin synteettinen materiaali; jossa oikeaa kuvamateriaalia käytetään datan kouluttamiseen, mutta sillä luodaan täysin fiktiivinen kuva.³¹

Syvävääreennetyksen sisällön tunnistamista varten kehitetään jatkuvasti ajantasaista teknologiaa. Perinteinen tunnistamisteknologia on perustunut kuvissa oleviin epäjohtonmukaisuuksiin esimerkiksi värien suhteen tai analysointia on voitu suorittaa konvoluutiohermoverkkoteknologialla (CNN) eli eräänlaisella syväoppimismallilla. Perinteiset menetelmät eivät kuitenkaan pysty riittävällä tavalla erottamaan nykyisiä hyvin aidon näköisiä syvävääreännöksiä todellisista kuvista.³² Vuonna 2020 vain 65 % syvävääreännöksistä pystyttiin tunnistamaan teknologian avulla, ja asiantuntijat uskovat tämän luvun laskevan ajan kuluessa.³³ Uudenlaisten menetelmien kehitys on ajankohtainen ja nopeasti kehittyvä tutkimuskohde. Haasteisiin pyritään vastaamaan esimerkiksi konenäköön perustuvien menetelmien avulla.³⁴ Syvävääreännösten virheitä, joiden kautta erottaminen

²⁹ Abbas – Tachigh 2024, 6.

³⁰ Kts. esimerkiksi van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 2.

³¹ Europol 2024 s. 9, listan suomenkielinen käännös kirjoittajan oma 2024.

³² Lamichhane 2025 s. 3645–3646.

³³ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 2.

³⁴ Lamichhane 2025 s. 3645 – 3646; Abbas – Tachigh 2024, s. 8.

aidosta sisällöstä on viime vuosina ollut helpompaa, on viime aikoina korjattu.³⁵

Syväväärennöskuvissa ihmisellä ei siksi enää läheskään aina ole stereotyyppisellä tavalla ylimääräisiä sormia, vaan tällaiset virheet pystytään poistamaan. Tunnistamiseen onkin siksi kehitetty tekoälyä hyödyntäviä ohjelmia. Muun muassa videolla näkyvää ihmisen verenkierron säännönmukaisuutta tarkkailemalla voidaan erottaa aito sisältö syväväärennöksestä.³⁶ Toisaalta tekoälyn luonteen vuoksi tunnistamiseen tarkoitettu teknologia myös tulee ruokkimaan syväväärennöksiä luovia teknologioita siten, että ne kehittyvät entisestään. Tämä johtuu siitä, että ne ”oppivat” välttämään näitä tunnistettuja virheitä.³⁷

Euroopan unionin lainvalvontayhteistyöviraston (Europol) johtaja Catherine De Bolle on helmikuussa 2025 todennut, että syväväärennettyjen kuvien tekeminen on niin helppoa, että se onnistuu ilman syvempää teknologista osaamista.³⁸ Syväväärennösvideoiden tekemisen opettelu voi vaatia vain muutaman päivän opiskelua. Internetistä ohjeita ja tarvittavia ohjelmia löytää helposti.³⁹ Joissain ohjelmissa on esto alastonkuvien tekemistä varten, mutta eston kiertämiseen löytyy myös käyttäjien tekemiä ohjeita, eikä tämä vaadi vahvaa osaamista esimerkiksi koodaamisesta.⁴⁰ Tässä tutkielmassa ei tehdä laajempaa erottelua varsinaisten syväväärennösten (deepfake) ja kontekstistaan irrotetun valmiin, mutta tekoälyn avulla manipuloidun materiaalin (cheapfake) välillä.⁴¹ Sen sijaan ne rinnastetaan tässä tutkielmassa termin syväväärennös alle, sillä suostumuksettoman seksuaalisen syväväärennöksen ja cheapfaken yhteiskunnallisten ja oikeudellisten vaikutuksien voidaan katsoa olevan samankaltaisia.⁴² Nähdäkseni myös niihin liittyvät oikeudelliset ongelmat ovat lähtökohtaisesti samankaltaisia. Kuitenkin käytännössä on hyvä tiedostaa, että cheapfake on helpompi valmistaa kuin varsinainen syväväärennös (deepfake), ja useimmat tavallisilla sovelluksilla ja ohjelmistoilla ilman varsinaisia taitoja valmistetuista ”syväväärennöksistä” on tosiasiallisesti cheapfakeja.⁴³

³⁵ Swatton – Leblanc 7.6.2024.

³⁶ Wang ym. 2017.

³⁷ Zheng – Shu – Li 2025, s. 7.

³⁸ Europol 28.2.2025.

³⁹ Kts. esimerkiksi Home Security Heroes 2023, kappale IV.

⁴⁰ Hirvonen 15.11.2024.

⁴¹ ’Deepfaken’ ja ’cheapfaken’ erottelusta tarkemmin kts. Hameleers 2024.

⁴² Vrt. Hameleers 2024, s. 7. Tutkimuksen mukaan yleisö pitää cheapfake-materiaalia jopa luotettavampana kuin deepfake-materiaalia.

⁴³ Hameleers 2024, s. 2.

1.3 Ilmiö kansainvälisesti ja Suomessa

Sosiaalisen median ja internetin vuoksi vahingolliset kuvat ja videot leviävät aiempaa laajemmalle⁴⁴ ja tuovat ilmiön kannalta haasteellisia näkökulmia muun muassa tekijöiden jäljitettävyyteen⁴⁵. Kysymys on globaalista ilmiöstä, mikä vaikeuttaa sen sääntelyä ja toisaalta laajentaa siihen liittyviä ongelmia. Kysymykset esimerkiksi sosiaalisen median ja aikuisviihdealojen vastuusta ja toisaalta syväväärengösten valmistajien, mahdollisten tilaajien ja levittäjien vastuusta voivat olla ja usein ovatkin kansainvälisiä. Tutkielman rajallisen laajuuden vuoksi keskityn kuitenkin vain Suomen kontekstiin, ja valtioiden rajat ylittävät tilanteet jäävät tulevan tutkimuksen ja tuomioistuinten ratkaisukäytännön kohteeksi.

Huhtikuussa 2025 Suomen keskusrikospoliisi (KRP) julkisti, että Suomessa on parhaillaan käynnissä useita tutkintoja lapsiin kohdistuvasta tekoälyllä tuotetusta hyväksikäyttömateriaalista. Tutkinnat liittyvät kansainväliseen rikosvyyhtiin, jota Europol tutkii. Vyyhdin pääepäilty on tanskalainen henkilö, joka on levittänyt maksua vastaan pääsyä luomiinsa lasta esittäviin hyväksikäyttösisältöä sisältäviin verkkosisältöihin.⁴⁶ Vielä vuoden 2023 lopussa Suomen poliisi on todennut, etteivät suostumuksettomat seksuaaliset syväväärengökset ole Suomessa tunnistettavissa oleva ongelma. Samaan aikaan kuitenkin Suomessa toimiva verkkohäirintään erikoistunut yritys Someturva raportoi saavansa ilmoituksia siitä, että suostumuksettomia seksuaalisia syväväärengöksiä liikkuu Suomessakin.⁴⁷ Tapauksia ei siis ole kuitenkaan ilmeisesti tällöin tullut poliisin tietoon ainakaan merkittävässä määrin. Näkemukseni mukaan tähän on voinut vaikuttaa seksuaalirikoksiin liittyvä todellisten tapausten aliraportointi.⁴⁸ Lisäksi teknologian avulla toteutettava seksuaaliväkivalta on hyvin uusi rikostyyppi, jonka rangaistavuus ja haavoittavuus ei ole välttämättä jokaiselle sen uhriksi joutuvalla tai jopa viranomaisille selkeää.

Sanoilla on merkitystä. Esimerkiksi Suomessa ei uhrisensitiivisyyden vuoksi suosita käytettävän lapsia hyväksikäyttävästä seksuaalisesta materiaalista termiä pornografia tai aikuisviihde, koska kyse on lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Sana pornografia vähättelee uhrin kokemusta ja viittaa viihteeseen, jota tällainen materiaali ei ole. Parempi

⁴⁴ Kts. esimerkiksi Posetti 2018, s. 63–64.

⁴⁵ Kyberrikollisuus ylittää rajat tietoverkoissa.

⁴⁶ Suomessa aloitettu rikostutkintoja tekoälyllä tuotetusta lasten hyväksikäyttö-materiaalista 8.4.2025.

⁴⁷ Laine 18.11.2023.

⁴⁸ Kts. esimerkiksi Vauhkonen ym. 2021, s. 55.

termi on lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali.⁴⁹ Sanoin pyritään korostamaan tekojen hyväksikäyttöluonnetta. Näkemykseni mukaan vastaavanlaisen retoriikan voi siirtää myös syväväärennettyyn suostumuksettomaan kuvamateriaaliin. Ilmiön tarkastelussa keskiössä kuitenkin on nimenomaan kuvamateriaalin suostumuksettomuus, jonka vuoksi en käytä tutkielmassa suostumuksettomista seksuaalisista syväväärennöksistä termiä pornografia. Kyse ei ole viihteestä tai edes siitä, että materiaali on tarkoitettu viihteeksi ilman suostumusta, vaan kyse on seksuaalisen verkkoväkivallan muodosta. Sen vuoksi käytän jatkossa tutkielmassa termiä suostumukseton seksuaalinen syväväärennetty sisältö (SSS-sisältö). En käytä tätä termiä lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävästä syväväärennöksestä, sillä lapsen osalta suostumuksellisuus ei lähtökohtaisesti tule arvioitavaksi.⁵⁰ Käytän kuitenkin ilmiötasolla termiä SSS-sisältö, jolloin se yleisesti kattaa myös lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivaltaa esittävän syväväärennöksen.

Luopuessani tutkielmassa termistä pornografia totean lyhyesti omaksuvani pornografialle ja aikuisviihteelle nimenomaan suostumukseen perustuvan sisällön. Ronkaisen mukaan tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty diskurssi yleisesti pornografiasta osana sukupuolittuneen väkivallan jatkumoa, koska se perustuu sukupuoleen liittyviin kulttuurisiin ajattelutapoihin ja käytäntöihin, joka tekee siitä systemaattista tai representatiivista väkivaltaa.⁵¹ Bildjuschkin ym. on määritellyt seksuaaliväkivallan siten, että se on väkivaltaa, joka ilmenee henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisen loukkauksena.⁵² Olennaista on, että väkivallan uhrin näkökulmasta ei välttämättä aina ole kyse seksuaalisesta teosta tai kokemuksesta.⁵³ Digitaalinen väkivalta eli verkkoväkivalta on ilmiö, jossa teknologiaa käytetään häirintään, kontrollointiin, tarkkailuun tai seuraamiseen.⁵⁴ Tilastokeskuksen mukaan Suomessa sukupuolten välillä ero yleisesti verkkoväkivallan suhteen näkyy etenkin häirinnän laadussa ja sen vaikutuksissa.⁵⁵ Yleisesti verkkohäirinnän kokemisesta ja havaitsemisesta kysyttäessä miehet ja naiset vastasivat havainneensa ja

⁴⁹ Kts. esimerkiksi Nuotio 2025, s. 121; Pelastakaa Lapset -järjestön asiantuntija Mikko Ahtilan haastattelu Suomessa aloitettu rikostutkintoja tekoälyllä tuotetusta lasten hyväksikäyttömateriaalista 8.4.2025, jossa Ahtila huomauttaa, että pornografia on määritelmällisesti suostumuksellista aikuisviihdettä; sekä oikeuspsykologi Hanna Lahtisen haastattelu Eklund 28.3.2025; Interpol, Appropriate terminology.

⁵⁰ Perustan päätelmäni hallituksen esityksen erotteluun, jonka mukaan alle 16-vuotias lapsi ei lähtökohtaisesti voi antaa pätevää suostumusta seksuaaliseen kanssakäymiseen aikuisen kanssa, jolloin esimerkiksi lapsenraiskauksen tunnusmerkistön täyttyminen ei vaadi suostumuksen puutetta. Vrt. toisaalta aikuisia koskeva raiskauksen tunnusmerkistö, joka on suostumusperustainen. HE 13/2022 vp, s. 43.

⁵¹ Ronkainen 2017, s. 31–32.

⁵² Bildjuschkin ym. 2020 s. 9.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Attila – Pietiläinen 19.12.2023.

⁵⁵ Von Bell – Pietiläinen 2024.

kokeneensa lähes saman verran verkkohäirintää, naiset tosin hieman enemmän.⁵⁶ Suomessa verkkohäirintä liittyy Tilastokeskuksen mukaan sen sijaan erityisen selkeästi ikään.

Nuoremmat henkilöt kokevat ja havaitsevat vanhempia henkilöitä enemmän verkkohäirintää. Tilastokeskuksen otantaan ei kuulunut alle 16-vuotiaita tyttöjä ja alle 18-vuotiaita poikia, eli tutkimus ei kohdistunut nuoriin lapsiin.⁵⁷

Vaikka naiset ja miehet raportoivat Suomessa kokevansa verkkohäirintää lähes saman verran, voidaan todeta seksuaalisten syväväärengösten olevan nais erityinen ilmiö. Vuonna 2023 syväväärengöstyä seksuaalisista sisällöistä 99 % esitti naisia, kun vain 1 % esitti miehiä.⁵⁸ Kyse on siis hyvin sukupuolittuneesta verkkoväkivallan muodosta, vaikka tilastossa ei ole voitu erotella, mitkä sisällöistä ovat suostumuksellisia ja mitkä suostumuksettomia. Tekoälyllä manipuloitujen aikuisviihteeksi luokiteltujen videoiden määrä on kasvanut 550 prosenttia vuodesta 2019 vuoteen 2023.⁵⁹ Jos vuosia 2022 ja 2023 verrataan toisiinsa, on kasvu näiden välillä 464 prosenttia.⁶⁰ Kiihtyvistä tekoälyn käytön määrästä myös Suomessa kertoo Suomen sosiaalisen median ympäristöstä tehty raportti, jonka mukaan suurin erottava tekijä vuosien 2022 ja 2023 välillä teknologisissa ympäristöissä oli tekoälyn lisääntynyt käyttö.⁶¹

SSS-sisällöissä on myös kysymys uudenlaisesta lapsiin kohdistuvan seksuaalisen hyväksikäytön tavasta. Europolin mukaan syväväärengös on kasvava lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan muoto.⁶² Vuonna 2023 kuvanmuokkaus ja tekoälyn käyttö ovat lisääntyneet Suomen ympäristössä, kun vuonna 2022 näkyvissä oli vain muutamia tällaisia tapauksia.⁶³ Raportissa nostetaan esimerkiksi, että sellaisissa tilanteissa, joissa lasta seksuaalisesti kuvaavan materiaalin levittämisellä uhkailtiin, oli 17 %:ssa näistä tapauksista kuvia muokattu tai ne oli valmistettu käyttäen tekoälysovelluksia.⁶⁴ Lisäksi globaalilla tasolla Internet Watch Foundationin vuoden 2024 raportin yksi päähavainto oli, että fyysisen lapsen

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Home Security Heroes 2023, kappale III.

⁵⁹ Home Security Heroes 2023, kappale II.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Someturva 2024, s. 23.

⁶² 25 arrested in global hit against AI-generated child sexual abuse material, 28.2.2025.

⁶³ Kyse oli Someturvan tietoon tulleista tapauksista. Someturva 2024, s. 23.

⁶⁴ Someturva 2024, s. 23.

seksuaalisen hyväksikäytön tunnetuista uhreista ja julkisuudessa olevista lapsista tehdään seksuaalisia syvävääreännöksiä.⁶⁵

London's Global University (UCL) on 2020 määrittänyt syvävääreännösteknologian yhdeksi suurimmista yhteiskuntaa tällä hetkellä uhkaavista ilmiöistä.⁶⁶ Europol on vuonna 2024 päivitettyssä raportissaan todennut, että Euroopan unionin jäsenvaltioiden poliisiviranomaiset tunnistavat syvävääreännösteknologian yhdeksi huolestuttavimmista teknologisista trendeistä, joka tulee vaikuttamaan heidän työhönsä vuoteen 2030 mennessä.⁶⁷ On tärkeää arvioida, miten ilmiöön voitaisiin vastata mahdollisimman tehokkaalla ja uhrisensitiivisellä tavalla myös siksi, että aiheeseen liittyvä kirjallinen keskustelu vaikuttaa Husson ym. mukaan palveluiden järjestämiseen, rikosprosessin käytäntöihin ja lainsäädäntöä koskeviin institutionaalisiin ja rakenteellisiin ratkaisuihin. Lisäksi täytyy arvioida, kuinka yleisenä ja vakavana ilmiönä digitaalista väkivaltaa pidetään ja millaisia oikeudellisia toimia siihen puuttuminen edellyttää.⁶⁸ Ilmiön moninaisten haitallisten vaikutusten vuoksi on erityisen olennaista, että aiheeseen liittyvää tietoa on olemassa.

1.4 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne

Tutkimustehtäväni on selvittää lainopin ja *de lege ferenda* -tutkimuksen keinoin, miten lainsäädännöllä voidaan mahdollisimman tehokkaasti torjua suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännösisältöjä ja niiden vaikutuksia uhrin elämään. Tutkielmassani pyrin toteuttamaan tätä tehtävää vastaamalla seuraavaan tutkimuskysymykseen:

Miten suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä on säännelty Suomessa *de lege lata* ja miten uhrin oikeussuojaa voidaan parantaa *de lege ferenda*?

Tutkielman toisessa osassa käsittelen suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä koskevaa *de lege lata* kehystä. Lisäksi tarkastelen internetiä julkisena tilana ja internetissä toimivien voittoa tavoittelevien yritysten itsesääntelyä. Näin luon pohjan lainsäädäntökehityksen ongelmien käsittelylle. Tutkielman kolmannessa osassa käsittelen ilmiöön liittyviä oikeudellisia ongelmia. Lisäksi käyn tässä kappaleessa läpi lasta esittävän seksuaalisen syvävääreännöksen sääntelyä ja sen eroja aikuisia koskevaan sääntelyyn. Arvioin myös oikeustilaa kuolleen henkilön osalta sekä eri tavoin henkilötietoja yhdistelevien

⁶⁵ Internet Watch Foundation 2024, s. 17.

⁶⁶ UCL 4.8.2020.

⁶⁷ Europol 2024, s. 4.

⁶⁸ Husso ym. 2024, s. 147.

syvävääreännöksiä osalta. Tutkielman neljännessä osassa käsittelemäni mahdollisia tulevia SSS-sisältöihin liittyviä ongelmia sekä mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja *de lege ferenda*.

Johtopäätöksissä kokoon kappaleissa 1-4 tekemäni päätelmät ja arvioin oikeussuojakeinojen riittävyttä uhrin näkökulmasta. Tarvittaessa pyrin esittämään ehdotuksen siitä, millä tavalla ilmiöön tulisi tulevaisuudessa tutkielmani perusteella puuttua lainsäädäntötasolla.

Syvävääreännösten ja internetin luomat uudenlaiset rikoksentelemahdollisuudet ja -ympäristöt tarvitsevat uudenlaisen teknologian huomioonottavan lainsäädännön.⁶⁹ Tässä tutkielmassa tarkastelen SSS-sisältöjä yksittäisenä tekotyypinä. On kuitenkin mahdollista, että esimerkiksi jatkuessaan tai yhdistyessään muunlaisiin tekotyyppeihin, voisi muitakin rikostunnusmerkistöjä täytyä. SSS-sisältöjä tarkastellessa tulee huomioda, että ne eivät ole erillisiä internetin muista haittapuolista.⁷⁰ Nähdäkseni esimerkiksi vainoamiseen liittyvä digitaalinen väkivalta SSS-sisällön muodossa voi tulla osaksi väkivallan jatkumoa.⁷¹ European Institute for Gender Equality (EIGE) mukaan digitaalisen väkivallan kytkeminen väkivallan jatkumoon on olennaista, koska muuten ilmiö saatetaan nähdä ja sitä voidaan kohdella erillisinä ja yksittäisinä tekoina. Ilman jatkumona näyttäytyvää kontekstia ne voivat siten vaikuttaa lieviltä ja vähäisiltä.⁷² Tässä tutkielmassa rajausta on kuitenkin tarpeen SSS-sisältöjen nimenomaisen tarkastelun vuoksi. Myös väkivallan jatkumon jäsentämisen osalta on tarkoituksenmukaista tarkastella SSS-sisältöihin liittyviä haittoja myös erikseen.

Aiheeseen liittyy kiinteästi myös vaikuttaminen poliittisessa ympäristössä syvävääreännöskuvien avulla. En tule käsittelemään tätä tutkielmassani kuin pintapuolisesti seksuaalisella väkivallalla kiristämisen (sextortion⁷³) kautta, koska aihe on moniulotteinen, eikä tutkielman laajuus mahdollista sen syvällistä käsittelyä.

1.5 Tutkielman metodit ja lähteet

Tutkielmassani hyödynnän lainoppia sekä *de lege ferenda* -tutkimusta ja niiden metodeja. Lainopillinen tutkimus tulkitsee ja systematisoi voimassa olevaa oikeutta.

⁶⁹ Muun muassa Europolin mukaan lisääntynyt tekoälyteknologiavälitteinen rikollisuus tulee vaatimaan uutta lainsäädäntöä. Europolin mukaan lainsäädännön tulisi tukea viranomaisten pyrkimystä tunnistamaan ja toimimaan syvävääreännösten kanssa. Europol 2024, s. 22

⁷⁰ Goharian ym. 2025, s. 8 ja Attila – Pietiläinen, 19.12.2023.

⁷¹ Attila ja Pietiläinen toteavat, että koettu vainoaminen ja verkkoväkivalta ovat usein yhteydessä toisiinsa. Attila – Pietiläinen 19.12.2023.

⁷² Verkkoväkivallan asettaminen osaksi väkivallan jatkumoa on European Institute for Gender Equality (EIGE) mukaan hyödyllinen tapa jäsentää etenkin sukupuolittuneeseen verkkoväkivaltaan liittyviä haittoja, jotka muuten voisivat jäädä piiloon. Esposito ym. 2022, s. 33.

⁷³ Nuotio 2025, s. 121.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan siis voimassa olevan oikeuden oikeusnormien kautta.⁷⁴ Lainopillinen näkökulma on tutkielmassa tärkeänä osana nykyisen lainsäädäntökehityksen tarkastelussa. Tutkielmassa arvioin lainopin avulla sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden toteutunut tulkinnallinen merkitys.⁷⁵

Hyödynnän tutkielmassa ongelmakeskeistä lainoppia, jolle ominaista on keskittyminen tiettyyn ongelmaan systematisoiden koko oikeusjärjestystä, eikä pelkästään tiettyä oikeuden osa-aluetta.⁷⁶ Tämä on tutkielman kannalta perusteltua, sillä ilmiön sääntelyyn liittyy oikeudenalat ylittäviä näkökulmia. Haen rikosoikeudellisen tulkinnan kriteereitä rikosoikeudellisesta lainopista, kun arvioin mahdollista tapaa tulkita oikeuslähteitä.⁷⁷ Lainopillinen näkökulma on tutkielman toteuttamisen kannalta tärkeä, koska mielestäni voimassa olevan oikeuden tulkinta ja systematisointi on välttämätöntä voidakseni riittävällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla tarkastella mahdollisia vaihtoehtoisia tapoja säännellä ilmiötä.

De lege ferenda -tutkimuksen avulla pyrin rakentamaan tutkielman lainopillisen *de lege lata* tarkastelun pohjalta suosituksia siitä, miten ilmiötä tulisi säännellä, mikäli katson, että oikeudellinen kehys ei ole *de lege lata* riittävä uhrin oikeussuojan kannalta. Etsin sen avulla tietoa vaihtoehtoisista tavoista säännellä ilmiötä ja tutkin, onko sääntely ylipäättään tarpeellista.⁷⁸ Tutkielman tiedonintressi on *de lege ferenda* -tutkimukselle ominaisesti oikeuspoliittinen⁷⁹, kun siinä tarkastellaan mahdollista tulevaa lainsäädäntöä ja sen yhtenä tarkoituksena on selvittää, täyttääkö Suomen lainsäädäntö sille asetetut tavoitteet. Leskinen on tunnistanut oman *de lege ferenda* -tutkimuksensa epistemologis-eettiseksi erotuksena kolmelle muulle tunnistetulle tyyppimuodolle.⁸⁰ Epistemologis-eettisen *de lege ferenda* -tutkimuksen lähtökohtana olisi, että oikeus ei vastaa reaalityodellisuuteen ja toisaalta sen ideaali olisi solidaarisuus ja toiseuden kuuleminen.⁸¹ Vaikka Leskinen on todennut, ettei pyri luomaan *de lege ferenda* -tutkimukselle normatisoivaa teoriaa⁸², tunnistan omassa tutkielmassani vastaavanlaisen tutkimusintressin. Tutkimusintressini liittyy havaintoon siitä, että voimassa oleva oikeus ei välttämättä vastaa reaalityodellisuuden tarpeita.

⁷⁴ Aarnio 1989, s. 57; Tolvanen 2019a, s. 13–14; Siltala 2003, s. 326–328.

⁷⁵ Siltala 2003, s. 64.

⁷⁶ Kangas 1978, s. 383–387.

⁷⁷ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2010, s. 20.

⁷⁸ Siltala 2003, s. 140.

⁷⁹ Siltala 2003, s. 63.

⁸⁰ Leskinen 2022, s. 1167.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*, s. 1162.

Tutkielmassa tutkimuskysymyksiä tarkastellaan oikeuden yhteiskunnallisia vaikutuksia.⁸³ Tutkielma asettuu osaksi oikeuden digitalisoitumisen tutkimusta sen ulkoisesta näkökulmasta.⁸⁴ Tutkin digitalisaation tuottamia hyötyjä ja riskejä ja jo olemassa olevien riskien voimistumista.⁸⁵ Tärkeänä lähtökohtana tutkielmassa on yhteiskunnan valtarakenteiden tarkasteleminen oikeusjärjestelmän puutteiden näkökulmasta. Edellä todetusti ilmiö on hyvin sukupuolistunut ja digitalisaation riskien voimistuminen voi johtaa esimerkiksi siihen, että naisten osuus yhteiskunnan valtaa käyttävissä paikoissa vaarantuu. *De lege ferenda* -tutkimuksen avulla pyrin muotoilemaan suosituksia siihen, miten SSS-sisältöihin liittyvät negatiiviset vaikutukset yksilölle ja yhteiskunnalle voisivat olla estettävissä tai vähennettävissä. Käytän tutkielmassa SSS-sisällön kohteesta termiä uhri korostaakseni uhrinäkökulmaa.⁸⁶ Pyrin tutkielmassani uhrisensitiivisyyteen. Otan tutkielman keskiöön ja osaksi lähtökohtia sen, millä tavoin syvävääreennöskuvien uhrien oikeusturva toteutuisi mahdollisimman laajalla ja kattavalla tavalla. Pyrin tarkastelemaan tutkielmassani kaikkia teemoja kriittisesti.

Tutkimusmenetelmänä hyödynnän sisällönerittelyä eli tekstianalyysiä.⁸⁷ Analysoin tutkielmassa sekä relevanttia kansallista lainsäädäntöä ja sen esitöitä että Euroopan unionin asetuksia ja direktiivejä. Aiheeseen liittyvää oikeudellista kirjallisuutta on kirjoitettu Suomessa vain vähän. Peltola on viitannut SSS-sisältöihin tietosuojayhteiskuntadirektiivin parodiapoikkeusta käsittelevässä artikkelissaan, mutta rajannut ne artikkelinsa ulkopuolelle.⁸⁸ SSS-sisältöihin liittyen on kirjoitettu kaksi pro gradu -tutkielmaa aiemman seksuaalirikoslainsäädännön ajalta ja ajalta ennen esimerkiksi tekoälysäädöksen voimaantuloa.⁸⁹ Sääntelykehys on muuttunut olennaisella tavalla sekä kansallisella että Euroopan unionin tasolla. Siksi aihetta on syytä tarkastella ajantasaisen sääntelykehysten näkökulmasta. Europolin havaintojen perusteella on selvää, että syvävääreennösteknologia tuo tulevaisuudessa myös tilaa aivan uudenslaisille rikostyypeille.⁹⁰ Tämän ja nopeasti kehittyvän teknologian vuoksi suhteessa hitaasti kehittyvän sääntelykehysten säännöllinen tarkastelu on tarpeen. Kansainvälistä oikeuskirjallisuutta aiheesta on kirjoitettu melko paljon erityisesti

⁸³ Siltala 2003, s. 744.

⁸⁴ Aarnio 1989, s. 54; Sankari – Koulu – Hakkarainen 2022, s. 187–188.

⁸⁵ Sankari – Koulu – Hakkarainen 2022, s. 187–188.

⁸⁶ Lisäksi käytän tutkielmassa termejä uhri ja tekijä, koska kyse on ilmiöstä, jolla lähtökohtaisesti on oikeudellisia seurauksia. Kts. Lidman 2015, s. 15–16.

⁸⁷ Husa – Mutanen – Pohjolainen 2010, s. 25.

⁸⁸ Peltonen 2021.

⁸⁹ Pirttisalo 2022; Kunnas 2022.

⁹⁰ Europol 2024, s. 5.

Yhdysvaltojen kontekstista. Tutkielman lähdekirjallisuus keskittyy kuitenkin eurooppalaista oikeuskehystä tarkastelemaan oikeuskirjallisuuteen. Tutkielman otsikon ideoimisessa on käytetty apuna tekoälymalli ChatGPT:tä.

Tutkielma vastaa vuonna 2024 julkaistuun tutkimukseen ”Naisiin kohdistuvaan digitaaliseen väkivaltaan puuttumisen haasteet poliisin työssä, rikosprosessissa ja tukipalveluissa” kirjattuun suositukseen siitä, että ”yhteiskunnassa tulee lisätä keskustelua siitä, miten lainsäädäntöä – (ja valtioiden välistä yhteistyötä) – voidaan kehittää niin, että digitaalista väkivaltaa voidaan ennalta estää ja siihen voidaan puuttua tehokkaammin.”⁹¹

⁹¹ Husso ym. 2024, s. 148.

2 Suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten sääntely ja sääntelyn rajoitteet

2.1 Yleistä

Tässä kappaleessa tutkin, millainen Suomen sääntelykehikko *de lege lata* on Suomen tasolla ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden tasolla. Esittelen rikostunnusmerkistöjä, jotka voivat tulla Suomen kontekstissa kyseeseen suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä arvioitaessa. Toisaalta käsittelen niitä rajoitteita, joita ilmiön sääntelyyn liittyy ja sitä, millaisia asioita sääntelyllä ei voida tavoittaa. Lainsäädäntö on hidas tapa puuttua yhteiskunnallisiin ongelmiin. Lainsäädännön kehittäminen ja sen tarkkailu, vastaako se olemassa oleviin tai mahdollisesti syntyviin oikeudellisiin ongelmiin, on kuitenkin mielestäni erityisen tärkeää etenkin nopeasti kehittyvän teknologian parissa.

Syvävääreännöksiä on alettu säännellä viime aikoina ympäri maailman. Zheng, Shu ja Li ovat tutkineet vertaillen vuonna 2025 julkaistussa analyysissään sääntelyä kolmella tällä hetkellä merkittävimmällä syvävääreännösten sääntelyalueella: Kiinassa, Yhdysvalloissa ja Euroopan unionissa.⁹² He ovat tunnistaneet kaikille kolmelle sääntelyalueelle ominaiset, toisistaan eroavat lähestymistavat sääntelylle. Euroopan unionin sääntely hajautuu useisiin eri säännöskokonaisuuksiin ja kohdentuu syvävääreännöksen koko elinkaarelle. Yhdysvallat on asettanut sääntelyn tilannekohtaisemmaksi keskittyen poliittisiin ja seksuaalisiin syvävääreännöksiin. Kiina taas asettaa palveluntarjoajan sääntelyn kohteeksi.⁹³ Zheng, Su ja Li havaitsivat kaikkien tarkasteltujen sääntely-ympäristöjen sisältävän merkittäviä ongelmia, sillä ilmiön sääntelyyn liittyy haasteellinen tasapainon tavoittelu useiden suojattavien intressien osalta.⁹⁴ Tässä tutkielmassa keskityn Euroopan unionin sääntelyyn osana Suomea sitovaa sääntelyä. Sivuan lyhyesti Yhdysvaltojen sääntelyä, sillä sen merkitys tulee näkemykseni mukaan Suomen kontekstissa erityisellä tavalla näkyviin Yhdysvaltoihin rekisteröityjen merkittävien palveluntarjoajien ja hakukoneiden vuoksi.⁹⁵

⁹² Zheng – Shu – Li 2025, s. 1–2.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ *Ibid.*, s. 20.

⁹⁵ Vaikka Kiinan sääntely-ympäristö on tutkielman piiristä rajattu, on huomioitava, että vaikka merkittävän sosiaalisen median alusta TikTokin emoyhtiö ByteDance ei ole rekisteröity Kiinaan, TikTokilla ja ByteDancella on epäilty olevan vahvoja Kiina-yhteyksiä ja sen johtohahmojen tekevän yhteistyötä Kiinan hallinnon kanssa Kiinan lakien puitteissa. Kts. esimerkiksi Valkama 12.1.2024.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä ei suoraan säännellä suostumuksetonta syväväärrennettyä seksuaalista materiaalia, mutta mahdollisia tapoja puuttua jo levitettyyn materiaaliin on sekä rikoslainsäädännössä (rikosoikeudelliset sanktiot) että tietosuojasääntelyssä (hallinnolliset sanktiot). Tässä tutkielmassa ei keskitytä sanktioihin, vaan edellytyksiin, joilla ilmiöön on mahdollista puuttua. Mahdollisia sanktioita on tarkemmin käsitellyt Mika Pirttisalo pro gradu -tutkielmassaan 'Syväväärrennetyn pornografian sosiaalinen kontrolli: hallinnolliset sanktiot ja muuttuvat rangaistukset uhrin näkökulmasta'.⁹⁶ Vuonna 2023 voimaan tullut seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus on kuitenkin muuttanut oikeustilaa. Tutkielmassa tarkastellaan kansallista sääntelyä erityisesti rikoslainsäädännön ja kansainvälisen sääntelyn osalta.

Jaottelen tässä tutkielmassa suostumuksettoman seksuaalisen syväväärrennössisällön lähtökohtaisesti sen valmistamisen, esittämisen ja levittämisen näkökulmasta.⁹⁷ Lisäksi käsittelen sääntelyä palvelun- ja järjestelmäntarjoajien näkökulmasta. Olennaista on, että usein suostumuksettomissa seksuaalisissa syväväärrennöksissä kyse on kansainvälisistä teoista vähintään sen suhteen, että ohjelmiston tarjoaja ja levitysalusta on usein rekisteröity muualle kuin Suomeen, vaikka itse tekijä ja teon uhri olisivat Suomessa oleskelevia henkilöitä. Tällaisten tilanteiden tarkempi tarkastelu kuitenkin jää tulevan oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden varaan tutkielman rajallisen laajuuden vuoksi.

2.2 Suomen seksuaalirikoslainsäädäntö

Suomessa on viime vuosina toteutettu seksuaalirikoslainsäädännön uudistus, joka tuli voimaan 1.1.2023. Uudistuksen tavoite on ollut vahvistaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa.⁹⁸ Erityispainotuksena uudistuksessa huomioitiin suostumus ja vapaaehtoisuus sekä niiden mahdollinen puuttuminen.⁹⁹ Uudistuneen seksuaalirikoslainsäädännön myötä on ajankohtaista tarkastella suostumuksettomien seksuaalisten syväväärrennösten rikosoikeudellista sääntelyä. Suostumuksettomat seksuaaliset syväväärrennökset ovat ennen uudistusta voineet Pirttisalon mukaan tulla rangaistavaksi kunnianloukkausrikoksena, kiristysrikoksena, pakottamisena tai pakottamisena seksuaaliseen tekoon.¹⁰⁰ Suomen sääntelykehyksessä suostumuksettomasta

⁹⁶ Pirttisalo, 2022.

⁹⁷ Perusteena tälle on Suomen rikoslain mukainen jaottelu, johon palataan seuraavassa kappaleessa.

⁹⁸ Uusi seksuaalirikoslaki.

⁹⁹ Uusi seksuaalirikoslaki.

¹⁰⁰ Pirttisalo 2022, s. 58.

seksuaalisesta syvävääreännöksestä on lisäksi voinut seurata yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) perusteella hallinnollisia sanktioita.¹⁰¹

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen myötä rikoslainsäädäntöön lisättiin uutena seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen tunnusmerkistö (RL 20:7 §). Sen voidaan katsoa kattavan nimenomaan syvävääreennettyjä tai muuten manipuloituja suostumuksettomia kuvamateriaaleja, koska sen mukaan rangaistavana on pidettävä todellisuuspohjaisia ja todenmukaisia kuvia ja kuvatalenteita. Säännöksen toinen momentti määrittää, että kyseeseen tulee myös todenmukainen kuva, jos se erehdyttävästi muistuttaa jollakin menetelmällä valmistettua kuva tai kuvatalennetta. Tällöin henkilö tosiasiallisesti esiintyy siten, että kuva tai kuvatalenne loukkaa 1 momentin kuvaamalla tavalla olennaisesti henkilön itsemääräämisoikeutta.¹⁰² Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen pykälässä kuvalla tarkoitetaan myös videota.¹⁰³ Näkemykseni mukaan seksuaalinen syvävääreännös on lain tarkoittama todenmukainen kuva, jos henkilö on siitä tunnistettavissa ja syvävääreännös on levitetty tai esitetty ilman sen kohteen lupaa. Tällöin henkilö on liitetty seksuaaliseen yhteyteen ilman hänen lupaansa. Tällainen voi olla esimerkiksi seksuaalinen video, jos siihen on liitetty saumattomasti henkilön kasvot, vaikka hän ei alkuperäisellä videolla esiinnykään. Huomionarvoista on, että näkemykseni mukaan lain kuvaus kattaa myös muun kuvan manipuloinnin, kuin syvävääreännöksen. Syvävääreännösteknologialla on kuitenkin edellä todetusti mahdollista luoda muun muassa erilaisia ilmeitä ja liikettä jopa videolle siten, tallennetta ei paljaalla silmällä tunnista fiktiiviseksi.

Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen tunnusmerkistö koskee vain kuvan esittäjää ja levittäjää. Esittämisen tai levittämisen voidaan katsoa tapahtuneen yhdelle tai useammalle henkilölle.¹⁰⁴ Lain esitöissä todetaan, että tällaisen suostumuksettoman seksuaalisen kuvan valmistamista arvioidaan tilannekohtaisesti seksuaalisena kajoamisena (RL 20:3 §, törkeä tekemuoto RL 20:4 §) tai seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:6 §).¹⁰⁵ Lainsäätäjä on siis ottanut mielestäni selkeästi kantaa suostumuksettoman seksuaalisen kuvan levittämiseen, esittämiseen ja valmistamiseen. Hallussapitoon lainsäätäjä ei ole ottanut selvää kantaa.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² HE 13/2022 vp, s. 121.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ HE 13/2022 vp, s. 122.

¹⁰⁵ *Ibid.*

Seksuaalinen kajoaminen on säännös, jolla korvattiin seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen myötä säännös pakottamisesta seksuaaliseen tekoon.¹⁰⁶ Seksuaalinen kajoaminen vastaa hallituksen esityksen mukaan raiskausta koskevaa säännöstä muutoin, mutta se koskee muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Erityisesti olennaisena pidetään uhrin vapaaehtoisuutta.¹⁰⁷ Säännöksessä ei ole avattu tarkkoja mahdollisia tekoja tai teko-olosuhteita mahdollisten tekojen moninaisuuden vuoksi.¹⁰⁸ Seksuaalinen ahdistelu taas on seksuaalista kajoamista lievempi rikostunnusmerkistö, joka kattaa sellaisia seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavia tekoja, jotka eivät ole rikoslain 20 luvun muiden säännösten nojalla ankarammin rangaistavia¹⁰⁹

Sekä seksuaalisen kuvan levittämisen että seksuaalisen kajoamisen ja seksuaalisen ahdistelun osalta katson lainsäätäjän perusteluiden valossa olevan selvää, että tunnusmerkistö kattaa fyysisen ympäristön lisäksi myös teknososiaalisen ympäristön, kuten sosiaalisen median kanavissa tapahtuvan rikollisuuden. Husso ym. toteavat, että teknologian kautta tehty teko tulisi nähdä ”omanlaisenaan, todellisena ja haavoittavana tekona”. Tällaista tekoa ei tulisi samastaa fyysisen teon kanssa.¹¹⁰ Seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksessa kuitenkin pyrittiin yleisesti huomioimaan myös verkossa tapahtuva seksuaalirikollisuus.¹¹¹ Seksuaalinen kajoaminen on rinnastettavissa vakavuudeltaan raiskausrikoksen tunnusmerkistöön, ja se voidaan toteuttaa hallituksen esityksen mukaan hyvin vakavilla teoilla.¹¹² Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta olennaista on, onko henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukattu olennaisella tavalla.¹¹³ Lainsäätäjältä on mielestäni voimakas kannanotto, että suostumukseton seksuaalinen syvävääreännöksen valmistaminen voidaan katsoa seksuaaliseksi kajoamiseksi, joka on seksuaalirikoksista ankarammin tuomittavia tunnusmerkistöjä.

Husso ym. ovat vuonna 2024 todenneet, että digitaaliseen väkivaltaan soveltuvat rikosnimikkeet ovat useimmiten rangaistusasteikoltaan vähäisiä asianomistajarikoksia.¹¹⁴ On kuitenkin todettava, että lainsäätäjän kannanotto poikkeaa Husson ym. kannasta, kun lainsäätäjä pitää seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöä mahdollisena tunnusmerkistönä. Seksuaalinen kajoaminen on rangaistusasteikoltaan lähellä rikoslain seksuaalirikoksia

¹⁰⁶ HE 13/2022 vp, s. 108

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*, s. 115

¹¹⁰ Husso ym. 2024 s. 23.

¹¹¹ Uusi seksuaalirikoslaki.

¹¹² HE 13/2022 vp, s. 51.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Husso ym. 2024 s. 137.

käsittelevän luvun ankarimmin rangaistavan rikoksen, raiskauksen, rangaistusasteikkoa. Näen kuitenkin todennäköisenä, että suostumukseton seksuaalinen syväväärrens putoaisi seksuaalisen kajoamisen sijasta seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistöön, joka on rangaistusasteikoltaan luvun lievin ja lisäksi asianomistajarikos. Nähdäkseni kynnyks SSS-sisällön valmistamisen arvioimiseksi seksuaalisena kajoamisena voi nousta tuomistuinkäytännössä korkeaksi, sillä digitaalinen väkivalta voi näyttäytyä lievänä ja vähäisenä, vaikka sen vaikutukset eivät oikeasti sitä ole.¹¹⁵ Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö on rangaistusasteikoltaan luvun lievin ja lisäksi asianomistajarikos. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen on asianomistajarikos täysi-ikäisen teon kohteen osalta. Näin ollen teon kohteen tulee itse saattaa asia vaatimuksineen viranomaisten tietoon, jotta asia voidaan ottaa tutkittavaksi ja syytteesen (RL 20:24 §). Aikuisen SSS-sisällön uhrin tulee siis olla asian selvittämisessä aktiivinen, jotta rikoslain pykälät tulisivat sovellettavaksi, paitsi jos teon katsottaisiin täyttävän seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön.

2.3 Kansainvälisten sopimusten asettamat rajoitteet

Kansallisen SSS-sisältöjen kannalta olennaisen seksuaalirikoslainsäädännön lisäksi myös kansainväliset sopimukset asettavat velvoitteita muun muassa yrityksille, jotka tarjoavat syväväärrens teknologiaa kuluttajien käyttöön. Tällaisia velvoitteita asettavat esimerkiksi Euroopan unionin tekoöllysäädös, digipalvelusäädös ja yleinen tietosuoja-asetus. Erityisesti yleinen tietosuoja-asetus voi asettaa velvoitteita myös yksityishenkilölle. Myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimus on Suomea sitovaa oikeutta¹¹⁶, jolla on merkitystä siinä, miten suostumuksettomia seksuaalisia sisältöjä tulee säännellä. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2024/1385 naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (NKV-direktiivi) tulee saattaa kansallisesti voimaan 14.6.2027 mennessä.¹¹⁷ Direktiivillä vaaditaan Euroopan unionin jäsenvaltioita kriminalisoimaan kansallisessa lainsäädännössään muun muassa intiimien kuvien suostumukseton jakaminen, verkkovainoaminen ja verkkohäirintä (NKV-direktiivi artiklat 5-7). Lisäksi Euroopan unionissa valmistellaan uutta lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaista sääntelyä,

¹¹⁵ Esposito ym. 2022, s. 33.

¹¹⁶ Vaikka tutkielmassa ei käsitellä sen rajatun laajuuden vuoksi tarkemmin Euroopan ihmisoikeussopimusta, sen 8 artiklalla turvataan muun muassa oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta ja toisaalta 10 artiklalla sananvapautta. Nämä ihmisoikeudet kuuluvat myös suomalaisille. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sellaisena kuin se on muutettuna 11., 14. ja 15. pöytäkirjalla sekä täydennettynä 1., 4., 6., 7., 12., 13. ja 16. pöytäkirjalla sekä sopimussarja 63/1999.

¹¹⁷ Naiseen kohdistuvan väkivallan torjunnan direktiivin täytäntöönpano käynnistyy – samalla valmistellaan nk. lapsirauharikoksia koskevaa sääntelyä rikoslaissa 7.4.2025.

jossa erityisenä sääntelykohteena on nimenomaan lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta verkossa.¹¹⁸ Sillä pyritään vastaamaan siihen, että lapsien kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin raportoiminen viranomaisille on ollut alustoille vapaaehtoista.¹¹⁹ Oikeustila on puutteellinen, sillä direktiivi, jossa vapaaehtoisesta raportoinnista säädettiin, on vanhentunut 3.8.2024.¹²⁰ Olennaista on lisäksi huomata, että ilmiö on korostuneen kansainvälinen, jolloin kansallisen rikosprosessin tai hallinnollisen prosessin toiminta voi olla hyvin rajoittunutta ja jopa tehotonta. Ongelmana on pidetty sitä, että tällä hetkellä on mahdollista, että eri maiden kansallisissa lainsäädännöissä tietty materiaali voi olla laitonta yhdessä valtiossa ja toisaalta toisessa valtiossa laillista.¹²¹ Euroopan unionin pyrkimykset velvoittaa kaikki jäsenmaat kriminalisoimaan tiettyjä verkkovälitteisiä tekoja esimerkiksi NKV-direktiivin turvin voivat vastata tähän ongelmaan Euroopan unionin alueella. Globaali internet kuitenkin mahdollistaa alueellisesti laajemmatkin teot, eli tämä ei ratkaise oikeustilaa täysin.

Euroopan unioni on antanut EU:n arvoja heijastavan ja ihmiskeskeistä, turvallista ja kestäväää visiota digitaalisesta muutoksesta edistävän digitaalisia oikeuksia ja periaatteita koskevan julistuksen vuonna 2022.¹²² Julistuksen tarkoituksena on edistää dynaamista, resurssitehokasta ja oikeudenmukaista taloutta ja yhteiskuntamallia Euroopan unionissa.¹²³ Viides kuudesta julistuksen periaatteesta koskee yksilöiden turvallisuuden ja osallistumismahdollisuuksien lisäämistä digitalisaatiossa. Tämä periaate koskee erityisesti lapsia ja nuoria.¹²⁴ Tässä tutkielmassa esittelen tarkemmin tekoälyasetuksen, digipalvelusäädöksen ja yleisen tietosuojasetuksen asettamia vaatimuksia. Näiden sääntelykokonaisuuksien voidaan katsoa heijastavan digitaalisia oikeuksia koskevan julistuksen viidettä periaatetta turvallisuuden näkökulmasta. Nämä sopimukset ovat mielestäni tärkeitä erityisesti sen vuoksi, että kansallinen lainsäädäntö asettaa vastuuseen lähinnä yksityishenkilön. Internet ja sosiaalinen media kuitenkin asettavat ilmiölle haasteita, jotka eivät ole kokonaan ratkaistavissa yksityishenkilön toimintaan puuttumisen avulla. Tekoälyasetus, digipalvelusäädös ja yleinen tietosuojasetus asettavat edellytyksiä ja velvoitteita järjestelmille ja palveluntarjoajille,

¹¹⁸ EU-asetus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnasta.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ Suomessa aloitettu rikostutkintoja tekoälyllä tuotetusta lasten hyväksikäyttömateriaalista 8.4.2025.

¹²² Eurooppalainen julistus digitaalisen vuosikymmenen digitaalisista oikeuksista ja periaatteista (2023/C 23/01).

¹²³ Julistus digitaalisista oikeuksista ja periaatteista: EU:n arvot ja kansalliset digitalisaation keskiössä 15.12.2022.

¹²⁴ *Ibid.*

joiden avulla yksityishenkilö voi suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä valmistaa, esittää ja levittää.

Digitaalisilla oikeuksilla tarkoitetaan digitaalitekologiaan liittyviä ihmisoikeuksia.¹²⁵ Euroopan unionin perustamissopimukset eivät sääntele suoraan syvävääreännöksiä tai tekoälyä tai luo digitaalisia oikeuksia, mutta ne luovat pohjan tekoälyä koskevalle sääntelylle.¹²⁶ Euroopan unionin syvävääreännöksen koko elinkaaren kattava sääntely on siis Suomessa erityisen merkityksellistä. Euroopan unioni on vuonna 2020 julkaissut Euroopan unionin toisen digitaali-strategian auttamaan yhteiskuntaa sopeutumaan paremmin digitaaliseen ajan muutokseen. Osa strategiaa on uudenlainen sääntely, kuten tekoälyä koskeva kehys.¹²⁷ Strategia koskee digitalisaation eri osa-alueita, kuten tietosuojaa, tekoälyä ja digimarkkinoita. Syvävääreännöksiä koskeva sääntely hajautuu näille eri osa-alueille. Syvävääreännös on siis elinkaarensa eri vaiheissa eri- ja osin samanaikaisesti usean sääntelykokonaisuuden kohteena.¹²⁸ Suostumukseton seksuaalinen syvävääreännösisältö loukkaa yksilön kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslailla suojattua oikeutta yksityisyyteen ja maineeseen¹²⁹ sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen.¹³⁰ Se voi myös vaarantaa oikeuden osallistua julkiseen toimintaan ja poliittiseen päätöksentekoon.¹³¹ Suomi on velvollinen noudattamaan kansainvälisiä sopimuksia, joihin se on sitoutunut. Ihmisoikeuksia suojaavien sopimusten lisäksi Suomen sääntelykehikkoa muotoavat SSS-sisältöjä sääntelevät tekoälysäännökset.¹³² Esittelen seuraavaksi tutkielman kannalta olennaisen Euroopan unionin sääntelykehikon. Euroopan komissiolle on muun muassa osoitettu kysymys koskien sitä, miten Euroopan unioni aikoo reagoida Espanjassa 2023 levitettyihin alaikäisiä esittäviin syvävääreännettyihin seksuaaliväkivaltaisisältöihin tämänhetkistä nopeammin.¹³³

¹²⁵ Tulevaisuussanasto, Digitaaliset oikeudet.

¹²⁶ Petit ym. 2024.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Zheng – Shu – Li 2025, s. 8.

¹²⁹ Oikeus yksityisyyteen ja maineeseen on suojattu ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 12 artiklalla, oikeus yksityis- ja perhe-elämään Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklalla sekä perustuslain 10 §. Lasten osalta oikeus kunniaan ja maineeseen on lisäksi suojattu lasten oikeuksien sopimuksen 16 artiklalla.

¹³⁰ Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen on suojattu perustuslain 7 §:llä.

¹³¹ Oikeus osallistua julkiseen toimintaan ja poliittiseen päätöksentekoon on suojattu ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 21 artiklalla. Suomen perustuslain 14 § velvoitetaan julkista valtaa turvaamaan poliittinen osallistumisoikeus.

¹³² Europol 2024, s. 21

¹³³ Cañas, 22.9.2023. Komission vastauksessa kysymykseen todettiin, että digipalvelusäädös pätee tilanteeseen ja näin ollen kyse on EU:ssa laittomasta tilanteesta. Vastaus ei kuitenkaan ottanut kantaa kysymyksessä esitettyyn nopeamman reagoinnin tarpeeseen, kts. Breton 16.1.2024.

2.3.1 Tekoälysäädös

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2024/1689 tekoälyä koskevista yhdenmukaistetuista säännöistä (tekoälysäädös) astui voimaan 1.8.2024.¹³⁴ Säädös on suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä EU-jäsenmaissa, mutta vaatii myös muutoksia nykyiseen kansalliseen lainsäädäntöön. Se on maailman ensimmäinen tekoälyä säätelevä oikeudellinen kehys.¹³⁵ Siinä myös määritellään syväväyrennös tekoälyllä tuotetuksi tai käsitellyksi kuva-, ääni- tai videosisällöksi, joka muistuttaa olemassa olevia henkilöitä, esineitä, paikkoja, toimijoita tai tapahtumia ja joka antaa henkilölle valheellisen vaikutelman siitä, että se on aito tai totuudenmukainen (tekoälysäädös johdanto-osan kohta 60). Vaikka säädöstä ei vielä ole Suomessa kokonaisuudessaan toimeenpantu, se tulee tässä tutkielmassa huomioida erityisen relevanttina jo hyväksyttynä sääntelynä. Suomessa asetuksen kansallinen täytäntöönpano on jaettu kahteen osaan, joista ensimmäisessä säädetään asetuksen suhteen toimivaltaisista viranomaisista ja säädöksen rikkomisesta määrättävistä seuraamuksista.¹³⁶ Tekoälysäädöksen 77 artikla määrää tekoälysäädöksen mukaisella tavalla perusoikeuksia valvovista alueellisista viranomaisista. Suomessa tällaisia viranomaisia on useita. Valvoviin viranomaisiin kuuluvat tietosuojavaltuutettu, yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, työsuojeluviranomainen sekä kuluttaja-asiamies.¹³⁷ Toisessa vaiheessa annetaan säädökset muiden tekoälysäädöksen kansallista sääntelyä vaativien säännösten osalta.¹³⁸ Tekoälysäädöksellä myös perustettiin eurooppalainen tekoälytoimisto, joka voi antaa ohjeita ja tulkintoja säädöksestä.¹³⁹

Tekoälysäädöksen tarkoituksena on tehdä tekoälyjärjestelmien käytöstä Euroopan unionin alueella läpinäkyvää ja turvallista. Tekoälysäädöksen mukaisen tekoälyjärjestelmän tarjoajan ei kuitenkaan tarvitse fyysisesti sijaita Euroopan unionin alueella, vaan riittää, että tarjoaja asettaa tekoälyjärjestelmän Euroopan unionin markkinoille. Tällöin tarjoaja on sääntelyn kohteena (tekoälysäädös 2 artiklan 1 kohdan a alakohta).

Tekoälysäädös sisältää yleiskäyttöisiä tekoälyjärjestelmiä (ts. tekoälymalleja), joihin sisältyy systeemistä riskiä koskevaa sääntelyä ja toisaalta sellaisia yleiskäyttöisiä tekoälyjärjestelmiä,

¹³⁴ EU:n tekoälyasetuksen kansallinen toimeenpano.

¹³⁵ Patovuori 27.3.2024.

¹³⁶ EU:n tekoälyasetus: tekoälykäytäntöjen kiellot astuvat voimaan 2.2.2025.

¹³⁷ EU:n tekoälyasetuksen kansallinen toimeenpano.

¹³⁸ EU:n tekoälyasetus: tekoälykäytäntöjen kiellot astuvat voimaan 2.2.2025.

¹³⁹ Euroopan tekoälytoimisto.

joihin ei sisälly systeemistä riskiä koskevaa sääntelyä. Tällainen yleiskäyttöinen tekoälyjärjestelmä, johon sisältyy järjestelmäriski, voisi olla esimerkiksi ChatGPT.¹⁴⁰ Systeemisellä riskillä tarkoitetaan, että tekoälyjärjestelmä voi aiheuttaa laajamittaista haittaa. Tällainen voi olla esimerkiksi sellainen tekoälyjärjestelmä, joka on erityisen edistynyt tai uusi. Esimerkiksi erityisen edistyneet syvävääreännöksiä valmistavat tekoälyjärjestelmät voisivat olla sellaisia tekoälynsäädöksen tarkoittamia tekoälyjärjestelmiä, joihin sisältyy systeeminen riski. Tällaiseksi luokiteltavia tekoälyjärjestelmiä on kuitenkin tällä hetkellä vain vähän¹⁴¹, mistä on pääteltävissä, että moni suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä valmistava tekoälyjärjestelmä voi jäädä sen ulkopuolelle. Sellaiset tekoälyjärjestelmät, jotka sisältävät systeemisen riskin, joutuvat tarkemman sääntelyn alle. Niiden tarjoajien tulee esimerkiksi arvioida ja lieventää mahdollisia systeemisiä riskejä (tekoälynsäädös 55 artiklan 1 kohdan a alakohta) ja varmistaa riittävä kyberturvallisuuden taso (tekoälynsäädös 55 artiklan 1 kohdan d alakohta). Vaikka tekoälyjärjestelmä ei sisältäisi tällaista systeemistä riskiä, se voi tulla säänneltyksi yleiskäyttöisenä tekoälyjärjestelmänä. Tällöin velvoitteet ovat lievempiä, mutta niidenkin tarjoajien tulee esimerkiksi laatia ja pitää ajan tasalla dokumentaatiota järjestelmän koulutus- ja testausprosessista (tekoälynsäädös 53 artiklan 1 kohdan a alakohta) ja tehtävä tarvittaessa yhteistyötä komission ja kansallisten toimivaltaisten viranomaisten kanssa (tekoälynsäädös 53 artiklan 3 kohta).

Lisäksi säädökseen sisältyy tekoälyjärjestelmien luokittelu kategorioihin niiden tuottaman arvioitun riskin mukaisesti. Kategorioita on neljä alkaen vähäisen riskin kategoriasta ja rajoitetun riskin kategoriasta suuren riskin kategoriaan. Suuririskisten tekoälyjärjestelmien kategoriaan kuuluviin järjestelmiin kohdistetaan erityistä valvontaa ja rajoituksia.

Suuririskisistä tekoälyjärjestelmistä on luettelo tekoälynsäädöksen liitteessä III. Suuririskiset tekoälyjärjestelmät määritellään lisäksi tekoälynsäädöksen johdanto-osan 52 kohdassa seuraavalla tavalla:

”Erilliset tekoälyjärjestelmät eli muut suuririskiset tekoälyjärjestelmät kuin ne, jotka ovat tuotteiden turvakomponentteja tai jotka ovat itsenäisiä tuotteita, olisi luokiteltava suuririskisiksi, *jos ne suunnitellun käyttötarkoituksensa perusteella aiheuttavat suuren riskin ihmisten terveydelle ja turvallisuudelle tai perusoikeuksille, kun otetaan huomioon sekä mahdollisen haitan vakavuus että sen esiintymistodennäköisyys, ja niitä käytetään tässä asetuksessa erikseen määritellyillä aloilla.* Näiden järjestelmien yksilöinti perustuu samoihin menetelmiin ja kriteereihin, joita sovelletaan myös suuririskisten

¹⁴⁰ Zheng – Shu – Li 2025, s. 8.

¹⁴¹ Yleiskäyttöiset tekoälymallit tekoälynsäädöksessä – kysymyksiä ja vastauksia.

tekoälyjärjestelmien luetteloon tulevaisuudessa tehtäviin muutoksiin. Komissiolle olisi siirrettävä valta hyväksyä tällaisia muutoksia täytäntöönpanosäädöksillä, jotta voidaan ottaa huomioon teknologian nopea kehitys ja tekoälyjärjestelmien käytön mahdolliset muutokset.”

Tekoälyasetukseen sisältyvän luokittelun, jossa suuri osa syvävääreännösjärjestelmistä on asetettu suuren riskin kategoriaan kiellettyjen järjestelmien sijasta, on kritisoitu sivuuttavan tekoälyyn liittyviä riskejä, etenkin liittyen seksuaalisilla kuvilla kiristämiseen.¹⁴² Alun perin tekoälysäädöksen piti määrittää vaatimus läpinäkyvyydestä vain niille tekoälyjärjestelmien käyttäjille, jotka valmistavat syvävääreännöksiä. Tässä tapauksessa väliinpuotoajaksi olisi jäänyt tekoälyjärjestelmiä valmistava taho, jota lainmukainen vaatimus ei olisi koskenut.

Syvävääreännöksiä valmistavia tekoälyjärjestelmiä ei myöskään alun perin lainkaan luokiteltu 52 artiklan mukaisiksi suuririskisiksi järjestelmiksi.¹⁴³ Lopulta tekoälysäädöksen hyväksytty versio sisältää suuririskisiin tekoälyjärjestelmiin verrattavissa olevaa sääntelyä, jolla on tarkoitus puuttua syvävääreännöksiin. Tämä on tehty sääntelemällä sellaisia tekoälyjärjestelmiä tarjoavia tahoja, jotka tarjoavat synteettistä audio-, kuva-, video- tai tekstimateriaalia sekä näiden käyttöönottajia. Käyttöönottajien tulee lisätä materiaaliin tietynlainen ”vesileima” ja syvävääreännösten tulee olla tunnistettavissa keinotekoisiksi (tekoälysäädös 50 artiklan 4 kohta).¹⁴⁴ Velvoite merkitsemiseen ja käyttöönottajan merkitsemisen mahdollistamiseksi on kuitenkin myös järjestelmän tarjoajalla (tekoälysäädös johdanto-osa kohta 133).

EU:n tekoälyasetuksen kokonaisykyä puuttua syvävääreännösten muodostamiin riskeihin on kritisoitu.¹⁴⁵ Tekoälysäädöksessä vasta suuririskisten tekoälyteknologioiden kategoriaan kuuluvat tekoälyjärjestelmät ovat tarkemman sääntelyn kohteena ja niiden tarjoajille asetetaan erilaisia velvoitteita. Suuririskisten järjestelmien osalta säädöksellä pyritään suojaamaan luonnollisen henkilön terveyttä, turvallisuutta ja perusoikeuksia (tekoälysäädös 6 artikla). Ne on luokiteltu asetuksen liitteessä III, ja asetuksen 6 artiklalla annetaan komissiolle toimivalta muokata tätä listaa. Listan muokkaamiselle on kuitenkin asetettu kaksi edellytystä, joiden tulee täytyä samanaikaisesti:

- a) ”tekoälyjärjestelmiä on tarkoitus käyttää millä tahansa liitteessä III luetelluista aloista;

¹⁴² Romero Moreno 2024, s. 303.

¹⁴³ Zheng – Shu – Li 2025, s. 8.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ Kts. esimerkiksi Romero Moreno 2024, s. 303; Zheng – Shu – Li 2025, s. 14.

- b) tekoälyjärjestelmät aiheuttavat terveys- ja turvallisuushaitan riskin tai perusoikeuksiin kohdistuvan kielteisen vaikutuksen riskin, joka on vähintään yhtä suuri kuin liitteessä III jo tarkoitettujen suuririskisten tekoälyjärjestelmien aiheuttaman haitan tai kielteisen vaikutuksen riski.”

Tekoälysäädöksen olennaisin anti SSS-sisältöjen osalta on mielestäni tällä hetkellä se, että säädöksen 50(2) artiklan mukaan syväväärennetyn materiaalin tulee olla selkeästi tunnistettavissa ja ymmärrettävissä syväväärennetyksi. Nähdäkseni oikeustila tekoälysäädöksen ja SSS-sisältöjen välillä ei ole täysin selkeä ja tällaisia vahingollisia käyttötarkoituksia varten kehitettyjen tekoälyjärjestelmien rooli tulisi tarkentaa suhteessa säädökseen. Tekoälysäädöksen valtuuttama tekoälytoimisto julkaisi helmikuussa 2025 kiellettyjä tekoälyjärjestelmiä koskevan ohjeluonnoksen¹⁴⁶. Ohjeluonnos astuu voimaan, kun se saa komission hyväksynnän.¹⁴⁷ Tekoälysäädöstä koskevia ohjeita tullaan julkaisemaan myöhemmin koskien muun muassa sitä, mitä säädöksessä tarkoitetaan tekoälyllä ja yleiskäyttöisellä tekoälyjärjestelmällä, jotka sisältävät järjestelmäriskejä. Sääntely on siis yhä joustavaa ja muuttuvaa sen mukaan, miten teknologia kehittyy.¹⁴⁸ Säädöstä koskien on myös valmisteilla tutkimushanke, jossa ainakin tekoälytoimiston roolia tekoälysäädöksen joustavuuden suhteen tullaan käsittelemään lisää.¹⁴⁹

NKV-direktiivi paikkaa hieman tekoälysäädöksen aukkoa koskien SSS-sisältöä.¹⁵⁰ Sen mukaan SSS-sisältö tulee kansallisella tasolla EU:ssa kriminalisoida (NKV-direktiivin johdanto-osan kappale 19). NKV-direktiivi luo erityissääntelyä myös yleisesti naisiin kohdistuviin verkkorikoksiin. Direktiivissä ”intiimin tai manipuloidun materiaalin suostumukseton jakaminen” määritellään direktiivin kattamaksi rikokseksi (NKV-direktiivi 5 artikla). Lisäksi direktiivissä määritellään, että erilaiset verkkoväkivallan muodot, kuten verkossa tapahtuva seksuaalinen häirintä, ovat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa direktiivin tarkoittamassa mielessä. (NKV-direktiivin johdanto-osan kappale 9). Nämä direktiivin vaatimukset täyttyvät nähdäkseni Suomessa seksuaalirikoslainsäädännöllä. Direktiivissä

¹⁴⁶ Commission publishes the Guidelines on prohibited artificial intelligence (AI) practices, as defined by the AI Act. 4.2.2025.

¹⁴⁷ Liede 6.2.2025.

¹⁴⁸ Yleiskäyttöiset tekoälymallit tekoälysäädöksessä – kysymyksiä ja vastauksia.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ Łabuz 16.12.2024.

todetaan verkkoväkivallan korostuneen sukupuolistunut vaikutus (NKV-direktiivin johdanto-osan kappale 10).

Tekoälysäädöstä täydentämään ollaan tekemässä EU:n tekoälyvastuudirektiiviä. Direktiivin tarkoitus on tarkentaa ja täydentää tekoälysäädöksen sääntelyä. Direktiivi mahdollistaisi muun muassa sen, että tuomioistuimilla olisi oikeus määrätä tekoälyjärjestelmän ”musta laatikko” avattavaksi.¹⁵¹ ”Musta laatikko” (black box) -käsitteellä kuvataan prosessia, jossa tekoälyn tiettyyn lopputulokseen päätyminen syistä ei voida varmistua.¹⁵² Tämä tarkoittaa, että tekoälyjärjestelmän tarjoaja voitaisiin velvoittaa luovuttamaan näyttöä suuririskisten tekoälyjärjestelmien kategoriaan kuuluvista järjestelmistä.¹⁵³ Direktiivitasoisen sääntelyn ongelmaksi voi koitua se, jos tekoälyvastuudirektiivi ei ole tarpeeksi harmonisoiva. SSS-sisällöt ovat korostuneet kansainvälinen ilmiö, jonka vuoksi jäsenmaiden lainsäädäntö voi sita eri maissa kansallisesti toimeenpantaessa lopulta jäädä eriparisiksi ja siten tehottomaksi niiden osalta.

2.3.2 Yleinen tietosuoja-asetus ja tietosuojaan liittyvä kansallinen kehys

Tietosuojaa tulee tarkastella syväväärensien yhteydessä sen kannalta, että SSS-sisällön valmistamisen yhteydessä syväväärensien on yleensä liitetty henkilötietoa. Tämä on olennaista etenkin, jos henkilö on tästä jollain tapaa tunnistettavissa. Tietosuojan sääntely perustuu Suomessa perustuslain 10:1.1 §:iin ja EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklaan, joissa säädetään henkilötietojen suojasta osana yksityiselämän suojaa. Sen sääntelyvarauksen myötä tietosuojaa suojataan erityisellä säännöksellä. Sillä turvataan yksilön oikeusturvaa ja yksityisyyden suojaa henkilötietojen käsittelyssä. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (yleinen tietosuoja-asetus) voimaantulon myötä Suomen tietosuojalaki 1050/2018 on määritetty suoraan sovellettavaa tietosuoja-asetusta täydentäväksi ja rinnakkain sovellettavaksi sääntelyksi.¹⁵⁴ Tietosuojalakia rikottaessa voi tulla kyseeseen rikoslain mukainen tietosuojarikos 38:9 §. Tietosuojarikoksesta on rikosoikeudellinen seuraamus

¹⁵¹ Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi sopimuksenukoista siviilioikeudellista vastuuta koskevien sääntöjen mukauttamisesta tekoälyyn (direktiivi tekoälyyn liittyvästä vastuusta) COM(2022) 496 final, 28.9.2022.

¹⁵² Blouin 6.3.2023. Tekoäly, jonka sisäinen prosessi on selitettävissä, on jo vuonna 2023 ollut kehittyvä tekoälytutkimuksen osa-alue. Tällaista tekoälyä kutsutaan selitettäväksi tai selitettäväksi tekoälyksi (explainable AI). Vuonna 2025 tekniikoita, joilla tekoälyn prosessia voidaan tehdä läpinäkyväksi, on jo useita, kts. esimerkiksi Baghirov 2025, s. 4–6.

¹⁵³ Liede 6.2.2025.

¹⁵⁴ Uusi tietosuojalaki voimaan vuoden 2019 alusta.

henkilötietojen tahallisesta tai törkeän huolimattomasta lainvastaisesta käsittelystä, luovuttamisesta tai hankkimisesta yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisena rekisterinpitäjänä tai henkilötietojen käsittelijänä. Suomessa tietosuoja-asetus on sovellettavissa myös sen 8 luvun hallinnollisten sanktioiden kautta. Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan rekisterinpitäjälle tai henkilötietojen käsittelijälle voidaan määrätä sakkoja näiden laiminlyötyä velvoitteensa (yleinen tietosuoja-asetus 83 artikla). Suomessa kansallista toimivaltaa sakkojen määräämisessä käyttää tietosuojavaltuutettu.¹⁵⁵ Näitä hallinnollisia sanktioita ja niiden suhdetta rikosoikeudellisiin seuraamuksiin on tarkemmin käsitellyt Mika Pirttimäki pro gradu -tutkielmassaan 2022.¹⁵⁶

Euroopan unionin yleinen tietosuoja-asetus sääntelee, kuinka yksityisiä henkilöitä koskevia tietoja saa Euroopan unionin alueella käsitellä. Syvävääreännösten osalta tulee tilannekohtaisesti arvioida, soveltuuko tietosuoja-asetus niihin. Van der Slootin ja Wagensveldin mukaan kaikki syvävääreännökset eivät välttämättä sisällä tietosuoja-asetuksen suojaamia henkilötietoja, sillä kysymys on tietyllä tapaa fiktiivisestä materiaalista, joka on rakennettu käyttäen henkilötietoja, kuten tunnistettavaa kuvaa tai videotallennetta henkilöstä. Syvävääreännös kuitenkin lähtökohtaisesti valmistetaan henkilötietoja käyttämällä ja toisaalta se voi lisäksi muodostaa uutta ”henkilötietoa”, vaikka onkin väärennettyä sisältöä. Näin ollen on katsottu, että yleinen tietosuoja-asetus pätee ainakin lähtökohtaisesti myös syvävääreännöksiin. Jos esimerkiksi henkilön kasvot ovat siinä tunnistettavissa, voitaisiin syvävääreännöstä kohdella henkilötietona.¹⁵⁷

Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisesti henkilötietojen prosessoimiselle on oltava asianmukainen syy. Asianmukaisia syitä luetellaan asetuksessa kuusi, ja niistä vähintään yhden tulee täytyä. (yleinen tietosuoja-asetus 6 artikla). Tietojen prosessoiminen ja asianmukainen syy tulee voida näyttää toteen dokumentaatiolla (yleinen tietosuoja-asetus 30 artikla). Zhengin, Shun ja Lin mukaan olennaisin syy henkilötietojen prosessoinnille syvävääreännöksiin osalta on yleensä tietoon perustuva suostumus.¹⁵⁸ Muita mahdollisia syitä on sopimus, rekisterinpitäjän lakisääteinen velvoite, elintärkeiden etujen suojaaminen, yleistä etua koskeva tehtävä tai julkinen valta sekä rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu (yleinen tietosuoja-asetus 6 artikla).

¹⁵⁵ Korjaavat toimivaltuudet.

¹⁵⁶ Pirttisalo 2022.

¹⁵⁷ Van der Sloot – Wagensveld 2022, kappale 3.

¹⁵⁸ Zheng – Shu – Li 2025, s. 9.

Yleisen tietosuoja-asetuksen mukaan sekä taho, joka tarjoaa tekoälyjärjestelmän että taho, joka käyttää tekoälyjärjestelmää ovat yleisen tietosuoja-asetuksen kohteena.¹⁵⁹ Sellaisten henkilötietoa prosessoivien tahojen, jotka käyttävät prosessointiin teknologiaa, joka voi aiheuttaa korkean riskin henkilötietojen kohteelle tulee suorittaa tietosuojan vaikutustenarviointi ennen henkilötietojen prosessointia. Tätä tarkastellaan sen suhteen, mikä henkilötietojen prosessoinnin luonne, laajuus, konteksti ja tarkoitus on (yleinen tietosuoja-asetus 35(1) artikla).¹⁶⁰ Yleinen tietosuoja-asetus sisältää kotitalouspoikkeuksen, jonka mukaan henkilötietoja voi hyödyntää omaan käyttöön (yleinen tietosuoja-asetus 2 artikla). Euroopan unionin tuomioistuimen Ryneš -ratkaisu¹⁶¹ antaa oikeusohjeen, jonka mukaan julkisesta tilasta, kuten sosiaalisesta mediasta kerätyt henkilötiedot¹⁶² voivat kuitenkin tulla yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan, paitsi jos tuotos valmistetaan omaan käyttöön.¹⁶³ Yleinen tietosuoja-asetus kieltää arkaluonteisten tietojen eli tietojen, jotka koskevat esimerkiksi henkilön terveydentilaa, poliittista vakaumusta tai seksuaalista käyttäytymistä ja suuntautumista, käytön ilman henkilön nimenomaista suostumusta (yleinen tietosuoja-asetus 9 artikla).

Nähdäkseni yleisen tietosuoja-asetuksen tarjoama tärkein konkreettinen väline SSS-sisältöjen osalta on, että sen nojalla henkilö voi pyytää omien henkilötietojen poistamista rekisterinpitäjältä tai voi esittää oikaisupyynnön tiedoistaan. Henkilötietojen poistaminen liittyy oikeuteen tulla unohdetuksi, joka on yleisellä tietosuoja-asetuksella vahvistettu.¹⁶⁴ Jos taas henkilö esittää oikaisupyynnön tiedoistaan, rekisterinpitäjän tulee kommunikoida oikaisut kaikille niille, joille henkilötieto on ilmaistu, paitsi jos se on mahdotonta tai se vaatii kohtuutonta vaivannäköä. Rekisterinpitäjän pitää ilmaista julkaistujen henkilötietojen kohteen vastaanottajat, jos tämä pyytää ne (yleinen tietosuoja-asetus 19 artikla). Jos henkilö esittää oikaisupyynnön, tulee henkilötiedoista poistaa virheellinen tieto. Jos oikaistavaa henkilötietoa on jaettu, van der Slootin ja Wagensveldin mukaan on kaksi mahdollisuutta edetä asiassa. Jos

¹⁵⁹ Zheng – Shu – Li 2025, s. 9.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ Tuomio 11.12.2014, Ryneš, C-212/13, EU:C:2014:2428.

¹⁶² Katson samoin kuin Pirttisalo tuomion oikeusohjeen kattavan sosiaalisen median julkisena tilana. Pirttisalo 2022, s. 27.

¹⁶³ Tuomio 11.12.2014, Ryneš, C-212/13, EU:C:2014:2428, kohdat 26–33.

¹⁶⁴ Oikeus tulla unohdetuksi perustuu yleisen tietosuoja-asetuksen lisäksi direktiivin 95/46/EY tulkinnasta vuonna 2014 annettuun tuomioon Google Spain SL ja Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ja Mario Costeja González, jossa hakukoneen tulosten ilmoittamisen katsottiin olevan henkilötietojen käsittelyä ja hakukoneella katsottiin olevan velvollisuus ottaa tehokkaasti käyttöön oikeus tulla unohdetuksi, sekä vuonna 2019 annettuun tuomioon Google LLC vastaan Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL) oikeuden tulla unohdetuksi maantieteellisestä ulottuvuudesta. Kts. Oikeus tulla unohdetuksi internetissä.

rekisterinpitäjä on julkistanut henkilötiedon ja tietää tai saa selville kohtuudella, kuka henkilötietoa on tallentanut tai kopioinut, tai tietää tai pystyy helposti ottamaan selvää, kelle sitä on jakanut, pitää tämän ilmoittaa henkilötiedon tallentaneille tai kopioineille, että henkilötieto tulee oikaista. Jos taas tätä ei tiedä tai ei saa otettua selvää kohtuullisella vaivannäöllä, silloin ei tarvitse täyttää tätä velvoitetta. Mitä tällä kohtuullisella vaivannäöllä tarkoitetaan, riippuu tilanteesta (yleinen tietosuoja-asetus 19 artikla).¹⁶⁵ Esimerkiksi sillä on merkitystä, kuinka paljon haittaa väärän tiedon olemassaolo tuottaa.¹⁶⁶ Lähtökohtaisesti suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen kohdalla lienee usein tunnistettavissa, että kyse suuresta haitasta.

2.3.3 Digipalvelusäädös

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2022/2065 digitaalisten palveluiden sisämarkkinoista (digipalvelusäädös) pyrkii turvaamaan digitaalisen ympäristön käyttäjien perusoikeudet samalla luoden yrityksille yhtäläiset toimintaedellytykset niin EU:n sisämarkkinoilla kuin koko maailmassa. Digipalvelusäädös luo sääntelyä erityisesti verkossa toimiville välittäjille ja alustoille, kuten sosiaalisen median kanaville ja internetissä toimiville kauppapaikoille.¹⁶⁷ Suurimpia¹⁶⁸ verkkoalustoja koskee erityissääntely, ja niiden on noudatettava digipalvelusäädöksen kaikkein tiukimpia velvoitteita. Digipalvelusäädös pyrkii myös erityisillä säännöksillä puuttumaan tiettyjen suurten verkkoalustojen asemaan eräänlaisena portinvartijana, joilla on mahdollisuus oman itsesääntelynsä kautta vaikuttaa yksilöiden oikeuksien toteutumiseen.¹⁶⁹ Digipalvelusäädöksen määrittämät portinvartija-alustat ja niiden itsesääntely ovat nähdäkseni tärkeässä roolissa syvävääreännösten levittämisen helppouden ja kansallisen tai yksilön asian selvittämisen suhteen.

Digipalvelusäädöksellä ei suoraan määritellä seksuaalisia syvävääreännöksiä laittomaksi sisällöksi, mutta sen mukaan suostumukseton seksuaalisten kuvien jakaminen ja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltamateriaalin jakaminen on kielletty. Käytännössä siis suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännösisällön voisi katsoa kieltävän SSS-sisällöt.¹⁷⁰ Se koskee ensisijaisesti verkossa toimivia alustoja, kuten sosiaalisen median alustoja ja

¹⁶⁵ Van der Sloot – Wagensveld 2022, s. 8.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ Digipalvelusäädöspaketti.

¹⁶⁸ Erittäin suuriksi verkkoalustoiksi ja hakukoneiksi katsotaan digipalvelusäädöksen 33 artiklan mukaan sellaiset verkkoalustat ja hakukoneet, joilla on yli 45 miljoonaa aktiivista käyttäjää vuodessa ja jotka Euroopan komissio on 33 artiklan 4 kohdan mukaisesti sellaisiksi nimennyt.

¹⁶⁹ Digipalvelusäädöspaketti.

¹⁷⁰ Equality Now – Hogan Lovells International LLP 2023, s. 6.

sisällönjakoalustoja.¹⁷¹ Kuten todettu, sillä lisätään huolellisuusvelvollisuuksia verkkoalustoille ja erityisen suurille toimijoille on asetettu korotettuja velvollisuuksia.¹⁷² Velvollisuuksiin kuuluu esimerkiksi velvoite poistaa laitonta sisältöä verkkosivustoilta ja näin suojata käyttäjien yksityisyyttä.¹⁷³ Digipalvelusäädöstä sovelletaan, mikäli palvelu asetetaan Euroopan unioniin kuuluvan yleisön saataville. Tällöin palveluntarjoaja voi olla muuallakin kuin Euroopan unionin alueella (digipalvelusäädös 6 artikla). Tämä siis käytännössä koskee Euroopan unionin alueella internetin alustoilla näkyvissä olevia suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä.¹⁷⁴

Digipalvelusäädöksen mukaan kun palveluntarjoaja saa tiedon laittomasta sisällöstä, sen toimintavelvoite aktivoituu (digipalvelusäädös 9 artikla ja 35 artiklan c kohta). Laitonta sisältöä on sellainen sisältö, joka on Euroopan unionin oikeuden vastaista.

Toimintavelvoitteen myötä palveluntarjoaja ei käytännössä ole vastuussa siitä, jos se ei ole tietoinen luvattomasta sisällöstä, jota sen alustalla liikkuu.¹⁷⁵ Syvävääreännösten suhteen tämä voi näkemykseni mukaan tarkoittaa sitä, että palveluntarjoaja ei ole vastuussa SSS-sisällöstä, mikäli se ei tiedä kyseessä olevan suostumukseton kuva tai syvävääreännös. Joka tapauksessa SSS-sisältö olisi Euroopan unionin oikeuden vastaista tulevaisuudessa, sillä NKV-direktiivi velvoittaa kriminalisoimaan suostumuksettomien intiimien kuvien jakamisen.¹⁷⁶

Palveluntarjoajan tulee siis digipalvelusäädöksen toimintavelvoitteen osalta luoda sellainen mekanismi, jolla tällaisesta luvattomasta sisällöstä voisi ilmoittaa. Saatuaan ilmoituksen palveluntarjoajan tulee reagoida ilmoitukseen oikea-aikaisesti, huolellisesti, ei-mielivaltaisesti ja objektiivisesti.¹⁷⁷

Digipalvelusäädös ei ole syvävääreännösten osalta ongelmaton, sillä se voi antaa alustoille mahdollisuuden itse arvioida sen, poistaako se materiaalia, joka on laittomuuden rajoilla. Lainsäätäjä voi asettaa alustoille velvollisuuden luvattoman sisällön moderointiin. Vain täysin laiton sisältö on poistettava. Tämän osalta siis digipalvelusäädös painottaa ilmaisunvapautta uhrin suojan yli.¹⁷⁸ Moderointiin liittyviä ongelmia käsitellään laajemmin seuraavassa kappaleessa. Digipalvelusäädöksen haasteena on, että sillä rajoitetaan syvävääreännöksiä

¹⁷¹ Digipalvelusäädöspaketti.

¹⁷² EU:n digisäädöksillä luodaan pelisääntöjä digitaalisen ajan toimintaympäristöön.

¹⁷³ Mitä on naisiin kohdistuva verkkoväkivalta ja miten sitä ehkäistään? 6.12.2024.

¹⁷⁴ Zheng – Shu – Li 2025, s. 10.

¹⁷⁵ Zheng – Shu – Li 2025, s. 10.

¹⁷⁶ *Ibid*, s. 10–11.

¹⁷⁷ *Ibid*, s. 10.

¹⁷⁸ Zheng – Shu – Li 2025, s. 17.

käyttävien henkilöiden sananvapautta. Toisaalta uhrien on Zhengin, Shun ja Lin mukaan vaikeaa saada kompensatiota kärsimästään haitasta haastamalla alustoja oikeuteen.¹⁷⁹

Erityisesti edellä mainitut Euroopan unionin säädöskokonaisuudet määrittävät ihmisoikeussopimusten lisäksi Suomen lainsäädäntökehystä. Erityisesti tekoölyasetuksen osalta on esitetty paljon kritiikkiä sen suhteen, asettaako asetus liikaa rajoitteita eurooppalaisille yrityksille ja innovaatioille.¹⁸⁰ Internet on globaali ympäristö, jossa esimerkiksi Yhdysvaltojen vaikutteet ovat hyvin suuret, ottaen huomioon erittäin suurten hakukoneiden (esimerkiksi Google) ja palveluntarjoajien (kuten Facebookin ja Instagramin omistava Meta ja Pornhub) rekisteröinti Yhdysvaltoihin. Euroopassa on viime aikoina keskusteltu Euroopan voimakkaasta teknologisesta riippuvuussuhteesta Yhdysvaltoihin.¹⁸¹ Voitaisiinko eurooppalaisilla alustoilla ja hakukoneilla vastuuta ja sääntelyn fokusta siirtää tehokkaammin Eurooppaan ja näin tehostaa myös eurooppalaisen sääntelyn perusoikeuskeskeisempää toimintaa?

2.4 Ilmiön valtiorajat ylittävä luonne ja sosiaalisen median itsesääntely

Koska syvävääreännöksien toimintaympäristö ja tekoväline on usein nimenomaan internet, ovat teot usein nimenomaan kansainvälisiä. Erityisesti internetissä tehdyissä rikoksissa rikoksen luonne usein tekee useamman maan tuomioistuimista toimivaltaisista saman rikosasian käsittelyssä.¹⁸² Tapanin ym. tulkinnan mukaisesti katson, että kansainvälisessä tapauksessa, jossa esimerkiksi Virossa oleskeleva henkilö ylläpitää palvelua, jossa luo asiakkaiden toiveiden mukaisia suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä siten, että syvävääreännös ladataan Thaimaassa sijaitsevalle internetpalvelimelle ja Suomessa oleskeleva asiakas tilaa tällaisen, tulee kaikkien kolmen maan tuomioistuimista toimivaltaisista.¹⁸³ Näin ollen kansallinen lainsäädäntö on myös tällaisen kansainvälisen ilmiön sääntelyssä relevanttia. Raja sääntelyn kansallisen soveltamisen ja tarkemman arvioimisen kuitenkin tutkielman ulkopuolelle sen rajallisen laajuuden vuoksi.

SSS-sisältöihin liittyvä oikeudellinen kirjallisuus keskittyy paljolti EU:n ulkopuolelle. Erityisesti Yhdysvalloissa aihe on kuitenkin ollut paljon esillä erityisesti Yhdysvaltojen

¹⁷⁹ *Ibid.*, s. 17.

¹⁸⁰ Kts. esimerkiksi Hallamaa 7.8.2024.

¹⁸¹ Kts. esimerkiksi oikeusfilosofi Bart van der Slootin haastattelu, van der Beek 14.3.2025. Aihe on nostettu myös Euroopan unionin tasolla keskusteluun, Matthews 13.3.2025.

¹⁸² Tolvanen 2019b, s. 655.

¹⁸³ *Ibid.*

yleisesti EU:ta heikomman tietosuojalainsäädännön vuoksi. Yhdysvaltojen oikeudellinen järjestelmä ja lainsäädäntö on erilainen kuin Suomessa, eikä siellä tehtyä aiheeseen liittyvää tutkimusta ja kirjallisuutta voida välttämättä hyödyntää ainakaan suoraan Suomen ympäristössä. Suuri ero Suomen ja Yhdysvaltojen sääntelyssä vaikuttaa olevan Yhdysvaltojen lainsäädännön antama huomattavan suuri paino sananvapaudelle verrattuna käytännössä kaikkiin muihin oikeushyviin.¹⁸⁴ Esimerkiksi Euroopan unionin tietosuoja-asetus on sääntelyä, joka ei Yhdysvaltojen nykyisessä lainsäädäntöympäristössä olisi nähdäkseen mahdollista, koska siinä yksittäisen ihmisen yksityisyys asetetaan toisen henkilön ja yritysten sananvapauden edelle. Koska sääntely- ja poliittinen ympäristö on hyvin erilainen, on selvää, että Euroopassa ja Suomessa tarvitaan enemmän paikallista tutkimusta aiheesta.

Vaikka Yhdysvaltojen oikeudellinen sääntely ei yksilötasolla ole Suomen näkökulmasta relevanttia, Yhdysvaltojen oikeudellinen konteksti väistämättä vaikuttaa Suomeen. Tämä johtuu siitä, että suuri tai jopa suurin osa internetin alustoista, joilta syväväärennettyä sisältöä voi katsoa, on rekisteröity Yhdysvaltoihin (esimerkiksi Facebookin ja Instagramin omistava Meta, X ja Pornhub). Yleistä tietosuoja-asetusta kierretään esimerkiksi siten, että jos EU:n sisällä kielletään tekemästä jotain tai poistamaan jotain, siirretään rekisteröinti esimerkiksi Yhdysvaltoihin.¹⁸⁵ Citronin mukaan myös kiristäminen onnistuu kansainvälisessä ympäristössä siten, että jos alustat Suomessa ja EU:n alueella poistavat syväväärennöksen saatavilta, voi tekijä kiertää tätä julkaisemalla sen uudestaan esimerkiksi Aasian tai Yhdysvaltojen puolella, jolloin Euroopan unionin tiukempi sääntely ei pure, koska eurooppalaisilla tuomioistuimilla ei ole Yhdysvalloissa tuomiovaltaa.¹⁸⁶

Susskindin mukaan digitaalisen toimintaympäristön ja reaali maailman erottaminen ei nykypäivänä enää aina palvele tarkoitustaan, sillä ihmiset mieltävät ne yhtenäiseksi.¹⁸⁷ Sosiaalisen median alustojen toimiminen eräänlaisena julkisena tilana tuo sosiaalisen median alustojen omistajien määrittämiä sääntöjä tämän yhteisen julkisen tilan säännöiksi ja ”laeiksi”. EU:n alueella pyritään sääntelemään ja etsimään tasapainoa teknologisten innovaatioiden hidastamisen ja toisaalta EU:n kansalaisten oikeuksien välillä asettamalla

¹⁸⁴ The First Amendment lisää Yhdysvaltojen perustuslakiin sananvapautta koskevan lausekkeen, kts. Constitution. Sen mukaan kongressi ei saa säätää lakia, joka loukkaa (muun muassa) sananvapautta. Sananvapautta koskevan lausekkeen tulkinta on ollut Citronin mukaan oikeuskäytännössä tiukkaa, kts. esimerkiksi Citron 2022, s. 85.

¹⁸⁵ Citron 2022, s. 89.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ Susskind 2018, s. 97.

sääntelykokonaisuuksia, joiden kautta sosiaalisen median alustoille määrätään velvollisuuksia ja rajoituksia näiden toimintaan. Eri alustojen itsesääntely on niiden lisäksi erityisen suuressa roolissa siinä, miten käytännössä eri sisältöjä voidaan julkaista ja levittää alustoilla. 2020-luvun alussa yhdeksi olennaisimmista lähestymistavoista disinformaatiota vastaan on esitetty sosiaalisen median alustojen itsesääntelyä. Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan toiminut sellaisenaan, koska se ei ole sitovaa. Sen myötä on todettu tarvetta tarkemmalle lainsäädännölle.¹⁸⁸ Lisäksi on huomioitava, että sosiaalisen median alustoissa on kyse voittoa tavoittelevista toimijoista. Sen vuoksi on olennaista, että niiden itsesääntely ei ole ainoa internetin toimijoita rajoittava tekijä. Erityisesti on huomioitava, että monet internetin palveluntarjoajat ovat kaksoisroolissa¹⁸⁹, kun ne tarjoavat sekä syvävääreennösteknologiaa että alustapalveluita, joilla näitä voidaan levittää. Siksi voi olla niiden kannalta kannattamatonta rajoittaa syvävääreennöksiä sellaisissa tilanteissa, joissa se yksilön oikeuksien toteutumisen kannalta olisi tärkeää.¹⁹⁰

Viime aikoina suurten toimijoiden alustoille, kuten Metan omistamiin Facebookiin, WhatsAppiin, Threadsiin ja Instagramiin, on tehty löyhennyksiä moderoinnin ja sääntöjen suhteen. Metan alkuvuoden 2025 koko maailmanlaajuinen sääntömuutos esimerkiksi sallii palveluissaan naisten kutsumisen talousesineiksi tai omaisuudeksi.¹⁹¹ Myös faktantarkastus palveluissa lopetetaan Yhdysvalloissa.¹⁹² Lisäksi Metan on huomattu jättävän tahallisesti suurten mainostajiensa mainosisällön moderoimatta.¹⁹³ Metan alustoilla on mainostettu mobiilisovelluksia, jotka markkinoivat itseään siten, että niiden avulla voi luoda helposti SSS-sisältöä.¹⁹⁴ On siis todettavissa, että alustojen itsesääntely on muuttuvaa, eikä siihen nähdäkseen voitaisi tukeutua, mikäli yksilöitä ja yhteiskuntaa halutaan suojata SSS-sisältöjen haitoilta. Yhdysvaltalaisyhtiön voi mielestäni myös nähdä käyttävän suurta valtaa myös Suomessa ja EU:n sisällä toimivassa julkisessa tilassa, sosiaalisessa mediassa. Yhdysvalloissa etenkin poliittisen oikeiston kannattama ajatus esimerkiksi faktantarkastuksesta sensuurina ja sananvapautta tuhoavana voimana¹⁹⁵ leviää siis väistämättä myös Suomen ja EU:n kansalaisten käyttämään sosiaaliseen mediaan. Sosiaalisella medially on suuri valta siinä,

¹⁸⁸ Zheng – Shu – Li 2025, s. 16.

¹⁸⁹ Esimerkiksi Meta on tällaisessa kaksoisroolissa. Meta omistaa samaan aikaan sekä sosiaalisen median alustoja että Meta AI -tekoälytyökalun. Meta AI:lla voi esimerkiksi valmistaa syvävääreennettyjä kuvia. Kts. Meta.ai.

¹⁹⁰ Gorwa, viittaus lähteessä Zheng – Shu – Li 2025, s. 17.

¹⁹¹ Ilkka 9.1.2025; Zuckerberg 7.1.2025.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ Ilkka 9.1.2025.

¹⁹⁴ Smith 31.7.2024.

¹⁹⁵ Hannula 7.1.2025.

miten SSS-sisältöihin suhtaudutaan johtuen sosiaalisen median ja syvävääreännösten kiinteästä suhteesta. SSS-sisällön voidaan katsoa syntyneen sosiaalisen median kanavilla ja niiden luonteeseen usein olennaisesti kuuluu nimenomaan syvävääreännöksen levittäminen muiden ihmisten saataville internetissä sosiaalisen median alustojen kautta.¹⁹⁶ Tämän vuoksi erityisesti Yhdysvalloissa ja sen lakien mukaan toimivilla alustoilla on erityisen tärkeä rooli SSS-sisältöjen leviämässä ja sosiaalisessa hyväksyttävyydessä.

Vaikka EU:n sisällä alustojen käytännössä tulee noudattaa EU:n lainsäädäntöä, asettaa muun muassa Yhdysvaltojen löyhempi tietosuojalainsäädäntö ja yllä kuvattu EU-lainsäädännön mahdollinen kiertäminen ongelmia erityisesti SSS-sisällön esittämisen ja levittämisen torjumisen näkökulmasta. Samaan aikaan esimerkiksi sosiaalisen median moderointi heikentyy entisestään siirtyen joillain alustoilla käyttäjien ilmoitusten varaiseksi ja ennakkovalvonta poistuu. Toisaalta moderoinnin kynnyksen taso nousee, kun sääntöuudistusten tarkoituksena on nimenomaan sanavapauden korostaminen. Huomionarvoista on, että Citronin mukaan sananvapauden perusteella Yhdysvalloissa suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten valmistajia ja levittäjiä on haastavaa tuomita sananvapauden voimakkaan painotuksen vuoksi.¹⁹⁷ Lisäksi Euroopan unionin ja Suomen kansallisen lainsäädännön vaikutus jää voimattomaksi, jos esimerkiksi toimija ei sijaitse fyysisesti Euroopan unionin alueella, koska tällöin sen vastuuseen saattaminen voi käytännön tasolla olla vaikeaa.¹⁹⁸

Siirtyykö tämä uhrin kannalta ongelmallinen näkökulma myös eurooppalaiseen sääntelykulttuuriin? Samalla kun Yhdysvalloissa kehityskulun voisi nähdä olleen lähes vastakkainen, EU:ssa on otettu viime vuosina harppauksia teknologian ja tekoälysovellusten sääntelyn suhteen, josta osoituksena on esimerkiksi sinänsä epätäydellinen, mutta kuitenkin oikeustilaan SSS-sisällön uhrin kannalta positiivisesti vaikuttava sääntelykehikko. Suomen ollessa ensisijaisesti osa mannereurooppalaista oikeuskulttuuria, jota myös EU edustaa, tulevat suurimmat vaikutteet Suomen oikeuskulttuuriin myös EU:n oikeuskehityksen myötä.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Kts. esimerkiksi Romero Moreno, s. 297, van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 5 ja Thombre 2021, s. 2268.

¹⁹⁷ Citron 2022, kts. esimerkiksi s. 85.

¹⁹⁸ Zheng – Shu – Li 2025, s. 15.

¹⁹⁹ Romaanis-germaaninen oikeus.

3 Oikeudelliset ongelmat ja niiden asettamat vaatimukset sääntelylle

3.1 Syvävääreännös fiktiivisenä kuvana: loukkaako suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös sen kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta?

Kansallisten rikostunnusmerkistöjen käytännön soveltumisen kannalta on olennaista arvioida suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen ja yksilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden välistä suhdetta. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus on oikeushyvä, johon liittyy olennaisesti henkilön oikeus yksityisyyteen, mutta myös henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen²⁰⁰. Seksuaalisuus on yleisesti korostuneen yksityistä. Liittyykö manipuloitu, fiktiivinen materiaali, joka ei esitä aitoa tilannetta, kohteensa seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen? Pihan mukaan rikoslain esitöissä määritelty seksuaalinen itsemääräämisoikeus (autonomia) nähdään atomistisen autonomiakäsityksen kautta, jolla hän viittaa autonomian perinteiseen käsitykseen ”tyhjiössä toimivan ihmisen absoluuttisena valtana omiin päätöksiin ja toimiinsa toimintakontekstia huomioimatta”.²⁰¹ Myös Dworkinin mukaan autonomian toteutumisen kannalta olennaista on, että se jää vaille ulkopuolisia vaikutteita.²⁰² Itsemääräämisoikeuden toteutumiseen kuitenkin vaikuttaa moni seikka ajassa ja toimintaympäristössä, eikä se tapahdu tyhjiössä. Voitaisiin siis nähdä, ettei se käytännössä voi toteutua absoluuttisen täysimääräisenä.

Uudistunut seksuaalirikoslainsäädäntö suojaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja sen myötä voidaan nähdäkseni katsoa, että jos jokin seksuaalirikoslainsäädännön rikostunnusmerkistö täyttyy, seksuaalista itsemääräämisoikeutta on teolla loukattu. Esimerkiksi seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen yhteydessä on selvää, että rikostunnusmerkistön täytyminen vaatii seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen. Seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistö taas vaatii täytyäkseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennaisen loukkauksen. Säännösten suojelema seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ulottuvuus liittyy seksuaalisen itsemääräämisoikeuden käänteiseen ytimeen: jokaisella on oikeus olla osallistumatta seksuaaliseen tekoon.²⁰³ Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen osalta lain esitöissä todetaan, että rikostunnusmerkistöllä suojataan myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden

²⁰⁰ Piha 2022, s. 23.

²⁰¹ *Ibid*, s. 22.

²⁰² Dworkin 2015, s. 10.

²⁰³ HE 13/2022 vp s. 45.

lisäksi laajemmin yksityisyyttä.²⁰⁴ Lainsäätäjä on perustellut hallituksen esityksessä koskien seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ulottuvuutta kuvaan ja kuvatallenteeseen Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä, jossa on korostettu henkilön kuvan merkitystä ”osana henkilön persoonallisuutta, joka paljastaa henkilölle ominaiset piirteet ja myös erottaa hänet muista.”²⁰⁵ Esityöt määrittelevät myös sitä, mikä voidaan katsoa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennaiseksi loukkaamiseksi. Sen mukaan voimakas seksuaalisuuden aste tai esimerkiksi kuvan olosuhteiden muutos alkuperäisestä voisi olla osoitus olennaisuuden vaatimuksen täyttymisestä.²⁰⁶ Esimerkiksi jos poliittiseen yhteyteen liittyvästä videosta siirretään henkilön kasvot seksuaaliseen, toiseen videoon, jossa hän ei tosiasiallisesti esiinny, on mielestäni mukaan olosuhteiden muutos olennaisuusvaatimuksen täyttävä.

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen tarkoituksena oli muuttaa lainsäädäntö suostumusperhaiseksi. Sen esitöissä luvattomuus määritellään luvan tai muun pätevän suostumuksen puuttumisena.²⁰⁷ Levittämisen osalta taas esitöiden mukaan sillä ei olisi merkitystä, onko kuva valmistettu kuvan kohteen suostumuksella, jos levittäminen tapahtuu ilman hänen suostumustaan. Levittämislle tulee olla lupa tai muu pätevä suostumus.²⁰⁸ SSS-sisällön valmistaminen voi siis tulla kansallista seksuaalirikoslainsäädäntöä esittelevässä kappaleessa todetusti rangaistavaksi joko seksuaalisena kajoamisena, joka vaatii olennaista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta tai seksuaalisen ahdisteluna, joka vaatii seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta. Esityöt eivät tarkemmin erottele, millaisen kuvan valmistaminen voisi olla seksuaalista kajoamista ja toisaalta millainen seksuaalista ahdistelua, mutta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennainen loukkaaminen on määritelty esimerkiksi voimakkaaksi seksuaalisuuden asteeksi.²⁰⁹ Nähdäkseni rajanvetoa voisi arvioida seksuaalisuuden asteen voimakkuuden lisäksi esimerkiksi kuvien tai materiaalin määrän mukaan tai esimerkiksi siten, miten syvävääreännökseen käytetyt henkilötiedot on saatu haltuun. Lisäksi voitaisiin arvioida sitä, onko kuvien kontekstia esimerkiksi muutettu hyvin paljon.

²⁰⁴ HE 13/2022 vp, s. 121.

²⁰⁵ *Ibid*, s. 57, jossa perustellaan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ulottuvuutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiolla 15.1.2009, *Reklos and Davourlis v. Kreikka*, 1234/05, kohta 40 ja tuomiolla 7.2.2012, *Von Hannover v. Saksa* (No. 2), 40660/08 ja 60641/08, kohta 96.

²⁰⁶ HE 13/2022 vp, s. 121.

²⁰⁷ HE 13/2022 vp, s. 120.

²⁰⁸ *Ibid*, s. 121.

²⁰⁹ *Ibid*, s. 121.

Esitöiden mukaan kuvaa voidaan pitää tunnistettavana ja näin tunnistettavissa olevan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana, jos hän on siitä tunnistettavissa. Tunnistettavuus määritellään esitöissä siten, että se ei vaadi esimerkiksi kasvojen tunnistettavuutta tai näkymistä. Esimerkiksi tunnistettava tatuointi riittäisi.²¹⁰ Jos seksuaalisella syvävääreännöksellä annetaan vaikutelma siitä, että tunnistettavissa oleva henkilö olisi toiminut syvävääreännöksen kuvaamalla seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavalla tavalla, täytyisi rikostunnusmerkistö tältä osin.

Syvävääreennetty materiaali alkaa viedä yhä enemmän tilaa siitä digitaalisesta ympäristöstä, jossa jokainen meistä viettää aikaa ainakin jossain määrin. SSS-materiaalilla on kuitenkin vaikutusta myös manipulaation kohteena olevan henkilön omaan autonomiaan.²¹¹ Nykypäivän internet antaa mahdollisuuden ottaa toiselta valtaa tämän kehollisesta tai ajatuksen autonomiasta suostumuksetta. Susskindin mukaan mitä enemmän jostakin henkilöstä tietää, sitä helpompi hänet on alistaa valtaansa.²¹² Internetistä on usein helppo löytää henkilöihin liittyviä tietoja, joita on mahdollista hyödyntää syvävääreännöksen valmistamisessa ja mahdollisimman vahingollisessa levittämisessä ja toisaalta myös mahdollisesti jo valmista SSS-sisältöä. Suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen kohteen näkökulmasta tämä siis tarkoittaa sitä, että joku toinen osallistaa henkilön sellaiseen toimintaan, johon ei itse vapaaehtoisesti osallistuisi. Tällaisessa tilanteessa tekijä käyttää huomattavaa valtaa suhteessa kuvan kohteeseen. Katsojan näkökulmasta taas tällaisella kuvamanipulaatiolla vaikutetaan henkilön ajatusten autonomiaan: miten henkilö näkee kuvan kohteen ja mitä ajatuksia tämä hänessä herättää.²¹³ Suostumuksettomilla seksuaalisilla syvävääreännöksillä on siis vaikutusta kehollisen vapauden lisäksi myös ajatusten vapautteen Keesen ja Leiserin esittämää näkökulmaa ajatusten autonomiasta mukailien.²¹⁴ Näin sekä kohteen ja katsojan käytöstä voidaan manipuloida tai jopa vaikuttaa demokratian toteutumiseen.²¹⁵

Manipulaation kautta vaikuttamisen ytimessä siis on se, onko manipulaation käyttö tehty katsojalle selkeäksi vai ei.²¹⁶ Mielestäni se, loukkaako suostumukseton seksuaalinen

²¹⁰ HE 13/2022 vp s. 121

²¹¹ Keese – Leiser 2024, s. 4.

²¹² Susskind 2018, s. 125.

²¹³ Susskind jakaa digitaalisen ajan vallankäytön ”tarkkailuun” (”scrutiny”) ja ”havaintojen hallintaan” (”perception control”), käänös kirjoittajan oma 2025. Nähdäkseni SSS-sisällön valmistaja ja levittäjä pyrkii käyttämään valtaa suhteessa kuvan kohteeseen tarkkailun muodossa, kun taas suhteessa katsojaan havaintojen hallinnan kautta. Vrt. Susskind 2018, osa II luvut 6–8.

²¹⁴ Keese – Leiser 2024, s. 6–8.

²¹⁵ *Ibid*, s. 7.

²¹⁶ Keese – Leiser 2024, s. 6.

syvävääreännös kohteensa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on arvioitava tilannekohtaisesti. Perustan näkemykseni siihen, että seksuaalirikoslain uudistuksen esitöissä todetaan yleisesti esimerkkejä siitä, mikä voisi täyttää seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennaisen loukkaamisen.²¹⁷

Toisaalta esimerkiksi SSS-sisältö, josta sen uhri ei ole tunnistettavissa, ei välttämättä olisi seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa edellä kuvatulla tavalla. Verrattaessa aitoa kuvaa ja SSS-sisältöä näkisin kuitenkin, että jos aidon kuvan osalta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennainen loukkaus toteutuu, toteutuu se myös samanlaisen SSS-sisällön osalta. Näin olisi ainakin, jos SSS-sisältö ei helposti olisi erotettavissa aidosta kuvasta, syvävääreännöksiä on jatkuvasti haasteellisempaa erottaa epäaidoksi, tulisi syvävääreännöksen olla käytännössä erittäin hyvin merkitty epäaidoksi. Tekoöllysäädöshän pyrkii tähän, mutta käytännön merkitsemisen taso jää nähtäväksi.

On mahdollista, että taso asettuu sellaiseksi, että merkintä ei aidosti tee katsojalle selväksi kyseessä olevan syvävääreännös. Merkitsemisen suhteen ei ainakaan vielä ole asetettu standardia siitä, minkä katsotaan olevan riittävän selkeällä tavalla merkitty syvävääreännös. Tulkinta vahvistunee myöhemmin joko tekoölytoimiston antamissa ohjeissa tai tuomioistuinkäytännössä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että tekijän intresseissä voi olla, että vahingoittamistarkoituksessa luotu ja jaettu syvävääreännös vaikuttaa katsojalle aidolta. Tällöin tekijä tuskin haluaa merkitä kuvaa tekoöllysäädöksen tarkoittamalla tavalla. Silloin vaatimus merkinnästä ei suojaisi SSS-sisällön uhria tekoölyasetuksen tarkoittamalla tavalla.

Toisaalta, vaikka syvävääreännös olisikin asianmukaisesti merkitty, voisiko se silti rikkoa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta? Tekoöllysäädös ei ota tähän kantaa, mutta kun kansallisessa seksuaalirikoslainsäädännössä seksuaalinen itsemääräämisoikeus on annettu henkilön itsensä keholliseen autonomiaan²¹⁸, näen kyseessä olevan seksuaalinen teko ja näin sen loukkaavan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Asianmukaisesti merkittykin suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös siis osallistaa henkilön sellaiseen seksuaalisesti olennaiseen toimintaan, johon tämä ei ole antanut suostumustaan.

Seksuaalirikoslainsäädännön esitöissä todetaan esimerkiksi seksuaalisen ahdistelun osalta, että teko ylittäisi pykälässä tarkoitettun vakavuusasteen ja siten loukkaisi pykälällä suojattua seksuaalista itsemääräämisoikeutta ainakin silloin, kun teko halventaa tai nöyryyttää

²¹⁷ HE 13/2022 vp, s. 121.

²¹⁸ HE 13/2022 vp, s. 116.

kohdettaan tai aiheuttaa hänelle kärsimystä tai ahdistusta.²¹⁹ Lähtökohtaisesti seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen vaikuttaa siis olevan hyvin tilanne- ja tekokohtaista.

Citron kuvaa suostumuksetonta seksuaalista syväväärennettyä sisältöä digitaalisiksi, seksuaaliseksi identiteettivarkaudeksi.²²⁰ Myös Uljanov, Kocovic ja Ciro pitävät syväväärennöstä aina identiteettivarkautena.²²¹ Yhdysvalloissa Microsoftin omistamaa tekoäly-yhtiö OpenAI:ta vastaan siviilikanteen nostanut lakitoimisto kutsuu syväväärennöksiä ”digitaalisiksi klooneiksi” oikeista ihmisistä.²²² Vaikka kanne ei menestynyt²²³, tämä lause kiteyttää mielestäni hyvin syväväärennosten oikeudellista luonnetta. Digitaalinen klooni saadaan tekemään asioita, jotka loukkaavat henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä tälle ole lupaa kuvassa ”esiintyvältä” henkilöltä. Kysymys on myös internetin luonteen vuoksi pysyvästä itsemääräämisoikeuden loukkauksesta, sillä internetin kautta materiaalin tallentamista ja sen myötä uudelleen levittämistä ei voida juurikaan estää. Esimerkiksi sosiaalisen median alusta Instagramin johtoportaan toimiva Adam Mosseri on todennut tämän vuoksi, ettei alusta välttämättä aikoisi puuttua syväväärennettyyn sisältöön, koska vahinkohan on jo tapahtunut, kun syväväärennöstä on jaettu.²²⁴

Tutkielman tarkoittaman SSS-sisällön valmistamiseen on käytettävä henkilön henkilötietoja, kuten tämän tunnistettavaa kuvaa. Yleinen tietosuoja-asetus asettaa rajoitteita sille, mitä henkilötietoja esimerkiksi erilaiset sivustot voivat käyttäjästään kerätä. Yleinen tietosuoja-asetus toi tiedonkerääjille vastuun pyytää sivuston käyttäjiltä lupa tiedon keruuta varten tai ainakin ilmoittaa siitä. Tämä on kuitenkin saanut aikaan sen, että käytännössä harva aidosti lukee tai tiedostaa, mihin suostumuksensa antaa. Sama toistuu myös usein pitkien käyttöehtojen suhteen, ja niihin klikataan sitouduttavan ehtoja tosiasiallisesti täysin lukematta. Niitä ei välttämättä tosiasiallisesti ole edes mahdollista lukea kokonaan, eikä sitä voitaisi välttämättä edes edellyttää tavalliselta kuluttajalta.²²⁵ Suostumuksen tulee olla tietosuoja-asetuksen mukaan tietoinen, yksilöity, aidosti vapaaehtoinen ja yksiselitteinen ollakseen pätevä.²²⁶ Suostumukselle on myös määritelty oikeuskäytännössä ulottuvuus, jonka mukaan ennen suostumuksen antamista käyttäjälle tulee antaa ymmärrettävää, helposti saatavilla

²¹⁹ HE 13/2022 vp, s. 116-117.

²²⁰ Citron 2022, s. 37-39.

²²¹ Uljanov – Kocovic – Ciro 2024, s. 118.

²²² Clarkson Law Firm 28.6.2023.

²²³ Brittain 25.5.2024.

²²⁴ King 25.6.2019.

²²⁵ Keese – Leiser 2024, s. 12.

²²⁶ Rekisteröidyn suostumus.

olevaa ja ytimekästä tietoa siitä, millaisia riskejä ja hyötyjä suostumuksen antamisesta voi seurata.²²⁷ Itsemääräämisoikeuden loukkaus voi käytännössä vaatia sen, ettei tällaista määriteltyä suostumusta ole teolle annettu, jos uhrin henkilötietoja käytetään vastoin tämän suostumusta seksuaalisessa kontekstissa.

3.2 Suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen valmistaminen omaan käyttöön

Seksuaalisen syvävääreännöksen valmistaminen ilman lupaa on Suomen lainsäädännössä rangaistavaa, kuten jo edellä luvussa 2 on todettu. Vastuun toteutuminen kuitenkin edellyttää sitä, että valmistaminen ja luotu suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös tulee jonkun henkilön tietoisuuteen. Vastuun toteutumiseen liittyy ongelma siitä, että siihen liittyy olennaisesti teon kohteen aktiivisuus ja tietoisuus teosta. Toisaalta onko sillä merkitystä, että tällainen kuvatalenne on olemassa, jos vain sen valmistaja tietää sen olemassaolosta? Loukkaako tällainen kuva henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai yksityisyyttä, jos sen kohde tai kukaan muu ei tiedä kuvan olemassaolosta?

Kuten edellä on todettu, Suomessa on rikoslailta säännelty suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen esittäminen ja levittäminen (RL 20:7 §) sekä valmistaminen (RL 20:3 tai 6 §). Lisäksi tilanteessa, jossa suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös valmistetaan omaan käyttöön, kyseeseen voi tulla tekijänoikeuksia loukkaava tilanne. Suostumuksettomiin seksuaalisiin kuvasisältöihin liittyy kuitenkin myös sellainen mahdollinen tilanne, jossa materiaali tuotetaan käyttäen julkisesti saatavilla olevaa sellaista raakamateriaalia käyttäen, jota tekijänoikeudet eivät suojaa tarkoituksena olla levittämättä sitä. Tässä kappaleessa tarkastelen, millä tavoin oikeudellisesti ongelmallisena tilanne näyttäytyy, jos suostumukseton syvävääreännös vain valmistetaan, mutta sitä ei esitetä tai levitetä, ainakaan tahallisesti.

Miten esimerkiksi tilanne, jossa henkilö ottaa itse kuvan toisesta henkilöstä ja tekee tästä SSS-sisältöä, eroaa sellaisesta tilanteesta, jossa henkilö piirtäisi tällaisen kuvitteellisen tilanteen omaan käyttöönsä tai esimerkiksi vain ajattelisi tätä? Käytännössä syvävääreännöksen valmistaminen eroaa tästä ainakin siten, että valmistaessa syvävääreännöksen, realisoituu riski siitä, että kuva leviää tietovuodon seurauksena tai palvelimien kautta. Riskinä on se, että sovellusten ja ohjelmistojen tietoturvan taso vaihtelee ja käyttäjät harvoin ymmärtävät

²²⁷ Tuomio 1.10.2019, Planet49, C-673/17, EU:C:2019:801; tuomio 11.11.2020, Orange Romania, C-61/19, EU:C:2020:901.

tietosuojan tasoa sovellusta tai ohjelmistoa ladatessaan ja käyttäessään. Myös kolmansien osapuolien tekemät tietomurrot ovat erityisen olennainen riski.²²⁸ Tällöin kuitenkin näkemykseni mukaan seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen osalta rikostunnusmerkistö ei välttämättä täytyisi, sillä rikoksen tunnusmerkistön täytyminen vaatii tahallisuutta.²²⁹

Kansallisella tasolla omaan käyttöönkin valmistettu suostumukseton seksuaalinen syväväärennös voisi mielestäni tulla tarkasteltavaksi seksuaalisena kajoamisena tai seksuaalisena ahdisteluna. Nähdäkseni tahallisuus ulottuu tällöinkin henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamiseen kuvan valmistamalla. Seksuaalinen kajoaminen perustuu suostumuksen puuttumiseen, jolloin osallistuminen ei ole ollut vapaaehtoista. Teko voi tapahtua ilman fyysistä kosketusta tai edes fyysistä läheisyyttä. Teon tulee kuitenkin loukata olennaisesti sen uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta.²³⁰ Seksuaalisen ahdistelun suhteen olennaista on nimenomaan, että teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta sen lisäksi, että teon voidaan katsoa olevan seksuaalisesti olennainen.²³¹ Seksuaalinen kajoaminen olisi tässä suhteessa nähdäkseni ensisijainen tunnusmerkistö, sillä seksuaalinen ahdistelu on eräänlainen kaatoluokka, joka kattaa sellaiset tilanteet, joissa seksuaalista itsemääräämisoikeutta on loukattu, mutta joita ei luvun muissa tunnusmerkistöissä suojata.

Korkka-Knutsin mukaan seksuaalisten tekojen piiri on tarkoitettu laajaksi, ja koska se voi tarkoittaa eri seksuaalirikoksien yhteydessä eri asioita, tulee se kytkeä tunnusmerkistön muihinkin osiin ja sääntelyn tarkoitukseen.²³² Lain esitöiden mukaan luvattoman seksuaalisen kuvan valmistaminen voisi tulla rangaistavaksi nimenomaan seksuaalisena kajoamisena tai seksuaalisena ahdisteluna.²³³ Toisaalta seksuaalisen ahdistelun perusteluissa mainitaan, että seksuaaliseksi ahdisteluksi voidaan katsoa sellaiset seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot, jotka eivät kuulu muiden rikostunnusmerkistöjen alle.²³⁴ Tämän perusteella voitaneen tulkita lain tarkoitukseksi, että suostumukseton seksuaalinen syväväärennös voisi

²²⁸ Esimerkiksi IT Insider uutisoi 2.6.2024 erityisen laajasta tietomurrosta, kun hakkeriryhmä tunkeutui tuhansien yritysten dataa säilyttävän Snowflaken palvelimille. Muun muassa Adobe, jonka kuvan- ja videonmuokkausohjelmat ovat hyvin suosittuja, on tietomurron aikaan säilyttänyt dataa tietomurron kohteena olleen Snowflaken palvelimella. Kts. Lehtinen 2.6.2024.

²²⁹ HE 13/2022 vp, s. 74.

²³⁰ HE 13/2022 vp, s. 108; Korkka-Knuts 2023, s. 137.

²³¹ Korkka-Knuts 2023, s. 149.

²³² Korkka-Knuts 2023, s. 138.

²³³ HE 13/2022 vp, s. 122.

²³⁴ *Ibid*, s. 115.

tulla tuomittavaksi seksuaalisena kajoamisena tai seksuaalisena ahdisteluna ilman tarkoitusta levittää tai esittää sitä.

Jos suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen tuottaa itse ilman tarkoitusta esittää tai levittää tätä, tulee siis mielestäni tarkastella sitä, miten kuva on valmistettu ja missä sitä säilytetään. Tämä on relevanttia sen vuoksi, että tietoturva on puutteellista monessa sovelluksessa ja alustalla. Jos syvävääreännöksen valmistaa esimerkiksi sovelluksella, jonka tietoturva on hyvin heikko, ja valmistaja on tästä todistettavalla tavalla tietoinen (esimerkiksi hyväksynyt sen ehdot, joissa kerrotaan tietojen suorasta jakamisesta yhteistyökumppaneille), voisi teko mielestäni tulla arvioiduksi seksuaalisena ahdisteluna tai jopa seksuaalisen kuvan luvattomana levittämisenä. Samalla tavoin esimerkiksi henkilö, joka ei ole valmistanut, esittänyt tai levittänyt kuvaa tarkoituksella, voisi täyttää nämä rikostunnusmerkitöt säilyttäessään kuvaa alustalla, jonka tietoturva on huomattavan heikko.

3.3 Sananvapauden ja tekijänoikeuden näkökulma: vetoaminen taiteeseen ja toisaalta selkeästi muokatuiksi erotettavat syvävääreännökset

Taiteen rajat rikkovat usein yleisesti hyväksyttävänä pidettäviä yhteiskunnallisia sääntöjä. Tällä hetkellä syvävääreennettyä viihdettä ja disinformaatiota voidaan pitää yhteiskunnalle haastavana ja jopa ongelmallisena erityisesti ihmisten medialukutaidon ja kriittisen näkökulman puutteellisuuden vuoksi. Taiteena esitettyyn seksuaaliseen suostumuksettomaan syvävääreännökseen liittyy samoja oikeudellisia velvoitteita kuin muihinkin syvävääreännöksiin. Koska tekoälysäädöksen 50(4) artiklan mukaan tekoälyjärjestelmän tarjoajalla ja käyttönottajalla on vastuu kertoa yleisölle siitä, että luotu materiaali on tehty tekoälyn avulla eikä se näin ollen ole aitoa, tulee materiaalin tekijän tehdä tämä selväksi. Tekoälysäädöksen 50(4) artiklaan liittyy kuitenkin poikkeuksia, joista yksi liittyy taiteeseen.

Osa syvävääreännöksistä on sellaisia, joista on mahdollista helposti huomata, että kyse ei ole aidosta videosta tai kuvasta. Mielestäni tämänkaltainen syvävääreennetty sisältö tulee arvioida oikeudellisesti hieman eri tavoin, kuin aitoon kuvasisältöön rinnastettavissa oleva aidon näköinen syvävääreännös. On mahdollista, että kuvamateriaalin tai kontekstin perusteella on selvää, että kuva ei ole aito, mutta se esittää tunnistettavissa olevan henkilön tekemässä jotakin, joka lähtökohtaisesti loukkaa hänen yksityisyyden suojansa rajoja. Tutkielman kontekstissa arvioin tällaista tilannetta SSS-sisällön näkökulmasta.

Relevanttien kansallisten rikostunnusmerkistöjen esitöissä on todettu, että rikos ei täytyisi, jos ei olisi vaaraa siitä, että tietoa tai kuvaa voitaisiin erehtyä pitämään totena. Esimerkiksi seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että ”selkeästi ei-todenmukaiset pilakuvat eivät kuuluisi säännöksen soveltamisalaan ja tällaisia kuvia koskevia tekoja voitaisiin joissain tapauksissa arvioida kunnianloukkausta koskevien säännösten mukaan.”²³⁵ Kunnianloukkaus (RL 24:9 §, törkeä tekomuoto 24:10 §) sekä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen (RL 24:8 §, törkeä tekomuoto 24:8a §) on Suomen rikoslaissa sijoitettu lukuun 24, jossa suojelutarkoituksena on yksityisyys, rauha ja kunnia.

Jos syvävääreennetystä materiaalista on selkeästi havaittavissa, että kyse on manipuloidusta eikä aidosta materiaalista, ja katsojalle voidaan pitää selvitettyinä joko materiaalin heikon laadun tai esimerkiksi varoituksen tai vesileiman perusteella, että kyse on manipuloidusta materiaalista, voisi kyseeseen mielestäni tulla tällainen rajoitus. Osoituksena siitä, milloin voidaan katsoa, että materiaali on selkeästi ymmärrettävissä manipuloiduksi, voitaisiin esimerkiksi pitää Vaasan hovioikeuden antaman tuomion²³⁶ mukaisella tavalla sitä, onko uhri saanut asiaan liittyviä yhteydenottoja. Tapauksessa materiaali katsottiin sellaiseksi, että sitä ei välttämättä voinut tunnistaa vääräksi, kun uhri oli saanut siihen liittyviä yhteydenottoja.²³⁷

Miten määritellään se, millainen syvävääreennös on selkeästi havaittavissa esimerkiksi ei-todenmukaiseksi pilakuvaksi ja mikä ei? Teknologian kehittymisen myötä syvävääreennösten virheet eivät enää ole niin ilmeisiä ja ihmissilmin havaittavia.²³⁸ Mahdolliset ilmeisemmätkin virheet jäävät kuitenkin usein huomaamatta, jos kontekstista ei ole syytä olettaa, että sisällöstä pitäisi etsiä syvävääreännöksen merkkejä. Toisaalta, vaikka materiaalin metatietoihin olisi tekoälyasetuksen vaatimusten mukaisesti merkitty selvästi, että materiaalia on muokattu, ei sen katsoja välttämättä tarkista niitä. Kyseisen taiteeseen liittyvän poikkeuksen soveltaminen edellyttäisi siis nähdäkseni tarkkaa tapauskohtaista punnintaa siitä, olisiko tavallisen henkilön mahdollista kuvan kontekstissa havaita, ettei se ole aito.

²³⁵ HE 19/2013 vp, s. 12. Lisäksi esimerkiksi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevassa hallituksen esityksessä HE 232/2014 vp, s. 37 mainitaan, että erehtymisen vaara puuttuisi tilanteessa, jossa toiminta olisi selkeästi tunnistettavissa satiiriksi. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen olisi voinut nähdäkseni tulla suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen kannalta relevantiksi rikostunnusmerkistöksi ennen seksuaalilainsäädännön kokonaisuudistusta.

²³⁶ Vaasan hovioikeus 20/151740 (lainvoimainen).

²³⁷ Savolainen 4.1.2024.

²³⁸ Swatton – Leblanc 7.6.2024.

Toisaalta miten tulisi arvioida sellaista syväväärännöstä, josta on selkeästi havaittavissa, ettei se ole aito kuva, mutta se on korostuneen seksuaalinen? Edellä todetusti seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen esitöiden mukaan lähtökohta tällaisen materiaalin arviointiin voisi olla kunnianloukkauksen tunnusmerkistö. Kunnianloukkauksen suojaama oikeushyvä on edellä todetusti kunnia, ja toisaalta edellä määritellysti fiktiivinen, mutta aidolta vaikuttava syväväärennetty kuva täyttäisi tunnusmerkistön mukaisen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen. Jos kyse on selkeästi manipuloidusta, mutta henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavasta materiaalista, tulisiko kunnianloukkauksen sijasta soveltaa rikostunnusmerkistöä, joka suojaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta? Mielestäni kyllä. Tällöin kyseeseen voisi tulla kunnianloukkauksen lisäksi tai sijasta ainakin seksuaalinen ahdistelu.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen näkökulmasta tulee huomioida, että syväväärännöksen kohdalla on käytännössä aina lähtökohtaisesti kyse väärästä tiedosta, joka sen kohteella olisi oikeus oikaista.²³⁹ Edellä käsitellysti katson, että tietosuoja-asetuksen osalta syväväärännös, josta henkilö on tunnistettavissa, voisi tulla tietosuoja-asetuksen kohteeksi, vaikka kyse olisikin selkeästi manipuloidusta materiaalista. Parodian tai muutoin taiteen osalta olennaista onkin huomata, että kyse useimmiten onkin manipuloidusta materiaalista. Yleisen tietosuoja-asetuksen nojalla voisikin olla vaikeaa oikaista sellaista syväväärännöstä, joka esitetään taiteena tai parodiana, ainakin jos siitä on selkeästi nähtävissä sen olevan väärää tietoa (yleinen tietosuoja-asetus 85 artiklan 2 kohta).

Lisäksi syväväärännöksiä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että useimmiten ne lainaavat jonkun toisen kuin syväväärännöksen valmistajan luomaa materiaalia ilman lupaa. Tällöin syväväärännöstä tulee arvioida myös tekijänoikeuksien näkökulmasta: loukkaako syväväärännös siis tekijänoikeuksia. Suomessa on omaksuttu vuonna 2023 tekijänoikeuslakiin EU:n tietoyhteiskuntadirektiivin mukainen parodian salliva pykälä. Euroopan unionin tietoyhteiskuntadirektiivi 2015/1535 mukaan artiklan 5(3) k-kohdan mukaan teosten käyttö on sallittua parodiassa ilman oikeudenhaltijan lupaa. Varsinaista parodian käsitettä ei ole direktiivissä määritelty, mutta sen sisältö määrittyy EUT:n tulkintoista, kuten EUT on

²³⁹ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 8.

Deckmyn-tuomiossaan²⁴⁰ todennut. Sen määritelmän mukaisesti parodiapoikkeuksen piiriin ei ulotu teos, joka ei ole omaperäinen ja joka on syrjivä.²⁴¹

Kun samaisessa Deckmyn-tuomiossa EUT on todennut parodian käsitteen olevan EU-oikeuden itsenäinen käsite, tulee sitä EU:n alueella tulkita yhtenäisesti.²⁴² Näin ollen Suomessakin tulisi pitää parodiateoksen oikeudellisen tulkinnan lähtökohtana näitä EUT:n määrittämiä kriteereitä. Yhdenmukaisesti oman näkemykseni kanssa myös Peltola katsoo, että seksuaaliset syvävääreännökset voidaan vain harvoin katsoa parodiaksi.²⁴³ Usein ne sisältävät syrjiviä elementtejä siinä, miten niissä esitetään syvävääreännöksen kohde. Voisi olla myös vaikeaa löytää yhteyttä ”alkuperäiseen teokseen”, joka tilanteesta riippuen voi olla esimerkiksi sosiaaliseen mediaan julkaistu kasvokuva tai muussa kontekstissa kuvattu video. Toisaalta SSS-sisältö tuskin on usein huumorin tai pilailun ilmentymä, kuten eurooppalaisen parodian tunnusmerkistöön voidaan todeta kuuluvan Karin mukaan.²⁴⁴

Lisäksi suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen toteaminen artiklan mukaiseksi pastissiksi tai pilakuvaksi voi myös nähdäkseni olla haasteellista jo yleisesti siitä näkökulmasta, että EU-tuomioistuin on oikeuskäytännössään linjannut, ettei rajoituksen piirissä olevana sallittuna parodiana voida pitää parodiaa tai karikatyyriä, joka on syrjivä tai loukkaava. Hyvän tavan mukainen sen ei kuitenkaan tarvitsisi olla.²⁴⁵ Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavan ja suostumuksettoman SSS-materiaalin voisi kuitenkin lähtökohtaisesti nähdä olevan tällaista kiellettyä, loukkaavaa materiaalia.

Parodiaksi tai muutoin taiteeksi väitettyä SSS-sisältöä voi arvioida myös tekijänoikeuslain 22 §:n sitaattioikeuden valossa. Sillä turvataan oikeus siteerata julkistettua teosta ilman erillistä lupaa. Tämä oikeus ei rajoitu vain tekstin lainaamiseen. Näin ollen myös esimerkiksi julkaistu kuva, josta tehdään SSS-sisältöä voisi tulla arvioitavaksi sitaattioikeuden mukaan. Voisiko SSS-sisällön luoja vedota siihen, että on käyttänyt sitaattioikeutta luodessaan julkisesta lähteestä ottamastaan kuvasta seksuaalisen syvävääreännöksen? Pykälän mukaan lainaaminen tulee tehdä hyvän tavan mukaisesti ja lain 11 §:n yleissäännöksen mukaan yleisön esille saatettua teoksen yhteydessä tulisi mainita teoksen tekijän, SSS-sisällön kyseessä ollessa siis kuvan oikeuksien omistajan, nimi, eikä sitaattia saa muokata ilman tekijän suostumusta

²⁴⁰ Tuomio 3.9.2014, Deckmyn ja Vrijheidsfonds v. Vandersteen et al., C-201/13.

²⁴¹ Kari 30.10.2024.

²⁴² Kari 30.10.2024.

²⁴³ Peltonen 2021, s. 32.

²⁴⁴ Kari 30.10.2024.

²⁴⁵ Teosten käyttäminen.

enempää kuin sen sallittu käyttäminen edellyttää. Parodiakin voi loukata tekijäkunniaa, eli vaikka SSS-sisältö katsottaisiinkin parodiaksi, voisi se silti loukata tekijänsä kunniaa rikoslain kunnianloukkaussäännöksen tarkoittamalla tavalla.²⁴⁶ Mikäli tällainen tilanne tulisi arvioitavaksi, voisi parodiaksi väitetyn SSS-sisällön viedä tekijänoikeusneuvoston arvioitavaksi (tekijänoikeuslaki 55 §). Katson kuitenkin epätodennäköiseksi, että SSS-sisällön osalta luvattomuutta sitaattioikeudella perustellessa voitaisiin tosiasiallisesti katsoa sen täyttyvän ottaen huomioon, että sitaattioikeutta arvioitaessa lainatun teoksen tai sen osan tulee olla havaittavissa.²⁴⁷ Muuten kyse ei ole sitaattioikeuden mukaisesta siteeraamisesta. SSS-sisällölle luonteenomaista on, että siinä yhdistetyt kuvat on vaikea ymmärtää toisistaan erillisiksi. Näin ollen sitaattioikeus tuskin ainakaan lähtökohtaisesti toteutuisi SSS-sisältöjen osalta.

3.4 Lasta esittävä seksuaalinen syvävääreännös

Maaliskuussa 2025 julkaistun raportin mukaan seksuaaliset syvävääreännökset eivät ole pelkkä tulevaisuuden ongelma. Tutkimukseen osallistuneista 13–20-vuotiaista yhdysvaltalaisnuorista 6 % kertoi joutuneensa itse syvävääreännetyt alastonkuvan kohteeksi ja 10 % tunsikin henkilökohtaisesti toisen nuoren, joka on joutunut tällaisen syvävääreännöksen kohteeksi.²⁴⁸ Koska internetin ilmiöt leviävät nopeasti, herättävät tutkimustulokset huolta myös Suomen nuorten tilanteesta. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta on Suomessa voimassa olevaa oikeutta.²⁴⁹ Euroopan unionin tasolla on todettu, ettei nykyinen Euroopan unionin tapa puuttua lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan ole riittävä. Nykyinen tapa perustuu siihen, että palveluntarjoajat voivat ilmoittaa havaitsemastaan lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivaltamateriaalista vapaaehtoisesti.²⁵⁰ EU:n mukaan 95 % ilmoituksista tulee Instagramin ja Facebookin omistavalta Metalta.²⁵¹ Direktiivi, johon tämä on perustunut, on vanhentunut 3.8.2024.²⁵² EU:ssa valmistellaan tällä hetkellä uutta asetusta lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi (CSAM-asetus). Tällä pyritään

²⁴⁶ Alén-Savikko 2016, s. 217.

²⁴⁷ *Ibid.*, s. 219.

²⁴⁸ Goharian ym. 2025, s. 4.

²⁴⁹ Valinnainen pöytäkirja on saatettu osaksi Suomen oikeusjärjestystä valtioneuvoston asetuksella 41/2012 lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta sekä pöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta.

²⁵⁰ EU-asetus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjunnasta.

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² *Ibid.*

velvoittamaan palveluntarjoajat ilmoittamaan sisällöstä viranomaisille (CSAM-asetuksen johdanto-osan kappale 55).²⁵³ Nähdäkseni asetuksen tuoma muutos erittäin tärkeä nimenomaan palveluntarjoajien vahvemman vastuuttamisen näkökulmasta. Asetuksen valmistelu on kuitenkin edennyt hyvin hitaasti muun muassa sen sisältämien yksilön yksityisyyden suojaan porautuvien velvoitteiden vuoksi, minkä osalta EU:ssa on esitetty risteäviä mielipiteitä.²⁵⁴

Kansallisesti lasta esittävät seksuaaliset sisällöt on lähtökohtaisesti kattavasti kriminalisoitu. Aikuisiin kohdistuvaa tekoa vastaavalla tavalla lasta esittävän seksuaalisen kuvan levittäminen on rikos (RL 20:19 §, törkeä tekemuoto 20:20 §) samoin kuin lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21 §). Hallussapito sisältää tahallisen pääsyn hankkimisen sellaiseen ilmaiseenkin internetin sisältöön, joka sisältää lasta esittävän seksuaalisen syväväärännöksen.²⁵⁵ Nämä tunnusmerkistöt eivät vaadi tietyn lapsen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta ja siten tunnistamista. Lasta esittävän kuvan osalta ei myöskään tarvitse arvioida sitä, onko kuvalle ollut suostumus – olennaista on kuvassa esiintyvän henkilön ikä, seksuaalisuuden ilmenemistapa kuvassa sekä katsojassa heräävä vaikutelma.²⁵⁶ Tätä arvioidaan kulttuurikontekstissa, eikä Suomessa seksuaalisesti todennäköisesti katsottaisi esimerkiksi aitoa kuvaa alastomasta lapsesta saunassa. Vastaava kuva, joka on luotu tekoälyllä taas mielestäni voitaisiin arvioida aitoa kuvaa todennäköisemmin seksuaaliseksi, sillä arviointikriteereihin kuuluu Ojalan mukaan se, kuka on kuvan tai kuvatallenteen tekijä, se kuka kuvan kohteena on, kuvaolosuhteet sekä tarkoitus, jota varten kuva tai kuvatallenne on valmistettu.²⁵⁷ On eri asia ottaa kuva sukulaislapsesta löylyissä muistoksi yhteisestä hauskastä kesäillasta, kuin luoda tällainen esimerkiksi olemassa olevasta kasvokuvasta. Olennaista on kuitenkin joka tapauksessa kokonaisarviointi.²⁵⁸ Tutkimuksessa on ilmennyt viitteitä siitä, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin katselu voi lisätä lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa tosielämässä.²⁵⁹

²⁵³ Lopullisessa versiossa muotoilu ja esityskohdat voivat muuttua. Tässä viitataan ehdotukseen Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetukseksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä COM/2022/209 (final).

²⁵⁴ CSAM-asetusehdotus lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumiseksi verkossa.

²⁵⁵ HE 13/2022 vp, s. 59.

²⁵⁶ Ajankohtainen ilmiö: "Vaatteet pois" -tekoälysovellukset riisuvat kenen tahansa kuvasta alastoman 17.11.2023.

²⁵⁷ Ojala 2024, s. 92.

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ Kts. esimerkiksi Johnson 2025, s. 44.

Vaikuttaa siltä, että oikeustila ei suoraan jokaisessa tapauksessa kriminalisoi seksuaalisen syväväärännöksen valmistamista lapsesta. Seksuaalinen kajoaminen, jolla valmistaminen aikuisen uhrin osalta voisi tulla rangaistavaksi on otettu osaksi lakia myös lasten osalta (seksuaalinen kajoaminen lapseen RL 20:14 §, törkeä tekemuoto RL 20:15 §). Lisäksi lapseen kohdistuva seksuaalinen teko, joka on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava, voisi tulla rangaistavaksi lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:16 §). Seksuaalinen kajoaminen lapseen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö vaatii kuitenkin lapsen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista ottaen huomioon rikoslain 20:17 §:n rajoitussäännöksen. Tällöin sellaisen seksuaalisen syväväärännöksen valmistaminen lapsesta, joka ei ole tunnistettavissa, voisi jäädä seksuaalisen kajoamisen ja hyväksikäytön tunnusmerkistöjen ulkopuolelle.

Vaikka lasta esittävä seksuaalinen syväväärännös valmistettaisiin siten, ettei kukaan lapsi ole siitä tunnistettavissa, koulutetaan tekoälyjärjestelmät kuitenkin olemassa olevien lasten henkilötietoja käyttäen. Näin ollen seksuaalisen syväväärännöksen valmistamiseen hyödynnetään oikeita, olemassa olevia lapsia. Kun henkilö valmistaa lasta esittävän seksuaalisen syväväärännöksen, pitää hän sellaista väistämättä myös hallussaan. Näin on etenkin, kun hallussapitoa on avattu uudistuksen myötä myös käsittämään tahallisen pääsyn hankkimisen tällaiseen materiaaliin. Näin ollen valmistaja joutuisi joka tapauksessa vastuuseen hallussapidosta.

Olennaista rikoslain tunnusmerkistöjen täyttymisen osalta on se, arvioidaanko kuvan muistuttavan erehdyttävästi valokuvaamalla tai muulla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta. Syväväärännös, jossa lapsi esitetään seksuaalisesti, voisi siis periaatteessa olla tunnusmerkistön ulkopuolella ainakin, jos se on selkeästi erotettavissa epäaidoksi. Tällöin vaadittaisiin ainakin sitä, että kyse olisi selkeästi kuvitellusta tilanteesta ja henkilöstä. Vetoaminen taiteeseen voisi olla mahdollista. Nämä lähtökohdat voivat luoda haasteita rajanvetoon siitä, millainen lasta esittävä kuva on tunnusmerkistön täyttävä rikoslain tarkoittamalla tavalla todenmukainen. Nähdäkseni tällainenkin materiaali, jos sitä levitettäisiin jollain tapaa systemaattisesti, voisi toisaalta tulla arvioitavaksi rikoslain sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisenä (17:18 §), joka koskee todellisuuspohjaisia ja todenmukaisia väkivaltakuvauksia.

Suojaikärajaa vanhempien lasten, eli 16–17-vuotiaiden, osalta sovellettavaksi tulevat aikuisia koskevat rangaistussäännökset. 16–17-vuotiaiden lasten osalta sovelletaan kuitenkin

ankaroittamisperusteita heidän suhteessa aikuisiin heikomman asemansa vuoksi.²⁶⁰ Koska lasta esittävää kuvaa koskevat säännökset eivät vaadi tunnistettavuutta, miten lapsen ikä tällaisessa tuntemattomaksi jäävässä tapauksessa voidaan todeta?

Seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen myötä lasta esittävää kuvaa koskevissa säännöksissä lapsena pidetään myös henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi.²⁶¹

Kun kuvan levittämistä ja hallussapitoa koskevat lain säännökset eivät vaadi henkilön tunnistettavuutta, ovat lasta esittävät seksuaaliset syvävääreännökset käytännössä aina rikoslain nojalla rangaistavia tekoja. Tämä on kiinnostavaa, koska jos henkilö ei ole kuvasta tunnistettavissa, käytännössä aikuisen kohdalla seksuaalinen itsemääräämisoikeus ei tulisi loukatuksi, jolloin rikostunnusmerkistö ei täytyisi. Lasta koskevat rikoslain säännökset on kuitenkin laadittu ensisijaisesti lasten suojelemiseksi vahingollisilta seksuaalisilta teoilta ja toisaalta toissijaisesti niillä on yleistä järjestystä turvaava tavoite.²⁶² Toissijainen suojelutarkoitus tulee etenkin sellaisessa tapauksessa arvioitavaksi, jossa lasta esittävä seksuaalinen syvävääreännös ei ole tunnistettavissa olemassa olevaksi lapseksi.

Lasta esittävät seksuaaliset kuvat eivät ole asianomistajarikoksia, jolloin niiden rangaistavuus ja viranomaisten tietoon saattaminen ei aivan samalla tavalla ole uhrin hartioilla kuin aikuista koskevien. Toisaalta niiden poistaminen verkosta ja internetin alustoilta voi aikuisia esittäviä kuvia vastaavalla tavalla olla hyvin haastavaa. Oletettavasti kuitenkin internetin alustat ja hakukoneet poistavat suuremmalla prioriteetilla lapsia esittäviä kuvia. Tällaiset syvävääreännökset voivat muutenkin jäädä helpommin esimerkiksi automaattisen moderoinnin haaviin, koska lasta esittävä seksuaalinen kuva on jo lähtökohtaisesti yleensä laitonta, kun taas aikuista esittävä voi kuvan kohteen suostumuksella olla täysin laillinen. Tämä pätee riippumatta siitä, onko kuva erotettavissa syvävääreännökseksi vai ei.

Syvävääreännösteknologian avulla voidaan kuitenkin myös vaikeuttaa seksuaalisen hyväksikäytön uhrien tunnistamista muuntamalla esimerkiksi heidän kasvojensa piirteitä.²⁶³ Vaikka lasta esittävät seksuaaliset syvävääreännöskuvat on mielestäni jo nyt suhteellisen kattavalla tavalla kriminalisoitu Suomessa ja EU-tasolla. On kuitenkin huomioitava, että jälkikäteinen poistaminen ei kuitenkaan vastaa jo etenkin seksuaalisen hyväksikäytön

²⁶⁰ HE 13/2022 vp s. 59

²⁶¹ HE 13/2022 vp s. 75.

²⁶² HE 13/2022 vp s. 46.

²⁶³ Portnoff ym. 2024, s. 5.

kohteeksi joutuneiden uudelleen uhriuttamisen uhkaan, jolla tarkoitetaan jo aiemmin seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneen henkilön joutumista uudestaan rikoksen uhriksi. Tämä liittyy kasvaneeseen ilmiöön, jossa lapsiin kohdistuvasta olemassa olevasta seksuaalisesta materiaalista valmistetaan syvävääreennösteknologian avulla uutta materiaalia.²⁶⁴ Jo internetiin julkaistu materiaali on helppoa tallentaa laitteelle, jolloin sen pohjalta voidaan luoda yhä lisää uutta materiaalia.

Lisäksi on mahdollista esimerkiksi luoda sellaista seksuaalista syvävääreennösmateriaalia, jossa jo valmiiksi seksuaalisesta aidosta ja mahdollisesti myös suostumuksellisesta aikuista esittävästä materiaalista luodaan lasta esittävää materiaalia nuorentamalla tekoälyn avulla esiintyvä henkilö näyttämään alaikäiseltä. Tällöin arvioitavaksi tulee, onko kyse lasta esittävästä seksuaalisesta kuvasta ja se, loukkaako tällainen alkuperäisessä materiaalissa esiintyvän henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Näkemykseni mukaan tämä tulisi ainakin rangaistavaksi lasta esittävän seksuaalisen kuvan hallussapitona tai levittämisenä, sillä kyse on yleisluontoisista säännöksistä, jotka eivät vaadi tietyn, olemassa olevan lapsen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista. Näin olisi ainakin, mikäli henkilö on nuorennettu siten, että sen on selkeästi tarkoitus esittää alle suojaikärajan olevaa lasta. Aikuisen osalta mielestäni voisi tulla arvioitavaksi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen ja näin ollen myös seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen tai valmistamisen osalta seksuaalinen kajoaminen tai ahdistelu ainakin, mikäli henkilö on yhä kuvasta tunnistettavissa.

3.5 Seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristäminen (sextortion)

Seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristäminen (sextortion)²⁶⁵ on ilmiö, jossa tekijä kirittää sen kohdetta yleensä seksuaalisilla kuvilla ja videoilla saadakseen rahaa tai muuta hyötyä.²⁶⁶

Seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämistä ei sellaisenaan säädetä rangaistavaksi kansallisesti, mutta sitä voidaan arvioida rikoslain säännösten mukaisesti. Myös NKV-direktiivi asettaa vaatimuksia kansalliselle lainsäädännölle, sillä sen mukaan kansallisella lainsäädännöllä tulee kriminalisoida intiimien kuvien levittämällä uhkailu tarkoituksena pakottaa henkilö tekemään tai sallimaan tietty teko tai olemaan tekemättä tiettyä tekoa. (NKV-direktiivi 5 artikla 1 kohdan c alakohta). NKV-direktiivin mukaan myös SSS-sisältö

²⁶⁴ *Ibid.*

²⁶⁵ Käytän Suomessakin yleisemmin käytetyn ”sextortion” -termin sijasta tutkielmassa Oikeusministeriön vuoden 2025 suosituksen mukaista termiä ”seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristäminen”. Nuotio 2025, s. 121.

²⁶⁶ Korpilahti ym. 2019, s. 351.

tulee kriminalisoida (NKV-direktiivin johdanto-osan kappale 19). Seksuaalisilla kuvilla kiristäminen on Suomessa yleistynyt viime vuosina, ja ilmiö näkyy myös lasten ja nuorten parissa.²⁶⁷

Suostumuksettomat seksuaaliset syvävääreännökset vievät seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämisen uhan uudelle tasolle, kun kuka tahansa voi joutua sen kohteeksi, vaikka ei koskaan olisikaan oikeasti kuvannut itsestään seksuaalista materiaalia. Seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämisessä korostuvat syvävääreännösten ongelmalliset puolet, kun niiden avulla voidaan saada kuka tahansa esitettyä tekemässä käytännössä mitä tahansa, vaikka syvävääreännöksellä kuvattua tapahtumaa ei oikeasti olisi koskaan tapahtunut. Syvävääreännös on kiristämisen mahdollistava väline sellaiselle rikolliselle, joka pyrkii hyötymään muiden ihmisten kustannuksella tai haluaa esimerkiksi vaientaa jonkun tai haluaa vastaanottaa aidon alastonkuvan kohteena olevalta henkilöltä. Tekijänä on usein ammattirikollisia, ja toimintaa usein operoidaan järjestelmällisesti ulkomailta.²⁶⁸ On kuitenkin myös huomionarvoista, että tekoälyjärjestelmät, joiden avulla suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä voi hyvin helposti muutamalla klikkauksella tehdä ja jotka ovat kenen tahansa helposti saatavilla, voivat madaltaa kynnystä myös muunkaltaiselle, organisoimattomammalle seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämiselle.

Suomen rikoslaissa sellainen seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristäminen, jossa kiristetään henkilöltä rahaa, voi tulla rangaistavaksi ensinnäkin kiristysrikoksena (RL 31:3 §, törkeä tekemuoto RL 31:4 §). Muu kuin taloudellinen hyötymistarkoitus taustalla taas voi tulla rangaistavaksi pakottamisena (RL 25:8 §). Pakottaminen on lievempi tunnusmerkistö vapaudenriistosta (RL 25:1 §). Se voi täytyä myös muulla kuin väkivallalla uhkaamisella.²⁶⁹ Tutkielman kontekstissa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi uhkaamista suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen levittämällä, ellei henkilö esimerkiksi saa aitoja kuvia uhrista. Uhkaaminen toisaalta voisi tulla rangaistavaksi joko kiristyksen yrityksenä tai laittomana uhkauksena (RL 25:7 §). Kyseiset rikostunnusmerkistöt ovat asianomistajarikoksia, jolloin vastuu taas jää teon kohteelle tuoda se ilmi viranomaisille. Poikkeuksena tästä laittoman uhkauksen osalta, jos uhkaus johtuu työtehtävästä eikä uhkauksen tekijä ole saman työnantajan palveluksessa, tai jos kohdistunut henkilöön

²⁶⁷ Sextortionin monet muodot: mitä vaarallisesta ilmiöstä on tärkeää tietää? 5.11.2024; Korpilahti ym. 2019, s. 351.

²⁶⁸ Kuvilla kiristäminen eli sextortion.

²⁶⁹ Tolvanen – Silvennoinen 2023, s. 20.

luottamustehtävänsä vuoksi (RL 25:9 §). Laiton uhkaus esiintyy usein vainoamisen yhteydessä. Laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön kuuluvan henkilökohtainen turvallisuuden uhkaaminen tarkoittaa fyysisen turvallisuuden lisäksi psyykkistä turvallisuutta.²⁷⁰

Kyse on hyvin vahingollisesta ilmiöstä, joka yksilöllisten psyykkisten ja sosiaalisten seurausten lisäksi myös yhteiskunnan tasolla rajoittaa erityisesti naisten osallistumista politiikkaan ja rapauttaa demokratiaa.²⁷¹ Naisten Linja Suomessa ry:n raportin mukaan 56 %, siis yli puolet, verkkohäirintää kokeneista vastaajista oli rajoittanut mielipiteensä ilmaisua verkkohäirinnän vuoksi.²⁷² Tekoälysäädöksellä pyritään kitkemään vahingollisia tekoälyn käyttötarkoituksia. Säädöksen vahingollisia käyttötarkoituksia koskeva osa saati suureen riskitasoon luokittelu ei kuitenkaan käsittele syvävääreännöksillä kiristämistä.²⁷³ Itse asiassa koko tekoälysäädöksen syvävääreännöksiin ottama kanta liittyykin disinformaation kitkemiseen, vaikka suostumuksettomat seksuaaliset syvävääreännökset ovat erityisen ongelmallinen ja sukupuolistunut ilmiö.²⁷⁴ Pelkästään disinformaation poliittisen ulottuvuuden huomioiminen jättää huomiotta suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten vaientavan vaikutuksen. Ottaen huomioon ilmiön laajuus ja haitallisuus sekä yksilötasolla että yhteiskunnallisella tasolla olisi mielestäni tärkeää, että huomioitaisiin tekoälysäädöksen sääntelyssä. Tämä voitaisiin tehdä siten, että kuluttajamarkkinoille suunnatut tekoälyjärjestelmät, joiden nimenomainen tarkoitus on suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten luominen, siirrettäisiin kiellettyjen tekoälyjärjestelmien kategoriaan. Lisäksi seksuaalisilla kuvilla kiristäminen tulee huomioida vahingollisena tekoälyn käyttötarkoituksena.

Tässä tutkielmassa en arvioi tarkemmin ilmiön rajoja julkisuuden henkilöiden osalta. Luonnollinen henkilö, joka ei ole julkisuuden henkilö, nauttii erityistä yksityisyyden suojaa.²⁷⁵ Todettakoon kuitenkin, että politiikassa olevat julkisuuden henkilöiksi määriteltävät naiset kohtaavat huomattavan paljon verkkohäirintää.²⁷⁶

²⁷⁰ *Ibid.*

²⁷¹ Attila – Pietiläinen 19.12.2023.

²⁷² Lakeus – Keskinen 2021, s. 5.

²⁷³ Romero Moreno 2024, s. 303.

²⁷⁴ Labuz 16.12.2024.

²⁷⁵ Tietosuojavaltuutetun ratkaisu 8004/154/2018, 16.4.2020.

²⁷⁶ Hokkanen – Koivunen – Turunen 2021, s. 4. Tutkimuksen mukaan kansanedustajanaiset kokivat sukupuolensa hankaloittavan läsnäoloaan sosiaalisen median ympäristöissä, kun taas kansanedustajamiehet näkivät sukupuolensa ennemminkin suojaavana ominaisuutena, s. 54.

3.6 Kuollut henkilö kohteena

Kuolleiden kunnioittaminen on monelle tärkeää, mistä kertoo se, että vainajan kunnioitus on tuotu lakitasollekin.²⁷⁷ Vielä muutamia vuosikymmeniä sitten suuri osa kuolleista ei jättänyt jälkeensä internetiin digitaalista jalanjälkeä täynnä henkilötietoja, kuten kuvia ja videoita. Nykyisin tilanne on toinen. Internet on täynnä kuolleiden ihmisten sosiaalisen median profiileja ja esimerkiksi videoita, joista kuollut henkilö on tunnistettavissa.²⁷⁸ Henkilötietojen hallinnoiminen on nykyisin jo lähes ylivoimaista elinaikanakin, mutta kuoleman jälkeen henkilötietojen hallinnoiminen voi olla mahdotonta.²⁷⁹ Vuonna 2100 Facebook voi olla 4,9 miljardin kuolleen henkilön tietojen säilytyspaikka.²⁸⁰ Kasket on kuvannut tilannetta tietynlaiseksi datahautausmaaksi, joka on suurten yritysten, kuten Googlen ja Metan käsissä.²⁸¹

Yhä saavutettavampi ja kehittyneempi teknologia mahdollistaa sen, että kuolleen henkilön läheiset voivat saada lohtua suruunsa ja kaipuuseensa tekoälysovellusten avulla. Muun muassa chatbotteja, jotka ”oppivat” kuolleen henkilön persoonasta ja kommunikaatiotyylin, kutsutaan ”deadboteiksi”. Esimerkiksi OpenAI mahdollistaa kielimalliensa hyödyntämisen tällaisten ”deadbottien” operoimisessa. OpenAI kuitenkin asettaa tälle ehdoksi, että tällaisella käytöllä tulee olla kohdehenkilön nimenomainen suostumus tai että sen tulee olla selkeällä tavalla merkitty simulaatioksi tai parodiaksi.²⁸² Pelkän kirjallisen keskustelukumppanin lisäksi on mahdollista luoda jo kuolleesta henkilöstä syvävääreännöksiä. Tutkielmassa on tähän saakka tarkasteltu, millainen on oikeustila, jos elävästä henkilöstä tehdään suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös. On kuitenkin arvioitava, miten oikeustila eroaa, jos syvävääreännöksen kohde on jo kuollut henkilö. Kuolleeseen kohdistuneita teknologiavälitteisiä oikeudenloukkauksia on käsitelty suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa verrattain vähän. Miten suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen kuolleen kohteen oikeuksia suojataan?

De lege lata oikeustila kuolleita koskevan digitaalisen jäljen osalta vaikuttaa epäselvältä. Van der Sloot ja Wagenveld ovat huomauttaneet, että useimmat valtiot suojelevat vain kuolleen

²⁷⁷ HE 204/2002 vp, s. 1.

²⁷⁸ Tait 2.7.2019.

²⁷⁹ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 5.

²⁸⁰ Tait 2.7.2019.

²⁸¹ Kasket 2020, s. 33, luku 2.

²⁸² Hollanek – Nowaczyk-Basinska 2024, s. 63.

fyysistä ruumista sääntelyllä, jolloin digitaalinen identiteetti jää ilman suojaa.²⁸³ Näen ongelmallisena, että monien kuolemanjälkeisen datan säilyttämisen kohtalo vaikuttaa käytännössä olevan yksityisomisteisten yritysten käsissä. Aiemmin todetusti esimerkiksi Facebookin omistava Meta on tehnyt vuoden 2025 alussa suuria sääntömuutoksia yksilön oikeuksien suojaa heikentävään suuntaan. Yhteiskunnallisen tilanteen, yhtiöiden käytäntöjen ja internetin muuttuessa, miten voimme luottaa siihen, että lisättyämme tietyssä ajassa edes sosiaalisen median alustan itsesääntelyn suojaaman kuvan internetiin, kuoltuamme data tulisi enää suojattua? Internetissä ei ole mitään selvää toimintamallia sen suhteen, mitä kuolleiden datalle ja sosiaalisen median profiileille tulisi tehdä henkilön kuoltua.²⁸⁴

Tietosuoja-asetuksen mukainen sakkoseuraamus ja rikoslain tietosuojarikos eivät lähtökohtaisesti kuolleen henkilön kohdalla voi tulla kyseeseen, sillä tietosuoja-asetus ei koske kuolleita henkilöitä (yleisen tietosuoja-asetuksen johdanto-osan kappale 27). Näin ollen myös syvävääreännöksen alustoilta poistamisen pyytäminen voi olla mahdotonta tietosuoja-asetukseen vedoten, ellei kyseeseen tule esimerkiksi digipalvelusäädöksen mukainen palveluntarjoajan velvollisuus poistaa laitton sisältö alustaltaan. Digipalvelusäädöksen mukaista ilmoitusta voi hyödyntää muikin kuin sisällön kohde, eikä sen soveltamisala edellytä kohteen olevan elävä ihminen, vaan kyse on vain yleisellä tasolla laittomasta sisällöstä. Kuten edellä on todettu, on tämän jättäminen voittoa tavoittelevien yritysten varaan kuitenkin epävarmaa. Lisäksi on huomioitava, että digipalvelusäädös velvoittaa alustoja poistamaan vain laittoman sisällön. Muu jää siis alustan oman harkinnan varaan. Voi olla tulkinnanvaraista, onko kuolleesta valmistettu seksuaalinen syvävääreännös tällaista laitonta sisältöä. Tulee siis arvioida muita mahdollisia tapoja puuttua kuolleesta henkilöstä tehtyyn suostumuksettomaan seksuaaliseen syvävääreännökseen.

Alaikäisen, kuolleen henkilön osalta on aiemmin esiteltyjen tunnusmerkistöjen valossa todettavissa, että lasta esittävän kuvan levittäminen, esittäminen ja hallussapito on Suomessa rangaistavaa siitä riippumatta, loukkaako kuva jonkin tietyn henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai yksityisyyttä. Rajoituksia ei siis ole asetettu sille, esiintyykö sisällössä elävä henkilö. Näin ollen alaikäisestä luotu seksuaalinen syvävääreännös, joka ei

²⁸³ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 9.

²⁸⁴ Eri sosiaalisen median alustoilla on lomakkeet, joiden avulla voi ilmoittaa henkilön kuolleen, kts Kasket 2020, s. 28. Tämä kuitenkin tietysti vaatii toisen henkilön, jolla on kirjautumistiedot sosiaalisen median tilille. Ainakin Facebookin osalta tällaisessakin tilanteessa kuvat jäävät Facebookille, kts. Valkama 3.3.2021. Lisäksi monet internetin alustat ovat alkaneet poistaa tilejä, joilla ei ole ollut toimintaa viimeisinä vuosina, kts. esimerkiksi Enter ry:n Digijäämistöryhmä 2023.

suoraan ole tunnistettavissa väärennökseksi, on lähes aina käytännössä rangaistavissa. Suojataanko aikuisen henkilön osalta kuolleen seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai laajemmin yksityisyyttä? Kuolemanjälkeisestä yksityisyyden suojasta on kirjoittanut Lönnblad, jonka mukaan yksityisyyteen kytkeytyvät oikeutemme liittyvät vahvasti elävän ihmisen identiteetin suojaamiseen ja sen itse määrittämiseen. Lönnblad esittää, että tämän identiteetin suojaamisen näkökulmasta myös ”digitalisoitunut” tai ”informatisoitunut” ruumis voisi tulla osaksi kuolemanjälkeistä yksityisyyttä. Yksityisyydensuoja kuolleelle henkilölle tulee siis johdettavaksi tietyllä tapaa elävien ihmisten yksityisyydensuojan rakentamisen kautta.²⁸⁵ Epäselväksi kuitenkin jää, täyttyykö rikoslain säännösten vaatima seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaaminen kuolleen henkilön ollessa teon kohteena.

Luonnollisen henkilön kunniaa suojaava kansallisen lainsäädäntökehyksen kunnianloukkaussäännös (RL 24:9 §) voisi tulla kuolleesta henkilöstä tehdyn suostumuksettoman seksuaalisen syväväärennöksen kannalta kysymykseen, sillä sen 2 momentin mukaan ”kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.” Esitöiden mukaan kunnianloukkaussäännös kattaa ainoastaan nimenomaan valheellisen tiedon. Kuolleeseen henkilöön kohdistunut kunnianloukkaus voi olla vain perusmuotoinen, eli törkeä tekemuoto ei tule tilanteessa arvioitavaksi.²⁸⁶ Kun säännöksessä todetaan, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen, voitaneen nähdä seksuaalisen syväväärennöksen voivan aiheuttaa tällaista kärsimystä.

Vaikka kuollutta henkilöä koskeva tekijänoikeuksin suojattu data voisi siirtyä perillisten hallinnoitavaksi, ei henkilön suostumusta tietynlaiseen käyttöön esimerkiksi voida kuoleman jälkeen varmistaa. On myös ongelmallista, että puuttuminen vaatii edellä todetusti teon kohteelta huomattavaa aktiivisuutta. Kaikilla kuolleilla henkilöillä ei välttämättä ole sellaista läheistä henkilöä, joka voisi tämän puolesta aktiivisesti ajaa kuvan poistamista tai esimerkiksi kunnianloukkaussyytettä. Vaikuttaa siltä, että kuollut henkilö voi olla erityisen haavoittuvassa asemassa seksuaalisten syväväärennösten suhteen, sillä edellä todetusti suostumuksettoman seksuaalisen syväväärennöksen internetistä pois saaminen ja tekijän vastuuseen saattaminen

²⁸⁵ Lönnblad 2023, s. 1065–1067.

²⁸⁶ HE 19/2013 vp, s. 47.

vaativat korostunutta aktiivisuutta joko uhrilta tai kunnianloukkaustunnusmerkistön tullessa kyseeseen, uhrin erityisen läheiseltä omaiselta.

3.7 Kahden tai useamman henkilön yhdistäminen syvävääreännöksessä

Kun syvävääreännös on tehty yhdistäen kaksi tai useampia henkilöitä siten, että heitä koskevaa dataa on yhdistelty yhdeksi, voi syvävääreännös sisältää useamman kuin yhden henkilön tunnistettavia piirteitä. Oikeustila voi tällaisessa tilanteessa erota syvävääreännöksestä, jossa on käytetty vain yhden ihmisen tunnistettavia henkilötietoja. Ensimmäinen esimerkki kahden tai useamman henkilön yhdistämisestä on syvävääreännös, jolla on erään henkilön vartalo tunnistettavine tatuointeineen, toisen henkilön kasvot ja kolmannen hiukset. Toinen esimerkki tilanteesta on syvävääreännös, jossa on yhdistetty eri piirteitä eri ihmisistä, kuten kahden tai useamman henkilön kasvojen yhdistäminen siten, että syvävääreännös ei täysin vastaa kenenkään näistä henkilöistä kasvoja, vaan sisältää piirteitä niistä. Tällainen syvävääreännös voi myös olla sellainen, josta kukaan yksittäinen henkilö ei ole tunnistettavissa. Ihmisten kykyä erottaa tällaiset täysin synteettiset ihmiskasvojen kuvat on tutkittu. Ihmiset eivät Bozkirin ym. mukaan pysty luotettavasti erottamaan uusilla teknologioilla luotuja syvävääreännettyjä, synteettisiä kasvoja aidoista.²⁸⁷

Ensimmäisen esimerkin mukaisen syvävääreännöksen osalta oikeustila on mielestäni suhteellisen selkeä. Suomen rikoslainsäädäntö vaatii aikuisen teon kohteen osalta nimenomaan tunnistettavan elementin, joka voi jo edellä todetusti olla esimerkiksi tatuointi. Kasvot taas ovat selkeästi tunnistettava ja henkilön itsemääräämisoikeuden alaan kuuluva piirre, kuten edellä on käsitelty. Näin ollen Suomen rikoslainsäädäntö kattaa ensimmäisen esimerkin mukaisen syvävääreännöksen valmistamisen, esittämisen ja levittämisen osalta. Edellä käsitellysti Suomen lainsäädännössä lasten osalta rikoslainsäädäntö ei vaadi tunnistettavuutta tai jonkin tietyn henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista syvävääreännökseltä teon rangaistavuuden osalta. Olennaista rikostunnusmerkistön arvioinnin osalta on kuvan sisältö. Toisaalta kaikki selkeästi ei-todelliseksi määriteltävä materiaali ei Suomessa ole rangaistavaa lasta esittävien kuvien pykälien osalta, esimerkiksi siis sellainen syvävääreännös, joka selkeästi on tunnistettavissa vääräksi ja joka kuvaa kuvitteellista tilannetta. Nähdäkseni tällainenkin materiaali voisi toisaalta tulla arvioitavaksi rikoslain sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisenä (17:18 §), joka koskee

²⁸⁷ Bozkir ym. 2025, s. 14.

todellisuuspohjaisia ja todenmukaisia väkivaltakuvauksia. Tämä kuitenkin vaatisi sen, että materiaalia levitetäisiin jollain tapaa systemaattisesti.

Suomen rikoslainsäädännössä lasta esittävän SSS-sisällön osalta kyseeseen voi tulla kuvan valmistaminen, levittäminen, esittäminen tai hallussapito. Hallussapitoon sisältyy tarkoituksellinen pääsyn hankkiminen sellaiselle alustalle, jolla on alaikäisiä esittäviä seksuaalisia syvävääreännöksiä. Jos kyse on esimerkiksi sellaisista sisällöistä, joissa esiintyvä tulisi käsittää alaikäiseksi, vaikka alustalla muuta väitettäisiin, tulisi tahallisuus nähdäkseni arvioitavaksi.

Yleisen tietosuoja-asetuksen osalta vain sellaiset kahden tai useamman henkilön dataa sekoittavat syvävääreännökset, joista henkilöt ovat tunnistettavissa, voisivat tulla arvioiduksi asetuksen piirissä.²⁸⁸ Yleinen tietosuoja-asetus ei siis välttämättä koskisi sellaista syvävääreännöstä, jossa datasta on luotu sellainen fiktiivinen henkilö, joka ei ole kohdistettavissa kehenkään tunnistettavaan ihmiseen.²⁸⁹ Mitä useamman henkilön tietoja on käytetty ja mitä hankalammin tunnistettavissa kukaan syvävääreännöksestä on, sitä todennäköisempää on, ettei yleinen tietosuoja-asetus suojaa henkilöiden henkilötietoja tässä tapauksessa, koska syvävääreännös voisi olla asetuksen tarkoittamalla tavalla fiktiivinen. Oikeustila yleisen tietosuoja-asetuksen osalta on tällaisissa tapauksissa epäselvä.²⁹⁰ Nähdäkseni yleisellä tietosuoja-asetuksella on erityistä merkitystä SSS-sisältöjen osalta rikoslainsäädännön lisäksi siksi, että yleinen tietosuoja-asetus mahdollistaa poistamispyynnösten nojalla alustoilta ja hakukoneista. Myös digipalvelusäädöksen alustoille asettama reagointivelvoite laittomien kuvien osalta on olennainen, mutta ilman SSS-sisällön uhrin omaa ilmoitusta suostumuksettomuudesta aikuista esittävän intiimin syvävääreännöksen osalta voi olla hyvin vaikeaa varmistua siitä, onko kyseessä tosiasiaissa laiton sisältö. Tällöin digipalvelusäädös voi itse asiassa olla hyvinkin voimaton.

Jos syvävääreännös ei suoraan hyödynnä henkilön kasvokuvaa, nähdäkseni voi siis silti tulla harkittavaksi, onko kyse tällöin yleisen tietosuoja-asetuksen suojaamasta tiedosta. Tällöin ongelmaksi voi muodostua se, että yleisen tietosuoja-asetuksen mukaista poistopyyntöä internetin alustoilta ja hakukoneista ei välttämättä hyväksytä, mikäli kuvan ei katsottaisi olevan tarpeeksi tunnistettava, että se voisi aiheuttaa haittaa. Toisaalta, jos syvävääreännös ei

²⁸⁸ Portnoff ym. 2024, s. 5.

²⁸⁹ Romero Moreno 2024, s. 307.

²⁹⁰ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 7.

ole muulla tavoin tunnistettava, mutta tekoälyn kouluttamiseen käytetystä datasta voidaan tunnistaa henkilö, olisi syväväirennös van der Slootin ja Wagenveldin mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen piirissä.²⁹¹ Oikeustilan selkeyttäminen tietosuoja-asetuksen osalta olisi tärkeää SSS-materiaalin uhrille aiheutuvien haittojen minimoimiseksi.

²⁹¹ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 7.

4 Sääntely de lege ferenda

4.1 Tulevaisuuden sääntelytarpeet

Uudenlaisen tekoälyteknologian ja syvävääreännösten laadun kehittyminen on luonut hyvin lyhyessä ajassa täysin uudenlaisia ongelmia. Voisi ajatella, että itse asiassa ongelmat ovat syventyneet aivan viime aikoina, kun realistisen näköisistä syvävääreännöksistä on tullut aiempaa huomattavasti saavutettavampia. On siis täysin mahdollista, että tulevaisuudessa, jopa jo lähitulevaisuudessa, syvävääreännöksiin tulee liittymään sellaisia ongelmia, jotka eivät vielä ole realisoituneet tai jotka eivät vielä ole kuviteltavissa. Tämä luo lisää painetta sääntelyn joustavuuden suhteen. Samaan aikaan olemassa olevia vahingollisia syvävääreännöksiä on haastavaa säännellä siten, että samaan aikaan voidaan mahdollistaa mahdollisimman vapaa innovointi ja käyttö, kun toisaalta pyritään suojaamaan ihmisiä vahingollisilta käyttötarkoituksilta. On mahdollista, että nykyinen sääntely ei pysty vastaamaan uudenlaisiin teknologian kehityksen myötä syntyviin rikostyyppeihin.²⁹² Tällä hetkellä todellisuutemme sisältää oikean ihmisen henkilötietoja hyödyntäviä fiktiivisiä kuvia, mutta asian tila voi muuttua radikaalisti, kun kyseeseen tulee fiktiivisen kuvan sijasta fiktiivinen todellisuus. Europolin mukaan syvävääreännösteknologian käyttäjänä toimivat yhä eniten ammattilaiset ja suurin osa käytöstä on asianmukaista, mutta syvävääreännösten tekemisestä on tulossa koko ajan saavutettavampaa. Tämä mahdollistetaan esimerkiksi kännykkäsovellusten ja nettisivujen avulla, kun tietotaitoa tarvitaan entistä vähemmän tai ei ollenkaan.²⁹³

Joitakin tulevaisuuden vahingollisiin käyttötarkoituksiin mahdollisesti käytettäviä tapoja on tunnistettu. Suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten osalta olennainen tulevaisuuden käyttötapa voi olla ainakin virtuaalitodellisuuteen siirretyt syvävääreännökset, joita voidaan käyttää esimerkiksi peleissä.²⁹⁴ Tällainen teknologia voisi mahdollistaa seksuaalirikokset virtuaalitodellisuudessa. Toisaalta myös 5G:n ja muiden kommunikaatioteknologioiden kehittymisen myötä syvävääreännöksiä voidaan hyödyntää suoraan esimerkiksi videokokouksissa manipuloiden videokuvaa ja ääntä.²⁹⁵ Tämä voisi nähdäkseni mahdollistaa reaaliaikaiset SSS-sisällöt. Uutta teknologiaa vastaamaan muun muassa Euroopan unionin tekoälysäädös on pyritty laatimaan joustavana. Onkin erityisen

²⁹² Europol 2024, s. 5.

²⁹³ *Ibid*, s. 13.

²⁹⁴ Europol 2024, s. 15.

²⁹⁵ *Ibid*, s. 9.

tärkeää arvioida säännöllisesti, vastaako sääntelykehikko senhetkistä tilaa ja tarpeita sekä pitää se riittävän joustavana vastaamaan uusiin haasteisiin. Euroopan unionin tekoälysäädöksellä toisaalta voitaisiin asettaa tarkempia velvoitteita tulevillekin syvävääreennösteknologioille määrittelemällä ne selkeästi ja nimenomaisesti joko suuririskisiksi tai jopa kielletyiksi vahingollisia käyttötarkoituksia ajatellen. Lisäksi niille pitäisi asettaa tarkempia velvoitteita määrittelemällä ne tekoälyjärjestelmiksi, joihin sisältyy systeeminen riski.

Internetissä toimii tälläkin hetkellä kauppapaikkoja, jotka ovat erikoistuneet suostumuksettomalla seksuaalisella syvävääreennöskuvastolla käytävään kauppaan.²⁹⁶ Tällä hetkellä lisääntyvä rikostrendi on tilauspalveluna toimitettavat rikokset.²⁹⁷ Tämä voi hankaloittaa rikosten selvittämistä ja tekijöiden ja levittäjien vastuuseen saattamista, koska tilauspalvelua tuottavalla henkilöllä voi esimerkiksi olla merkittävää osaamista oman henkilöllisyytensä ja tilaajan henkilöllisyyden salaamisessa. Syvävääreennetyt suostumuksettoman sisällön valmistajat ja levittäjät ovat usein anonyymejä, ja heitä voi olla hyvin vaikeaa saada vastuuseen teoistaan.²⁹⁸ Tämän vuoksi on olennaista asettaa alustoille tämänhetkistä suurempi vastuu niillä julkaistavasta sisällöstä ja toisaalta asettaa aiempaa tiukempia vaatimuksia tekoälyjärjestelmille, joita saatetaan markkinoille.

Täysin uusien ongelmien lisäksi myös tämänhetkiset tunnistetut ongelmat todennäköisesti jatkavat syvenemistään. Jatkuvasti laajeneva internetin saatavuus laajentaa myös rikosten kansainvälistä ulottuvuutta, kun teknologia ja välineet levittämiseksi ovat koko ajan suuremmalle joukolla saatavilla. Lisäksi SSS-sisällön katsojia on jatkuvasti enemmän, ja monet ajattelevat esimerkiksi syvävääreennetyt aikuisviihteen olevan eettistä ja harmitonta.²⁹⁹ Mielipide syvävääreennetyt pornografian kuluttajien ja muun yleisön välillä kuitenkin jakautuu siten, että kun sen kuluttajat pitävät syvävääreennettyä aikuisviihdettä harmittomana, muu yleisö pitää sitä epäeettisenä ja vääränä.³⁰⁰ Tutkielmassa edellä esitellysti näin ei kuitenkaan usein valitettavasti ole. Samaan aikaan erityisen huolestuttava trendi on lapsia esittävän seksuaalisen syvävääreennösisällön määrän kasvu internetissä.³⁰¹ Tähänkin voi liittyä ajatus siitä, että syvävääreennetty sisältö ei satuta lasta ja että tämä siksi olisi eettistä.

²⁹⁶ Europol 2024, s. 13.

²⁹⁷ Kts. esimerkiksi *ibid*, s. 10.

²⁹⁸ *Ibid*, s. 12.

²⁹⁹ Home Security Heroes 2023, kappale V.

³⁰⁰ *Ibid*, kappale VI.

³⁰¹ Internet Watch Foundation 2024, s. 12.

Lisäksi on selvää, että tulevaisuuden syvävääreännökset tulevat olemaan entistäkin aidomman näköisiä kuin nykyään, ja tämä tulee tekemään aidon ja väärennetyn kuvan ja kuvatalenteen erottamisesta entistäkin vaikeampaa.³⁰² Sekä aikuisiin että lapsiin kohdistuvien syvävääreännösten osalta yhdyn Zhengin, Shun ja Lin esittämään näkemykseen siitä, että seuraava askel tarvittavassa sääntelyssä koskee ihmisten tietoisuuden lisäämistä ja sen myötä myös yksilön vastuuta kuluttamastaan sisällöstä.³⁰³ Lisäksi edellä esitellysti sääntelyä tulee parantaa siten, että alustat ovat nykyistä tiukemmin vastuussa väärennösten levittämisestä ja poistamisesta. Lisäksi sellaisten teknologioiden saavutettavuus, joilla kuka tahansa voi helposti luoda syvävääreännöksiä, on näkemykseni mukaan tällä hetkellä mahdollistettu liian helpoksi sääntelyn näkökulmasta. Tätä tukee myös Portnoff ym. tekemä havainto. Heidän mukaansa SSS-sisällön valmistamisen helppous ja vaivattomuus voi lisätä väärinkäsitystä, että kyse on harmittomasta teosta.³⁰⁴

Tällä hetkellä näkyvissä on trendi, jonka mukaan verkkoväkivallan myötä tekojen kohteet poistuvat internetistä ja näkyvistä julkisista paikoista, kuten luottamustehtävistä.³⁰⁵ Tämä vähentää erityisesti naisten äänen kuulumista yhteiskunnassa ja päätöksenteossa.³⁰⁶

Nähdäkseni tämänhetkinen sääntelykehikko ei keskity tarpeeksi ennaltaehkäisyyn ja torjumiseen. Vaikka on tärkeää rangaista tekijöitä ja vastuuttaa myös yksilöä valinnoistaan, mielestäni sääntely ei riittävällä tavalla suojaa tämänkaltaisilta äärimmäisiltä seurauksilta, jotka voivat edellä kuvatusti johtaa jopa demokratian rapautumiseen.

4.2 Syvävääreännösteknologioiden kieltäminen tai rajoittaminen

Kuten edellä on todettu, syvävääreännösteknologiaa voidaan käyttää ja käytetään laajasti vahingollisiin tarkoituksiin. Oikeuskirjallisuudessa on jonkin verran käsitelty mahdollisuuksia kieltää syvävääreännösteknologiaa, jolla SSS-materiaalia voidaan valmistaa. On kuitenkin ymmärrettävä, että mitä tahansa teknologiaa voi ainakin teoriassa käyttää väärin. Esimerkiksi tavallisilla laajoihin kielimalleihin perustuvilla, yleisesti saatavilla olevilla, ja täysin muuhun tarkoitukseen markkinoidulla ja tarkoitettulla tekoälyteknologioilla voidaan saada aikaan SSS-sisältöä.³⁰⁷ Tietyn teknologian lailla kieltäminen ja rajoittaminenkin vaatii perusteellista

³⁰² Europol 2024, s. 15

³⁰³ Zheng – Shu – Li 2025, s. 18.

³⁰⁴ Portnoff ym 2024, s. 5.

³⁰⁵ Verkkoväkivalta rajoittaa keskusteluihin osallistumista – uutta tietoa suomalaisten väkivaltakokemuksista 11.10.2024; Attila – Pietikäinen 19.12.2023.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ Smith – Mansted 2020, s. 4.

selvitystä sen hyödyistä ja haitoista. Ultima ratio -periaatteen mukaan perusoikeuksiin puuttuva kriminalisointi on viimesijainen vaihtoehto, jota ennen tulee harkita muita mahdollisuuksia puuttua asiaan.³⁰⁸ Mielestäni on oleellista pohtia, voisiko tietynlaisia syvävääreännöksiä mahdollistavia tekoälyjärjestelmiä verrata joihinkin rajattuihin tai kokonaan kiellettyihin teknologioihin ja innovaatioihin. Tämän jälkeen on verrattava, voisiko rajoitusten tai kieltojen syytä pitää samantasoisena, kuin tutkielmassa esitelty suostumukseton seksuaalinen syvävääreännösisältö. Punninnan kautta tulee määritellä, olisiko teknologian rajoittamisesta enemmän hyötyä kuin haittaa.³⁰⁹ Oikeuskirjallisuudessa esitetyn näkemyksen mukaan nyt on se hetki, jolloin lainsäädännön avulla syvävääreännöksillä aiheutettaviin ongelmiin voidaan puuttua samalla määritellen ne keinot, joilla puuttuminen tehdään.³¹⁰

Syvävääreännöksiä valmistavien teknologioiden rajoittamisella tai kieltämisellä puututtaisiin sananvapauteen ja hidastettaisiin innovaatioita. Toisaalta on kysymys yksilön yksityisyyden ja yhteiskuntaan luottamisen suojelemisesta. Joidenkin teknisten innovaatioiden osalta yksilön ja/tai yhteiskunnan edun on katsottu olevan voittoa tavoittelevien yritysten tai valtioiden etua painavampia. Esimerkiksi lääkelain (395/1987) 1 §:n mukaan lääkkeiden käyttöön liittyvien rajoitusten tarkoituksena on ylläpitää ja edistää lääkkeiden ja niiden käytön turvallisuutta ja tarkoituksenmukaista lääkkeiden käyttöä. Myös alkoholin myymistä on alkoholilain (1102/2017) 1 §:n ja laista tehdyn hallituksen esityksen mukaan Suomessa rajoitettu alkoholin juomisesta alkoholin käyttäjille, heidän läheisilleen ja muille ihmisille sekä yhteiskunnalle aiheutuvien haittojen takia.³¹¹ Lisäksi esimerkiksi räjähteiden käyttämiseen vaaditaan panostajalain (423/2016) 3 §:n mukaan panostajan ammattipätevyys, joka tulee suorittaa kurssilla. Pätevyydestä pidetään panostajalain 22 §:n mukaista rekisteriä, eikä lupaa voi lain 5 § ja 7 §:n mukaan saada sellainen henkilö, joka on tuomittu jostakin rikoksesta.³¹² Myös luvan aseeseen hankkimiseen ja hallussapitoon voi ampuma-aselain (1/1998) 18 §:n mukaan saada poliisilta vain, jos siihen on jokin hyväksyttävä käyttötarkoitus. Ne on tarkoin määritelty ampuma-aselain 43 §:llä. Nähdäkseni syvävääreännösteknologian sääntelylle voitaisiin hakea analogiaa esimerkiksi näistä *de lege lata* lainsäädännön rajoituksista ja kielloista. Kuten edellä

³⁰⁸ Kriminalisointiperiaatteet.

³⁰⁹ Kriminalisointiperiaatteet.

³¹⁰ Smith – Mansted 2020.

³¹¹ HE 100/2017 vp, s. 6.

³¹² Henkilö, joka on tuomittu viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana lainvoimaisella tuomiolla yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen, viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen tai viimeksi kuluneiden kolmen vuoden aikana sakkorangaistukseen esimerkiksi seksuaalirikoksesta, ei voi panostajalain 5 § ja 7 §:n mukaan panostajan pätevyyttä ja näin ollen käyttää räjähteitä.

esitelty, yksilölle ja yhteiskunnalle vaaralliseksi katsottuja asioita on aiemminkin rajoitettu tai jopa kielletty kokonaan yleisestä käytöstä. Väärään käyttötarkoitukseen käytettyinä vahingollisia asioita voidaan rajoittaa esimerkiksi perustamalla rekisteri laillisten käyttäjien hallinnoimiseksi ja näin haittojen minimoimiseksi. Samalla myönteisistä vaikutuksista voidaan pitää kiinni. Maailman tiedeyhteisö esitti tekoälyteknologian kehitystyön pysäyttämistä maailman turvallisuuden vuoksi vuonna 2023, mutta tätä ei ole toteutettu.³¹³ SSS-sisältöjen ja muiden tekoälyn haitallisten käyttötarkoitusten torjuminen on siis todettu tarpeelliseksi myös teknologian kehittäjien taholta.

Lasta esittävien seksuaalisten syvävääreännösten osalta mielestäni on erityisen olennaista, että syvävääreännösten valmistamista pyritään torjumaan mahdollisimman tehokkaasti ottaen huomioon ilmiön vahvat haitalliset vaikutukset ja valmistamisen helppous. Lasta esittäviä seksuaalisia syvävääreännöksiä valmistavat myös lapset³¹⁴, joiden osalta kyse voi olla aidosti nuoruuden ymmärtämättömyydestä seuraamuksien suhteen. Ajatuskulkuun ja nuoren henkilön ymmärtämättömyyteen voinee vaikuttaa myös se, miten helposti saatavilla teknologia on. Lasten ja nuorten ikätovereistaan valmistamien syvävääreännösten taustalla on usein seksuaalinen uteliaisuus, ryhmäpaine tai kiusaaminen.³¹⁵ Ymmärtämättömyys ei kuitenkaan poista teon kohteelle mahdollisesti aiheutuvia vakavia psyykkisiä ja sosiaalisia seurauksia. Monet lasta esittävät seksuaaliset syvävääreännökset voitaisiin estää, jos sitä helpottavat syvävääreännösteknologiat poistettaisiin kuluttajamarkkinoilta. Teknologian hyödyntäminen on asiantuntijoiden mukaan liian helppoa.³¹⁶ Syvävääreännösteknologian rajoittaminen muiden kuin sitä esimerkiksi työssään tarvitsevien saatavilta olisi mielestäni olennainen puuttumiskeino. Tämä kuitenkin voi käytännössä olla vaikea täysimääräisesti toteuttaa, kun teknologia on jo saanut vahvan aseman kuluttajamarkkinoilla. Positiivisia vaikutuksia voisi olla myös sillä, jos esimerkiksi syvävääreännösteknologioihin asetettaisiin hyvin vaikeasti kierrettäviä suojauksia SSS-sisällön luomisen estämiseksi (safety by design).³¹⁷

³¹³ Pause Giant AI Experiments: An Open Letter 22.3.2023.

³¹⁴ Tutkimuksen kohderyhmä olivat 9–17-vuotiaat lapset ja nuoret. Yksi avainlöydöksistä koski suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä. Tutkimuksen mukaan lapset ja nuoret valmistavat niitä siten, että kohteena ovat toiset lapset ja nuoret. Neiswender ym. 2024, s. 4 ja 7.

³¹⁵ Goharian ym. 2025, s. 8.

³¹⁶ Ilmiöön liittyvät uudet haasteet liittyvät erottamattomasti siihen, kuinka helposti saatavilla teknologia on. Goharian ym. 2025, s. 8.

³¹⁷ Portnoff ym. 2024, s. 20. Safety by design terminä viittaa siihen, että järjestelmä pyritään alusta saakka luomaan mahdollisimman turvalliseksi.

Edellä esitetyn perusteella esitän, että sellaiset teknologiat, jotka on tehty nimenomaan sitä varten, että suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä voitaisiin valmistaa, tulisi kieltää käyttötarkoituksen perusteella niiden yksilölle ja yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen perusteella. Olennaista olisi kiellon rajaaminen koskemaan nimenomaan sellaisia teknologioita, joiden tarkoituksena on loukata kohteena olevan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällainen rajaaminen todennäköisesti nostaisi kynnyksiä ryhtyä helpoiksi miellettyihin rikollisiin tekoihin, jolla taas voisi olla hyvin merkittäviä vaikutuksia yksilölle ja yhteiskunnalle. Tekoälysäädöksen joustava kiellettyjen tekoälyteknologioiden lista olisi hyvä mahdollisuus tehdä kielloksi sitovaksi. Vaihtoehtona rajoittamiselle ja kieltämiselle pidän tiedostavuuden ja läpinäkyvyyden lisäämistä uudenaikaisissa teknologiavälitteisissä rikostyypeissä.³¹⁸ On tärkeää esimerkiksi avata järjestelmän ”musta laatikko” -käsitteellä kuvattua prosessia, jossa tekoälyn tiettyyn lopputulokseen päätyminen syistä ei voida varmistua.³¹⁹ Lisäksi on tärkeää lisätä ymmärrystä siitä, että SSS-sisällön yhteydessä ei ole kysymys ”uhrittomasta” rikoksesta.³²⁰

4.3 Euroopan unionin sääntely

Nykyinen Euroopan unionin sääntely pyrkii monin tavoin vastaamaan SSS-sisältöjen luomiin ongelmiin, mutta ei täysin tehokkaasti pysty vastaamaan niihin.³²¹ Vaikka sääntelyn tarkoituksena on vahingollisten syvävääreännösten seurausten sääntelyn lisäksi myös estää tällaista vahingollista sisältöä³²², jäävät oikeussuojakeinot hyvin paljon teon kohteen oman aktiivisuuden varaan. Sääntelyllä ei ole pystytty tavoittamaan ongelman ydintä, joka mielestäni on syvävääreännösteknologian liian laaja saatavuus. Tämä on ongelmallista, sillä se tekee vahingollisten syvävääreännösten valmistamisesta helppoa, ja kynnyksen valmistamiseen laskee. Kun teknologia on avoimesti saatavilla, viestii se yksilölle, että kyse ei ole niin ongelmallisesta toiminnasta kuin millaista suostumuksettomien seksuaalisten

³¹⁸ Europol 2024, s. 16.

³¹⁹ Blouin 6.3.2023. Tekoäly, jonka sisäinen prosessi on selitettävissä, on jo vuonna 2023 ollut kehittyvä tekoälytutkimuksen osa-alue. Tällaista tekoälyä kutsutaan selittäväksi tai selitettäväksi tekoälyksi (explainable AI). Vuonna 2025 tekniikoita, joilla tekoälyn prosessia voidaan tehdä läpinäkyväksi, on jo useita, kts. esimerkiksi Baghirov 2025, s. 4–6.

³²⁰ Goharian ym. ovat tutkineet 13–20-vuotiaiden nuorten kokemuksia suostumuksettomista seksuaalisista syvävääreännöksistä Yhdysvalloissa. Tutkimuksen mukaan osa väestöstä ajattelee kyseessä olevan haitaton ja uhrin rikos. Goharian ym. 2025 s. 9. Lisäksi Home Security Heroesin vuonna toteutettu 2023 tutkimus, jossa kohderyhmänä olivat amerikkalaiset miehet, osoitti, että 74 % syvävääreännetyt aikuisviihteen kuluttajista ei koe syyllisyyttä sen katsomisesta. Home Security Heroes 2023, kappale V. On huomioitava, että todennäköisesti suuri osa tästä syvävääreännösisällöstä, jota tutkimukseen osallistuneet miehet kuluttivat aikuisviihteenä, on ollut suostumuksetonta.

³²¹ Kts. esimerkiksi Zheng – Shu – Li 2025, s. 15.

³²² Zheng – Shu – Li 2025, s. 4.

syvävääreännösten valmistaminen tosiasia on.³²³ Monilla on käsitys, että SSS-sisällössä kyse on tietyllä tapaa harmittomasta ja uhrittomasta tavasta luoda seksuaalista sisältöä sen vuoksi, että kyse on synteettisesti luodusta materiaalista. Tällöin ei ymmärretä uhrin kokemaa emotionaalista, psykologista ja sosiaalista haittaa.³²⁴ Uskon, että teknologian vapaa saatavuus voi osaltaan vahvistaa tätä väärinkäsitystä.

Vaikka Euroopan unionin tasolla pyritään sääntelemään alustojen vastuuta suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten osalta, jää tämän vastuun toteuttaminen lopulta puutteelliseksi. On ongelmallista, että alustat ovat vastuussa vasta silloin, kun ne tulevat tietoisiksi sisällöstä ja sen laittomuudesta ja on myös mahdollista, että alusta ei poista materiaalia uhrin pyynnöstäkään.³²⁵ Kyse on voittoa tavoittelevista yrityksistä, joiden etujen mukaista voi olla pyrkiä välttämään vastuuta. Tällöin teon uhri voi jäädä hyvin suojaattomaksi käytettyään oikeussuojakeinoja, jotka eivät ole tarjonneetkaan tehokasta suojaa. Samaan aikaan materiaalia voidaan julkaista mahdollisesta poistopyynnöstä tai poistosta huolimatta uudestaan joko samoilla tai eri alustoilla, jolloin uhrin täytyy aloittaa alusta. Tämänkaltaisen sääntely ei motivoi voittoa tavoittelevia yrityksiä rakentamaan uhreja suojaavia turvaverkkoja. Osa suurista yrityksistä on kaikesta huolimatta ottanut käyttöönsä vapaaehtoisesti esimerkiksi StopNCII (Non-Consensual Intimate Imagery) -mekanismin, joka pyrkii tarjoamaan tavan tunnistaa suostumuksettomia seksuaalisia kuvia alustoilta.³²⁶ Kyse ei kuitenkaan ole aukottomasta mekanismista. Lisäksi koska kyse on vapaaehtoisesta tavasta suojata käyttäjiä, ei sitä ole otettu käyttöön kuin vain osa alustoja. Tämäkin vaihtoehto tosin perustuu käytännössä täysin uhrin omaan aktiivisuuteen.

Mielestäni on selvää, että kun suostumukseton seksuaalinen syvävääreännös on valmistettu ja levitetty internetiin, ollaan jo myöhässä reagoimisen suhteen. Tätä tukee myös Zhengin, Shun ja Lin tekemä huomio siitä, että kun syvävääreännös on päätynyt internetiin, ei tilannetta enää oikeastaan tehokkaasti voida hallita.³²⁷ Lisäksi voi olla käytännössä mahdotonta saada tekijöitä kiinni kansainvälisessä internet-ympäristössä.³²⁸ Kuten Zheng, Shu ja Li, olen sitä mieltä, että *de lege ferenda* sääntelyn on kohdistuttava nimenomaan tällaista tilannetta ehkäiseviin toimenpiteisiin.³²⁹ On otettava käyttöön sellaisia mekanismeja, joilla on

³²³ Kts. esimerkiksi Portnoff 2024, s. 5.

³²⁴ Gahorian ym. 2025, s. 8–9.

³²⁵ Zheng – Shu – Li 2025, s. 17.

³²⁶ StopNCII.org.

³²⁷ Zheng – Shu – Li 2025, s. 14.

³²⁸ Kyberrikollisuus ylittää rajat tietoverkoissa.

³²⁹ Zheng – Shu – Li 2025, s. 14.

konkreettisia vaikutuksia. Suuri osa syvävääreännöksistä voidaan torjua määrittämällä suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten valmistamiseen tarkoitettut tekoälyteknologiat selkeällä tavalla kielletyiksi sen sijaan, että niille asetetaan rajoitteita. Alustat on sääntelyllä velvoitettava käyttämään moderoinnissa sellaisia teknologisia menetelmiä, joilla uudet, hyvin aidonkin näköiset suostumuksettomat seksuaaliset syvävääreännökset tulee automaattisesti tunnistaa ja poistaa. Tasapainottelu voittoa tavoittelevien yritysten, tekijöiden sananvapauden ja uhrien suojelemisen välillä ei ole riittävää. On tärkeää suojata uhreja kattavasti tällaiselta ongelmalliselta verkkoväkivallan muodolta.

Mylly on todennut yleisellä tasolla, että digitaaliset perusoikeudet toteutuvat Euroopassa tällä hetkellä huonommin kuin kuvitellaan.³³⁰ Myös tietosuoja-asetuksen mukainen poistopyyntö tai EU-oikeuden mukainen oikeus tulla unohdetuksi ovat sellaisia toimenpiteitä, että pyynnön niistä voi tehdä vain uhri itse. Odotusajat ovat pitkiä. Hakukoneen tai alustan ylläpitäjän tulee vastata pyyntöön yhden kuukauden kuluessa, mutta jos pyyntöjä on useita tai ne ovat monimutkaisia, voivat ne ilmoittaa tarvitsevansa lisääaikaa.³³¹ Olen sitä mieltä, että nämä vaihtoehdot eivät yhdessäkään hyödynnettynä ole tarpeeksi tehokkaita oikeussuojakeinoja suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten suhteen. Ne asettavat teon kohteelle tietynlaisen vaatimuksen omasta jatkuvasta aktiivisuudesta ja jopa itsesensuurista, sillä niiden myötä uhri joutuu usein poistumaan internetistä joko kokonaan tai osittain, eivätkä ne välttämättä aseta tekijää vastuuseen juuri ollenkaan. Esimerkiksi tietosuoja-asetuksen poistopyynnön osalta ongelmalliseksi jää se, että kuva voidaan helposti ladata takaisin internetin alustoille, kun se on kerran sieltä poistettu. Näin ollen uhri saattaa joutua kierteeseen, jossa joutuu pyytämään poistoa useita kertoja, kun kuvan poistamisen jälkeen se ladataan internetiin uudestaan. Ongelmallista on myös se, että kun uhrin aktiivisuutta vaaditaan, tulee uhrin olla tietoinen SSS-sisällön olemassaolosta. Näin ei välttämättä aina kuitenkaan ole.

4.4 Kansallinen taso

Suomen seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen tarkoituksena oli pyrkiä ennaltaehkäisemään seksuaalirikoksia ja vähentää seksuaalirikosten määriä.³³² Koska

³³⁰ Lampela 12.3.2025.

³³¹ Usein kysyttyä hakukoneista.

³³² HE 13/2022 vp, s. 66.

uudistettu seksuaalirikoslainsäädäntö astui voimaan vasta kaksi vuotta ennen tutkielman toteuttamista, voi olla vielä liian aikaista tarkastella lainsäädännön tavoitteiden saavuttamista. Jo uudistuksen esitöissäkin kuitenkin tunnistettiin rikoslain keinojen rajallisuus siihen, miten yhteiskunnan asenteisiin ja rikoksentehtäjäin käyttäytymiseen tosiasiallisesti voidaan sen avulla vaikuttaa.³³³ Tutkielman tuottaman kokonaiskuvan perusteella vaikuttaa siltä, että kansallisen lain tasolla syväväärennetty suostumukseton seksuaalinen sisältö on kriminalisoitu melko kattavasti. Mikäli sinänsä kattava kansallinen rikoslainsäädäntö ei riitä vaikuttamaan asenteisiin tarpeeksi vahvasti siten, ettei suostumuksettomia seksuaalisia syväväärennöksiä valmistettaisi ja levitettäisi, on mielestäni pohdittava muita vaihtoehtoja, joilla näitä rikoksia voitaisiin torjua. Nopeatempoinen internet on muokannut elinympäristöämme siten, että mielestäni nykyiset keinot eivät ole riittäviä teon kohteen oikeussuojan varmistamiseksi. Oikeudenloukkauksia tulisi pyrkiä minimoimaan jo etukäteen, koska jälkikäteen puuttumiseen liittyvät ongelmat voivat aiheuttaa teon kohteelle kohtuutonta haittaa.

Husso ym. painottavat, että teknologian välityksellä tehdyn teon pitäisi ymmärtää olevan ”omanlaisensa, todellinen ja haavoittava teko”.³³⁴ Vaikka kansallisen lain sääntely vaikuttaa sinänsä tehokkaalta, jää nähtäväksi, miten se taipuu esimerkiksi kansainvälisiin tilanteisiin ja sellaisiin tilanteisiin, joissa tekijän henkilöllisyyden selvittäminen vaatii työtä. On myös huomioitava, että kansalliseen kehykseen liittyvät samat haasteet kuin Euroopan unionin taseiseen sääntelyyn, sillä ne vaativat suurimmilta osin uhrin omaa aktiivisuutta eivätkä pysty puuttumaan internetin luontoon kuuluviin ongelmiin kuten uudelleen levittämiseen. Lisäksi digitaalisessa ympäristössä toteutetut seksuaalirikokset vaativat kansallisilta viranomaisilta uudenlaista ymmärrystä lainsäädännöstä ja sen soveltamisesta. Vuoden 2023 seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen jälkeen tapahtuneet mahdolliset konkreettiset tapaukset ovat vasta viime aikoina tulleet poliisien, syyttäjien ja tuomioistuimien pöydälle. Tulkintakäytäntö tapauksissa jää siis vielä avoimeksi. Poliisit, yksittäiset tutkinnanjohtajat ja syyttäjät käyttävät suurta valtaa päättäessään, minkä rikosten tutkintaa rajoitetaan ja priorisoidaan.³³⁵ Mikä siis katsotaan esitutkinta- tai syyteharkintakynnyksen ylittäväksi käytännössä, vaihtelee tutkinnanjohtajan ja syyttäjän mukaan. Jo pelkästään yleisen edun vuoksi olisi tärkeää saattaa yksilön henkilökohtaisia oikeuksia loukkaava rikosepäily tuomioistuimen arvioitavaksi, ainakin lähtökohtaisesti. Arvio tehdään kuitenkin

³³³ HE 13/2022 vp, s. 53.

³³⁴ Husso ym. 2024, s. 23.

³³⁵ Husso ym. 2024, s. 137–138.

tapauskohtaisesti.³³⁶ Husso ym. toteavat, että on ongelmallista tekojen fyysistenkin seurausten osalta, jos digitaalisessa ympäristössä tapahtuvat rikokset mielletään vähäisiksi.³³⁷ Tämän vuoksi olisi tärkeää, että viranomaiset ymmärtävät ilmiön vakavuuden. Esimerkiksi kunnianloukkausten syyteharkintaan päätymisessä on ollut paljon vaihtelua.³³⁸

Mahdollisesti kyseeseen tulevista rikostunnusmerkistöistä seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen, kunnianloukkaus ja seksuaalinen ahdistelu ovat asianomistajarikoksia. Tämän myötä painopiste tekijöiden vastuuseen saattamisessa on suostumuksettoman seksuaalisen syväväärnön aikuisella kohteella. Piispan mukaan rikoksesta poliisille ilmoittaminen vaihtelee rikostyypeittäin siten, että esimerkiksi anastusteot tulevat useammin viranomaisten tietoon kuin väkivaltarikokset.³³⁹ Heidän mukaansa kyselytutkimuksella voidaan täydentää viranomaistilastoja.³⁴⁰ Husson ym. toteuttaman kyselytutkimuksen perusteella verkkoväkivallan naisuhreilla on korkea kynnys rikosilmoitusten tekemiseen. Aineiston perusteella voitiin myös todeta, että kaikki verkkoväkivallan uhrin eivät tee rikosilmoitusta.³⁴¹ Syiksi rikosilmoituksen jättämättä tekemiseen ilmoitettiin muun muassa omien voimavarojen puute, häpeän, syyllisyyden ja pelon tunteet, epäluottamus rikosprosessia kohtaan sekä tiedon puute omista oikeuksista ja rikosprosessista.³⁴²

Suomalaistutkimus media-alalla verkkohäirintää kokeneista osoitti, että aktiivisen toimintamallin (häiritsijä pyrittiin pysäyttämään esimerkiksi estämällä tämä ja ilmoittamalla poliisille) lisäksi uhri voi myös toimia passiivisen toimintamallin mukaisesti. Uhri, joka toimii passiivisen toimintamallin mukaan, saattaa turvautua esimerkiksi itsesensuuriin.³⁴³ Itsesensuuria ruokkiva sääntely vahvistaa kehityskulkua, jonka myötä naiset jättäytyvät pois internetistä ja julkisilta areenoilta, eivätkä esimerkiksi julkaise mielipiteitään enää niin vahvasti. Tämä vaikuttaa demokratian toteutumiseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Kuten aiemmin mainittu, Naisten Linja Suomessa ry:n raportin mukaan 56 %, yli puolet,

³³⁶ Rantaeskola – Kaunisto 2024, s. 593.

³³⁷ Husso ym. 2024, s. 137.

³³⁸ *Ibid.*, s. 137-138. Myös eduskunnan oikeusasiamies on pitänyt tätä ongelmallisena, kts. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu 25.10.2022 EOAK/1510/2021.

³³⁹ Piispa – Heiskanen 2017, s. 75.

³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ Husso ym. 2024 s. 122.

³⁴² *Ibid.*

³⁴³ Celuch ym. 2023 s. 621–622.

verkkohäirintää kokeneista vastaajista oli rajoittanut mielipiteensä ilmaisua verkkohäirinnän vuoksi.³⁴⁴

4.5 Ratkaisuehdotuksia

De lege lata suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten osalta vaikuttaa olevan korostuneella tavalla uhrin aktiivisuutta vaativaa ja toisaalta sääntelyn ajallinen ulottuvuus on jälkikäteinen tekoon nähden. On ongelmallista, että henkilö, joka saattaa joutua kärsimään tekijän teon vuoksi vakavia psyykkisiä ja sosiaalisia seurauksia, joutuu itse tekemään toimia sen eteen, että tekijä voitaisiin saattaa vastuuseen. Etenkin, jos kyseessä on edellä kuvatusti alaikäinen tai kuollut henkilö, ovat uhrin vaikuttamismahdollisuudet usein pienet tai olemattomat. Alaikäisen uhrin osalta kyse ei ole asianomistajarikoksesta, minkä myötä syyttäjän tulisi nostaa asiassa syyte ilman uhrin rangaistusvaatimusta. Ongelmallista viranomaisten tietoon saattamisen osalta voi kuitenkin olla etenkin sellaisen vanhemman lapsen osalta, jonka kuvasta ei välttämättä aina voida suoraan ymmärtää kuvan esittävän alaikäistä henkilöä. Tällöinkin kuva kuitenkin lähtökohtaisesti on seksuaalirikos alaikäistä kohtaan, ja alaikäisellä voidaan katsoa olevan aikuista heikommat mahdollisuudet suojella omia oikeuksiaan. Tällaisessa tapauksessa kynnys viran puolesta tutkimiseksi on kuitenkin arvioni mukaan varmasti korkeampi kuin sellaisissa, joissa SSS-sisältöä on luotu selkeästi alaikäisen näköisestä lapsesta, jos yksilöity uhri ei ole tutkintaa aloittaessa tiedossa.

Mielestäni olisi tärkeää tarkastella yhteiskunnallisessa keskustelussa mahdollisuutta sille, että tekoälyteknologiat, joilla syvävääreännöksiä voi helposti valmistaa ja joita saatetaan myös mainostaa nimenomaisesti siten, että niillä voi valmistaa seksuaalisia syvävääreännöksiä, voitaisiin poistaa kuluttajamarkkinoilta. Goharian ym. mukaan seksuaalisia syvävääreännöksiä tehneet nuoret luonnehtivat tekoa helpoksi, sillä sovelluksia, joilla niitä on mahdollista valmistaa, voi esimerkiksi ladata suoraan kännykän sovelluskaupasta ilmaiseksi.³⁴⁵ Lisäksi syvävääreännetyt materiaalin kuluttaminen on hyvin helppoa, sillä esimerkiksi suosituilla aikuisviihdesivustoilla on sitä paljon. Tämän vuoksi tarkat ja yhdenmukaiset vaatimukset alustojen itsesääntelylle on asetettava tarpeeksi korkealle. Samalla voidaan vastuuttaa myös materiaalia kuluttavaa henkilöä: esimerkiksi suuri aikuisviihdesivusto Pornhub on vuonna

³⁴⁴ Lakeus – Keskinen 2021, s. 5.

³⁴⁵ Goharian ym. 2025, s. 4.

2023 ottanut käyttöön varoituksen, joka tulee esille hakiessa materiaalia hakusanoilla, jotka viittaavat suostumuksettomuuteen tai väkivaltaan.³⁴⁶

Sääntelyä täydentämässä on muitakin välineitä. Esimerkiksi StopNCII.org (Non-Consensual Intimate Imagery) on internetin työkalu, jota ylläpitää hyväntekeväisyysjärjestö SWGfl.³⁴⁷ StopNCII.org toimii siten, että työkaluun syötetään kuva, joka on lisätty jollekin alustalle suostumuksetta. Silloin siitä luodaan eräänlainen tunniste, joka jaetaan yhteistyökumppanina toimiville alustoille, jotka ovat lupautuneet poistamaan tunnisteeseen täsmäviä kuvia alustoiltaan. Näin työkalu siis täydentää tietosuoja-asetuksen mukaista poistamista niiltä alustoilta, jotka sen yhteistyökumppaneina toimivat. Näitä on esimerkiksi Facebook, Instagram, TikTok, OnlyFans, PornHub ja Reddit. Työkalu ei siis poista kuvia kaikkialta internetistä, vaan yhteistyökumppanina toimivat alustat poistavat kuvia tunnisteiden avulla.³⁴⁸ Työkalun suhteen haasteena on, että pienikin muutos, joka kuvaan tehdään, muuttaa tunnistetta.³⁴⁹ Tunnistetta voi siis tietyllä tapaa hämätä esimerkiksi muokkaamalla kuvaa tekoälyllä, jolloin tunniste ei enää toimi ja poistaminen vaikeutuu. Lisäksi uhrilla voi olla korkea kynnyksensä, että syöttää kuvan itse uudestaan internetiin, vaikka tietosuojasta olisikin huolehdittu tarkkaan. Parempia, haasteisiin vastaavia teknologioita, voisi olla esimerkiksi sisältöpohjainen kuvatiedonhaku, joka voisi toimia tarkoitusta vastaavalla tavalla. Sisältöpohjainen kuvatiedonhaku hyödyntää syväoppivia ja koneoppivia järjestelmiä, jotka vertaavat ja analysoivat kuvia tarkemmin.³⁵⁰

Tekoälyteknologioita tarjoavat palveluntarjoajat ja alustat ovat suuressa roolissa syvävääreennösteknologioiden ja niillä valmistettujen syvävääreennösten vahingollisen käytön ehkäisemisestä. On kuitenkin selvää, että kun kyse on yrityksistä, jotka toimivat voittohakuisesti, ei yrityksille voida kanavoida asiassa moraalista vastuuta reagoida, vaan sääntelyn tulee olla tarpeeksi kattavaa ja niitä velvoittavaa. Koska tällaisen moderointikäytännön mahdollistaminen on ollut vapaaehtoisellakin tavalla voittoa tavoittelevissa yrityksissä, tulisi tarkastella mahdollisuutta velvoittaa tällaiseen. Esimerkiksi Smith ja Mansted pitävät tärkeänä, että syvävääreennösten väärinkäyttöä vastaan käytetään samanaikaisesti toimia, joissa tuetaan syvävääreennöksiä tunnistavia ohjelmia ja otetaan

³⁴⁶ Keski-Korpela 24.2.2025.

³⁴⁷ SWGfl.org.

³⁴⁸ StopNCII.org.

³⁴⁹ Anurag 14.9.2023.

³⁵⁰ *Ibid.*

sellaisia käyttöön.³⁵¹ Myös verkossa toimimisen kulttuurin pitää muuttua, ja se voi tapahtua ainakin alustojen käytänteiden kautta siten, että käyttäjät ovat lähdekriittisiä ja tukevat luotettavia kommunikaatiokanavia. Lisäksi heidän mukaansa tulisi luoda ja voimaan saattaa digitaalisia tunnistautumisen standardeja.³⁵² Pidän näitä kaikkia hyvinä ajatuksina tulevaa sääntelyä varten. Erityisesti tunnistautumisen vaatiminen eri alustoille voisi helpottaa tekijöiden jäljittämistä ja näin mahdollistaa tekijöiden vastuuseen saattamisen. Toisaalta tunnistautuminen voisi jo itsessään vähentää suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten lisäämistä eri alustoille, kun se pitäisi tehdä omalla nimellä tai jollakin muutoin tunnistettavalla tavalla.

Lisäksi mielestäni on esitetty painavia syitä sille, miksi nimenomaan vahingollista käyttöä varten markkinoille lasketut syvävääreännösgeneraattorit tulisi kieltää. Goharianin ym. mukaan osatekijä nuorten tekemille suostumuksettomille seksuaalisille syvävääreännöksille oli esimerkiksi ryhmäpaineelle alistuminen³⁵³, joka voinee liittyä nuoruuden ymmärtämättömyyteen. Tämä ei tietysti vähennä uhrille aiheutuvia seuraamuksia ja siten teon moitittavuutta. Tutkimuksen mukaan nuoret tekijät olivat todenneet teknologian olevan hyvin helposti saatavilla. Näkemykseni mukaan tällainen ”nuoruuden ymmärtämättömyyteen” pohjautuva rikollisuus olisi tässä tapauksessa mahdollista torjua siten, että puhelimen sovelluskaupasta ei olisi mahdollista ladata sellaisia sovelluksia, joilla henkilöstä voi luoda syvävääreännöksen. Näin ollen kieltäminen olisi perusteltu. Kielto voitaisiin toteuttaa esimerkiksi määrittelemällä tähän tarkoitukseen kehitetyt tekoälyjärjestelmät tekoälysäädöksen kiellettyjen tekoälyteknologioiden listalle.

Tekoälyasetus asettaa suuren osan niistä tekoälyjärjestelmistä, joiden avulla voidaan valmistaa syvävääreännöksiä suuren riskin kategoriaan ja määrittää niiden valmistajille ja tarjoajille velvoitteita. Olisi kuitenkin tärkeää lisätä velvoitteita siten, että ne lain tasolta katsoen jo tulisi rakentaa niin turvallisiksi, että niissä mahdollisesti olevia suostumuksettomia seksuaalisia syvävääreännöksiä estäviä muureja olisi mahdollisimman vaikea kiertää (safety by design). Tällä hetkellä esimerkiksi Youtubessa on ohjevideoita siitä, miten tavallisten ohjelmien estoja voi kiertää.³⁵⁴ Tällöin riittää tavanomainen tietotekniikan tuntemus siihen, että voi valmistaa suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreännöksen.

³⁵¹ Smith – Mansted 2020, s. 4.

³⁵² *Ibid.*

³⁵³ Goharian ym. 2025, s. 8.

³⁵⁴ Hirvonen 15.11.2024.

Zheng, Shu ja Li esittävät ratkaisuksi suostumuksettomien seksuaalisten syvävääreännösten osalta medialukutaitokasvatuksen lisäämistä yhteiskunnassa, sillä taustalla näissä on usein tavoite saada katsojat uskomaan, että kyse on aidosta kuvamateriaalista. Medialukutaidon tason nostaminen voisi heidän mukaansa lieventää syvävääreännöksen negatiivisia seurauksia, kun katsoja ymmärtää kyseessä olevan vääreännös. Samalla heidän mukaansa katsojia voitaisiin saada toimijan rooliin vaatimaan enemmän läpinäkyvyyttä ja vastatoimia laittomien syvävääreännösten torjuntaan.³⁵⁵ Vaikka pidän lähestymistapaa sinänsä hyödyllisenä, on kuitenkin otettava huomioon, että nykyisin syvävääreännökset voivat näyttää hyvinkin aidoilta. Lisäksi jo se, että Zheng, Shu ja Li tunnistavat tarpeen sille, että yksilöiden tulisi vaatia kattavampaa suojaa laittomilta syvävääreännöksiltä kertoo siitä, ettei kyse ole riittävästä puuttumiskeinosta. Mielestäni ei ole riittävä, että ilmiön sääntelyyn liittyvien ongelmien paikkaaminen jätettäisiin yksilöiden vastuulle.

Synteettistä lapsiin kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttömateriaalia on tarjottu ratkaisuksi lapsiin kohdistuvaan fyysiseen hyväksikäyttöön. Suomen poliittisella kentällä on viime aikoina esitetty näkökulma, jonka mukaan sellainen lapsiin kohdistuva hyväksikäyttömateriaali, joka on tekoälyllä tai esimerkiksi piirtäen luotua, tulisi sallia, koska tällöin oikeaa lasta ei tarvitsisi satuttaa. Lisäksi on esitetty väite, että tällainen materiaali voisi vähentää lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa.³⁵⁶ Kuitenkin aiemman suomalaisen kyselytutkimuksen perusteella on todettavissa, että lasten hyväksikäyttöä esittävän materiaalin katsomisen jälkeen suuri osa materiaalia katsoneista on ollut yhteydessä lapsiin.³⁵⁷ Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa tutkivan Lahtisen mukaan tällainen materiaali voi osalla ihmisistä madaltaa kynnystä tehdä lapsiin kohdistuva rikos.³⁵⁸ Myös kansainvälinen tutkimus puoltaa tätä näkökulmaa.³⁵⁹ Ilman tehokkaita suojakeinoja ja teknologisia ratkaisuja lapset ovat jatkuvasti kasvavassa vaarassa joutua seksuaalisen syvävääreännöksen kohteeksi helposti saatavilla olevan teknologian vuoksi.³⁶⁰ Siksi mielestäni on painavia syitä siirtää ainakin lasta esittävää seksuaaliväkivaltaa kuvaavien syvävääreännöksien valmistamista varten kehitetyt tekoälyjärjestelmät tekoälysäädöksen kiellettyjen teknologioiden kategoriaan.

³⁵⁵ Zheng – Shu – Li 2025, s. 18.

³⁵⁶ Ikonen 24.3.2025.

³⁵⁷ Kysely: 40 prosenttia vastaajista kertoi hakeutuneensa kontaktiin lapsen kanssa katsottuaan hyväksikäyttömateriaalia 27.9.2021.

³⁵⁸ *Ibid.*

³⁵⁹ Kts. esimerkiksi Johnson 2025, s. 44.

³⁶⁰ Goharian ym. 2025, s. 9.

Tutkimuksessa digitaalisen väkivallan rikosprosessin käsittelyä Suomessa on jäsenetty poliisin, syyttäjän ja tukipalveluiden välisenä moniammatillisena yhteistyönä.³⁶¹ On hyvin olennaista, että kaikki tähän yhteistyöhön liittyvät palaset ottavat ilmiön tosissaan ja ymmärtävät sen merkitykset niin yksilön kuin yhteiskunnan tasolla. Viranomaisten ja muiden ilmiön parissa työskentelevien tulee ymmärtää digitaalisessa ympäristössä tehtyjen rikosten vakavuus ja vahingollisuus koko niiden mittakaavassa. Tietoisuutta tulee siis lisätä.

³⁶¹ Husso ym. 2024.

5 Johtopäätökset

Suomessa SSS-sisältöihin puuttuminen vaikuttaa monessa suhteessa onnistuneelta. Rikoslainsäädännön tasolle on otettu sääntelyä, joka kattaa selkeästi SSS-sisällön. Tämä on nähdäkseni ollut riittävän oikea-aikaista ottaen huomioon ilmiön yleistymisen viime vuosina. Lisäksi Euroopan unionin asetukset asettavat velvoitteita kattavaa syvävääreännöksen elinkaaren. Olen tutkielmassa arvioinut SSS-sisältöihin liittyvää sääntelyä erilaisten tilanteiden näkökulmasta niihin liittyvien oikeudellisten ongelmien kautta. Ongelmien perusteella olen tunnistanut mahdollisia *de lege lata* -sääntelyyn sisältyviä puutteita. Olen käsitellyt oikeudellisia ongelmia seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja fiktiivisen syvävääreännöksen, vain omaan käyttöön valmistetun SSS-sisällön, sananvapauden ja taiteeseen vetoamisen sekä lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävän syvävääreännöksen näkökulmasta. Lisäksi olen arvioinut tutkielmassa oikeudellisia ongelmia seksuaalisella kuvamateriaalilla kiristämisen, kuolleen henkilön ja usean henkilön henkilötietojen yhdistämisen näkökulmasta. Erityisesti olen tutkielmassa keskittynyt ongelmien rikosoikeudelliseen arviointiin.

Mielestäni sitä, loukkaako SSS-sisältö uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, tulee tarkastella tapauskohtaisesti, koska SSS-sisältö kuvaa fiktiivistä tilannetta. Nähdäkseni näin olisi ainakin, jos vastaavanlaista aitoa sisältöä ja syvävääreennettyä sisältöä verrattaessa aidon kuvan katsottaisiin loukkaavan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kun syvävääreännöksiä on jatkuvasti vaikeampaa erottaa aidoista kuvista, tulee niiden merkitseminen yhä tärkeämmäksi. Tekoälynsäädös pyrkii luomaan velvoitteita syvävääreännösten merkitsemiselle, mutta merkitsemisen riittävä taso jää vielä myöhemmin määritettäväksi esimerkiksi tekoälynsäädöstä tulkitsevalle tekoälytoimistolle tai sitä voidaan arvioida oikeuskäytännössä.

Jokainen internetissä liikkuva kohtaa jatkuvasti enemmän syvävääreennettyä materiaalia, kun se alkaa viedä yhä enemmän tilaa digitaalisesta ympäristöstämme. Tämä tulee vaikuttamaan siihen, miten ympäröivää maailmaa tarkastelemme. Voimmeko enää luottaa siihen, mitä kohtaamme? Lähdekritiikistä tulee yhä tärkeämpää syvävääreännösten maailmassa. Syvävääreännösten avulla voidaan manipuloida joko sen kohteen tai katsojan käyttäytymistä ja ajattelutapoja. Tämä voi mennä niin pitkälle, että se vaikuttaa demokratian toteutumiseen, kun ihmiset eivät enää luota yhteiskuntaan ja toisaalta osa ihmisistä kokee syvävääreännökset niin

suureksi uhaksi, että päätyy sensuroimaan itse itseään tai väistymään valtaa pitäviltä paikoilta.³⁶²

Tutkielmassa on arvioitu, miten SSS-sisältö voisi Suomessa soveltua parodian ja muutoin taiteen piiriin. Nähdäkseni on epätodennäköistä, että SSS-sisältöä voitaisiin katsoa ainakaan parodiaksi, sillä sen katsotaan olevan eurooppalaisittain huumorin tai pilailun ilmentymä.³⁶³ Jos SSS-sisältö kuitenkin katsottaisiin taiteeksi, voi taidekin loukata kohteensa kunniaa. Tällaisessa tilanteessa se todennäköisesti myös loukkaisi kohteensa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jolloin kyseeseen voisi tulla seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön arvioiminen.

Kiinnostava kysymys on, mihin rajanveto SSS-sisältöjen valmistamiseen soveltuvien tunnusmerkistöjen välillä asettuu. Lain esitöissä todetusti näitä ovat seksuaalinen kajoaminen (RL 20:3 §) ja seksuaalinen ahdistelu (RL 20:6 §). Tunnusmerkistöjen väliin jää paljon liikkumavaraa. Seksuaalisen kajoamisen rangaistusasteikko on vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Seksuaalisesta ahdistelusta taas voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön osalta ongelmalliseksi voi osoittautua myös sen lyhyt vanhentumisaika. Sen vanhentumisaika on vain kaksi vuotta (RL 8:1 §). Esitutkinta on siis suoritettava ja syytteet nostettava vanhentumisajan loppuun mennessä. Valmistamisen voitaneen ainakin useimmiten katsoa olevan pistemäinen teko. Valmistaminen ja levittäminen ja lopulta SSS-sisällön uhrin tietoisuuteen saattaminen voivat kuitenkin olla ajallisesti kaukana toisistaan. Jos SSS-sisällön valmistaminen katsottaisiin ennakoimallani tavalla usein seksuaaliseksi ahdisteluksi, voisi valmistamisen rangaistavuus tosiasiallisesti olla heikko ajallisten realiteettien vuoksi. Seksuaalisen ahdistelun kahden vuoden vanhentumisaikaa voi verrata seksuaalisen kajoamisen kymmenen vuoden vanhentumisaikaan ja seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen (RL 20:7 §) vanhentumisaikaan, joka on viisi vuotta.

Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävät syvävääreännökset vaikuttavat olevan käytännössä kattavasti kriminalisoitu Suomen ja Euroopan unionin tasolla. Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävän, aidon näköisen, syvävääreännöksen levittäminen ja hallussapito ei vaadi lapsen tunnistettavuutta. Näin ollen, jos uhri on tunnistettu, tulee näiden

³⁶² Kts. esimerkiksi Europol 2024, s. 10; Attila – Pietiläinen 19.12.2023; van Huijstee ym. 2021, s. 30 ja 49.

³⁶³ Kari 30.10.2024.

lisäksi arvioitavaksi myös mahdollinen seksuaalinen kajoaminen lapseen (RL 20:14 §) tai lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:16 §), sillä niiden toteutuminen vaatii tietyn henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta. Kuten aikuistenkin osalta, kiinnostava kysymys on, miten lapseen kohdistuvia seksuaaliväkivaltaa esittäviä syvävääreännöksiä tullaan tuomioistuinkäytännössä arvioimaan seksuaalisen kajoamisen ja seksuaalisen hyväksikäytön välillä.

Jotkut voivat pitää SSS-sisältöä oman mielikuvituksensa jatkeena ja siten harmittomana, mikäli valmistavat sisältöä vain omaan käyttöönsä.³⁶⁴ Uhri ei välttämättä saa tietää sisällön olemassaolosta. Jos SSS-sisältö kuitenkin tulee tietoon, voitaisiin sitä arvioida seksuaalisen ahdistelun ja kajoamisen tunnusmerkistöjen näkökulmasta. Arvioinnissa olisi mielestäni huomioitava myös tietoturvanäkökulma. Esimerkiksi jos SSS-sisältö on valmistettu sovelluksella, jonka tietosuoja on heikko tai säilytetty siten, että säilytyspaikan tietosuoja on puutteellista.

Seksuaalisella kuvalla kiristäminen (sextortion) on syvävääreännösten myötä aiempaa helpompaa. Kuten tutkielmassa on esitetty, SSS-sisältöjen yksilölle ja yhteiskunnalle aiheutuvien vahingollisten seurauksien ennaltaehkäisy ja minimoiminen on tärkeää. Kyse on hyvin sukupuolistuneesta ilmiöstä, jota käytetään uutena hiljentämisen välineenä esimerkiksi politiikassa.³⁶⁵ Poliittinen vaikuttaminen SSS-sisältöjen ja niillä kiristämisen avulla on nähdäkseni tärkeä tulevan tutkimuksen aihe Suomessa ja Euroopassa, sillä se on yhä relevantimpi Euroopan poliittisessa kehityksessä. Esimerkiksi Italian pääministeri Giorgia Meloni on joutunut SSS-sisällön uhriksi.³⁶⁶ Syvävääreennettyjä videoita voidaan käyttää myös muun muassa valtioiden välisessä informaatiovaikuttamisessa.³⁶⁷

Yhä useamman kuolleen ihmisen henkilötietoja, kuten kuvia, on internetissä. Määrä tulee vain lisääntymään tulevaisuudessa. Vaikuttaa siltä, että vaikka kuolleen fyysistä ruumista suojataan, suojele ei ulotu kuolleen digitaaliseen identiteettiin.³⁶⁸ Esimerkiksi tietosuojasetus ei koske kuolleiden henkilöiden henkilötietoja. Samalla kun kiinnostus ”deadbotteja” ja avatareja kohtaan nousee, on tärkeää arvioida, voimmeko antaa suostumusta henkilötietojemme käyttämiselle kuoleman jälkeen, kun emme edes tiedä, mitä

³⁶⁴ Home Security Heroes 2023, kappale V.

³⁶⁵ Kts. esimerkiksi Europol 2024, s. 10; Attila – Pietiläinen 19.12.2023; van Huijstee ym. 2021, s. 30 ja 49.

³⁶⁶ Taussi – Eromäki 20.3.2024.

³⁶⁷ Pyhtilä 30.3.2022.

³⁶⁸ Van der Sloot – Wagenveld 2022, s. 9.

henkilötiedoilla voidaan tulevaisuudessa tehdä. Oikeustilaa tulee tämän osalta selvittää. Kuollutta henkilöä suojaisi kuitenkin mielestäni parhaiten se, jos itse syvävääreennösteknologiaa tarjoaville tahoille asetettaisiin enemmän vastuuta siitä, että seksuaalisia syvävääreennöksiä ei voisi valmistaa. On kuitenkin kiinnostavaa, että kuollutta lasta suojataan kansallisella rikoslainsäädännöllä, kun lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävä materiaali on jo itsessään kielletty. Samoin sellainen lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävä materiaali, joka on rakennettu usean eri henkilön henkilötiedoista siten, että kukaan ei ole siitä tunnistettavissa. Aikuisen osalta kun kaksi tai useampia ihmisiä on SSS-sisällössä yhdistetty, vaaditaan kovalta tunnistettavuutta rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseksi.

Tutkielmassa olen tunnistanut ongelman ytimeksi sen, että SSS-sisältöjä on tällä hetkellä hyvin helppo luoda. Sovellukset ja ohjelmat, joilla SSS-sisältöä voi luoda, ovat koko ajan saavutettavampia.³⁶⁹ Samalla kun teknologia kehittyy, syntyy uusia ongelmia. Myös jo tunnistetut ongelmat syvenevät, jos niihin ei tartuta. Vaikka Euroopan unionin sääntely pyrkii sääntelemään syvävääreennöksiä koko niiden elinkaaren ajalta, ei se onnistu siinä täysin tehokkaasti. Tämän vuoksi relevantti sääntely keskittyy SSS-sisällön valmistamisen ja levittämisen jälkeiseen reagointiin. Nähdäkseni lisäkeinot nykyisen sääntelyn oheen olisivat tärkeitä. On tärkeää arvioida, miten ilmiöön voitaisiin vastata mahdollisimman tehokkaalla ja uhrisensitiivisellä tavalla myös siksi, että aiheeseen liittyvä kirjallinen keskustelu vaikuttaa palveluiden järjestämiseen, rikosprosessin käytäntöihin ja lainsäädäntöä koskeviin institutionaalisiin ja rakenteellisiin ratkaisuihin.³⁷⁰

Ensin tutkielmassa pyrittiin ottamaan selvää, millainen on tämänhetkinen sääntelykehikko (*de lege lata*) koskien syvävääreennettyjä seksuaalisia sisältöjä ja millaisia ongelmia siihen liittyy. SSS-sisältöjä on säännelty Suomen rikoslalla valmistamisen, esittämisen ja levittämisen osalta sekä henkilötietojen laittoman prosessoinnin osalta. Euroopan unionin sääntely on osa Suomen sääntelykehikkoa, ja se kohdentaa vastuuta tekoälyjärjestelmien valmistajille ja internetin alustoille henkilötietojen käsittelijän lisäksi. Euroopan unionin sääntely mahdollistaa suostumuksettoman seksuaalisen syvävääreennöksen kohteeksi joutuneelle olennaisimpana oikeussuojakeinona digipalvelusäädöksen ja tietosuojasetuksen mukaiset oikaisu- ja poistopyynnöt. Lisäksi tekoälyasetuksella on pyritty asettamaan syvävääreennösten

³⁶⁹ Europol 2024, s. 13.

³⁷⁰ Husso ym. 2024, s. 147.

valmistajille ja levittäjille läpinäkyvyysvaatimuksia, jotta olisi selvempää, ettei kyse ole aidosta kuvasta.

Tarkasteltuani nykyistä lainsäädäntökehystä tutkin, millaisia haasteita kehittyvä teknologia ja yhteiskunta asettavat sääntelylle. Tämän myötä tutkielmassa on pyritty selvittämään, millaisia muutoksia sääntelykehikkoon tulisi tulevaisuudessa tehdä (*de lege ferenda*). Olen koonnut kirjallisuudessa ehdotettuja sääntelymahdollisuuksia ja tutkinut niiden sopivuutta Suomen sääntelykehikkoon *de lege lata* sääntelyn ongelmien kautta. Tämän myötä olen koonnut suosituksia, joiden mukaan sääntelyä tulisi tämänhetkistä enemmän kohdistaa ajallisesti tapahtumiin ennen rikosta, sillä kun syväväärennös julkaistaan internetissä, sen vaikutuksia ja leviämistä on käytännössä mahdotonta hallita. Lisäksi on ongelmallista, että oikeussuojakeinojen tehokkuus on korostetulla tavalla riippuvaista uhrin omasta aktiivisuudesta. Vaikka kansallinen rikoslaki sekä Euroopan unionin syväväärennöksiä säätelevät säädökset tavoittelevat sitä, että tällaisia ongelmia voitaisiin ehkäistä, tutkielmassa todetaan, ettei niiden antama suoja ei ole tarpeeksi tehokas. Pelkkä lainsäädäntötason muutos ei kuitenkaan vastaa ongelmiin, vaan sen lisäksi tarvitaan myös sosiaalista muutosta sekä kriittisen medialukutaidon että asenteiden muodossa. Sosiaalinen muutos on kriittistä, jotta lainsäädäntö toimii tehokkaasti.

De lege ferenda sääntelyn tulisi:

1. asettaa käyttötarkoitussidonnaisesti suostumuksettomia seksuaalisia syväväärennösten valmistamiseen tarkoitettut tekoälyjärjestelmät kielletyiksi niiden yksilölle ja yhteiskunnalle aiheuttaman vaaran vuoksi vähintään koskien lasta esittäviä seksuaalisia syväväärennöksiä valmistavat tekoälyteknologiat;
2. asettaa korkeat vaatimukset sille, että muuhun käyttötarkoitukseen tarkoitettujen tekoälyjärjestelmien, joilla voidaan valmistaa syväväärennöksiä, ei voida valmistaa suostumuksettomia seksuaalisia syväväärennöksiä, ja toisaalta että niissä olevat estot on mahdollisimman vaikea kiertää;
3. kohdentaa vastuuta aiempaa enemmän alustoille esimerkiksi standardisoimalla moderoinnin tasoa ja määrittämällä riittävä tunnistautumisen pakolliseksi;

4. sääntelyä tulee tarkastella säännöllisin väliajoin johtuen teknologian nopeasti kehittyvästä ja muuttuvasta luonteesta. Toisaalta sääntelyn tulee myös olla niin joustavaa, että sillä voidaan vastata teknologian kehitykseen; sekä
5. sosiaalisen muutoksen varmistamiseksi yksilöiden ja viranomaisten kriittistä medialukutaitoa tulee vahvistaa, ja erityisesti viranomaisia tulee kouluttaa aiheesta siten, että ymmärrys aiheesta lisääntyy, ja myös verkossa tapahtuvien rikosten vakavuus ja vahingollisuus ymmärretään kokonaisuudessaan.

Ilmiön ollessa vielä tuore, on nyt mahdollista puuttua sen leviämiseen. Muutaman vuoden sisällä syväväärnösteknologiat ovat parantuneet niin paljon, että on jo mahdotonta erottaa, onko kyse aidosta kuvasta vai väärnöksestä. Millainen tilanne tulee olemaan tulevaisuudessa, kun teknologiat kehittyvät ja muuttuvat entistä halvemmiksi, mikäli emme puutu asiaan nyt? Etenkin, jos syväväärnökset kehittyvät nopeammin kuin turvallisuutta takaavat teknologiat, eivät nykyiset oikeussuojakeinomme ole riittävän tehokkaita. Kuluttaessa syväväärnrettyä aikuisviihdettä ei oikeasti voi tietää, onko kyse luvallisesta, oikeasta aikuisviihteestä vai SSS-sisällöstä. Yksilön vastuuta valinnoistaan tulee kasvattaa lisäämällä tietoisuutta SSS-sisällön haitoista. Tietoisuuden lisääminen ei kuitenkaan riitä yksinään toimenpiteeksi.